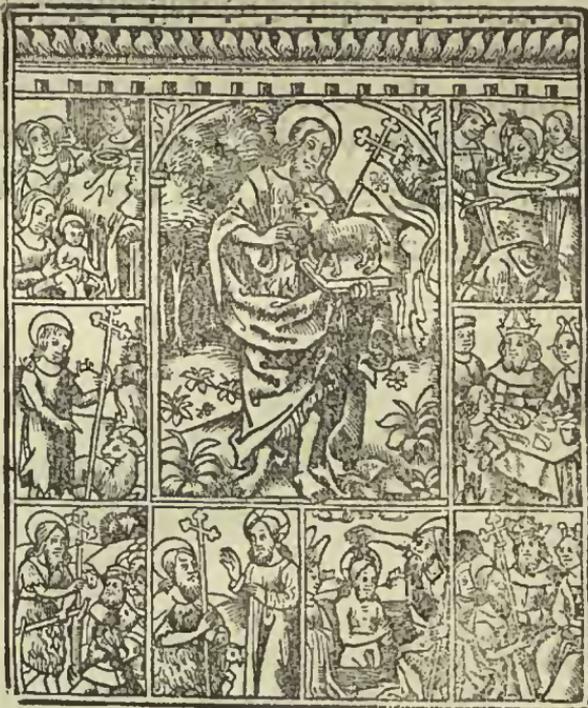

SEQVUNTUR

QUINQUE DE POENITENTIA conciones, habitæ in Quadragesima post meridiem: in quibus primùm quidem exhortatio ad poenitentiam continetur: deinde qua ratione vera poenitentia, & peccatorum confessio agenda sit, traditur.

AVTORE EODEM R. P. F. LVDOVICO
Granatensi, monacho Dominicano.

Olysiptone excudebat Ioannes Barrerius, expensis Ioannis Hispani. Anno Domini, M. D. LXXIIII.

521
[AD LECTOREM.]

AS quinque de pœnitentia conciones
Christiane Lector, separatim excudi vo-
luimus, vt qui eas voluerit cum sequen-
ti tomo copulare (qui Quadragesimæ conciones
continet) facile id possit efficere. Nos enim eius
tomi magnitudine deterriti, huic (qui erat paulo
minor) adiungere voluimus, qui ad initium vsq;
Quadragesimæ pertingit: cui tempori hæ con-
ciones deseruiunt.

Concio

D CONCIO PRIMA,

quæ exhortationem ad pœnitentiam continet. In qua varij ac multiplices pœnitentiæ fructus, ac postremò eiusdè necessitas explicatur.

THE. *Conuertere ad Dominum, & relin-*

*que peccata: precare ante faciem Domini, & minue offensa-
dicula. Ecclesiasti. 17.*

E

Vanuis omni tempore te-

neatur fratres charissimi, quicumquè ministerium hoc verbi Dei suscepimus, salutaria vobis maximèq; necessaria documèta, prætermisiss omnibus alijs quæ curiositatis magis, quàm pietatis affectum alere possunt, tradere, tamen hoc sacratissimo ieiunij tempore

(quod animabus corporibusq; curandis salubriter institutum est) hoc in primis curare debemus, vt cum ratione temporis, doctrix quoq; nostræ ratio consentiat. Inter ea verò, quæ hoc tempore maximè necessaria sunt, principem locum obtinet pœnitentiæ: quando hoc ipsum tempus, agendæ pœnitentiæ ab Ecclesia destinatum est. Pœnitentiæ enim est, quæ vitâ instaurat, quæ Deû nobis conciliat, quæ aditû ad vitam aperit, quæ peccata condonat, componit mores, perditâ reparat, futura prouidet, morbos sanat, & à tenebris ad lucem, atque à morte ad vitam reuocat. De ea igitur hoc tempore sermonem instituere paro. Ne quis verò, cum hoc pœnitentiæ nomè audit, existimet me vos ad mirabile illam & asperrimam Anachoritarum pœnitentiam & hebdomadarum inediatam præcipuè adhortari (& hoc nomine à pœnitendo deterreatur) sciat me ad tres illas pœnitentiæ partes, nempe contritionem, confessionem, & satisfactionem cûprimis vos inducere velle: ad quas hæc quæ à me proposita sunt verba mag

nopere deseruiunt. Conuertere ad Dominũ, & relinque peccata: precare ante faciem Domini, & minue offendicula. Præcipue enim veræ pœnitentiæ partes sunt, ad Dominum per veram pœnitentiam conuerti, & peccata relinquere: quæ duo vt præstare valeas, alia duo subnectuntur; nempe, precari ante faciem Domini, & minuire offendicula. Hoc est, supplici oratione gratiam à Domino postulare, qua à peccatis abstinere valeas: & minuire offendicula, hoc est, peccatorum laqueos, & occasiones cautè & diligenter vitare: ita enim fiet, vt Deo aspirante, & homine adiuuante, peccatum ab anima pellatur, quod pœnitentiæ finis est. De hac igitur pœnitentia, simul cum peccatorum cõfessione his diebus Dominicis sermonem instituere constitui. Quam rem, vt piè, & utiliter præstare valeam, cœlestem opem sacratissimæ Virginis interuentu cõmunibus votis suppliciter imploremus.

A V E M A R I A .

Philosophorum sententia est fratres charissimi, id in humanis actionibus amorem finis agere, quod in rebus quæ natura vel arte constant, efficientes causæ facere solent. Vt enim in his effectus omnis ab efficiente causa pèdet, sine qua nihil effici potest: ita in humanis actionibus, quæ à voluntate nostra proficiuntur, finis est, qui voluntatem mouet ad operandum: sine quo voluntas ipsa, atque ad eò totus homo ad operandum segnis, & iners est. Hinc fit, vt nisi præmium aliquod aut cõmoditatem homini proposueris, ne loco quidem moueri velit: contra verò quò maius illi lucrum, aut præmium pollicitus fueris, hoc maiores illi stimulos ad laborem adhibebis. Hinc inter Apophthegmata refertur, Agesilaum Lacædemoniorum regem clarissimum, quò militum suorũ animos ad præliandũ acueret, magnifica spolia, quæ è subactis hostibus retulerat, ante eorũ oculos posuisse, atq; dixisse: Hæc sunt o milites, propter quæ pugna, capesimus! Intelligebat enim, quantum roboris atque animi, insignis prædæ amor militaturis adderet. Sic etiã David noster, cum Philisteo singulare certamè iniurus, sollicitè à militibus quærerat, quod à Rege præmiũ sperare posset, quisquis eum hostem superasset. Quin & sanctissimus Abrahã, quò esset pietatis & fidei suæ præmiũ percepturus; à Domino quærere dicēs: Dñe Deus, quid dabis mihi? Videtis quàm sit familiare omnibus, vel pijs etiam hominibus præmium aliquod intueri, quo ad agendum incitentur. Hinc regins Propheta: Inclinaui (ait) cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem.

Ex Apop.
Plutarc.

1. Reg. 17

Gen. 15.

Psal. 118

D. Quorsum hæc? Nimirum quia cum me vos hoc sacro tempore ad penitentiae laborem adhortaturum esse dixerim, animaduertito nunc vos intra pectus vestrum tacite cum Abraham querere, Domine Deus, quid dabis mihi? Hoc est, iubes me Domine hoc tempore per Ecclesiarum voces penitentiam agere (vix enim aliud hoc tempore templa omnia resonant) quid ergo Domine dabis mihi? hoc est, quæ mihi præmia & lucra proponis, si studiose ac diligenter quod à me exigis præstitero? Officij mei est fratres, huic quæstioni respondere (habeo enim quid pro Deo loquar) quò & cessantes, ad virtutis huius amorem incendam, & eurrentibus calcar addam, quò alacrius currant. Sed in primis tamen vos admonitos velim, vt dicenti mihi eas aures præbeatis, quas huius argumenti dignitas & necessitas exigit: nec aures modo, sed fidem etiam accommodate. Ad eò enim magna, & illustra præmia vere penitentibus in sanctis literis proposita sunt, vt firmissima fide opus sit, qua illis fidem adhibeatis.

E Primus igitur penitentiae fructus, quem omnium aliorum veluti caput & fundamentum ponimus, est peccatorum remissio, & totius antea actæ vitæ, quamlibet multis & horridis sceleribus contaminata fuerit, expiatio. Hoc enim cum aliàs, tum præcipue per Ezechielem Dominus pollicetur cum ait: In quacunque die impius conuersus fuerit ab impietate sua, non recordabor amplius scelerum illius. Nec solum quod attinet ad culpam & mortis æternæ reatum, sed etiam ex temporaria pœna, quæ purgatorio igne expianda est, portio quædam aliquando quidem maior, aliquando verò minor pro contritionis magnitudine per penitentiam demitur. Quæ tanta interdum esse poterit, vt tota purgatorij pœna exoluatur.

I.

Exec. 18.

F Nec à peccatis solum anima penitentiae beneficio liberatur, sed etiam virtutibus & Spiritus sancti donis exornatur. Hoc eni catholica fides à Lutherana perfidia distat: quòd hæc, iustificationem nihil aliud esse ait, quàm peccatorum remissionem per Christum: catholica verò fides, supra peccatorum remissionem addit etiam animæ ornatum, & gratiam atque iustitiam nobis inherentem, & nouum robur, & Spiritus sancti dona: quibus & ægra anima sanatur, & infirma roboratur, & quæ antea per peccatum deformis, & immunda erat, nouis coloribus atque virtutibus exornatur. Quo fit, vt talis anima in Canticis pulchra vt Luna, & terribilis vt castrorum acies ordinata esse dicatur. Vtrūque enim diuina gratia præstat, quæ animam Deo gratâ, & pulchrâ effi-

Cant. 5.

efficit, & virtutibus quæ ab ea manât, munit & armat: vt quem **A**
 admodû Deo grata, ita Dæmonibus pertimescenda sit. O si oculos
 haberemus, quibus admirandam hanc animæ pulchritudinem
 cernere possemus, quando sacerdote efficaciter absolutionis ver-
 ba proferente, homo iustificatur, & fit noua creatura. Quæ admo-
 dum enim ad vocem Angeli ceciderunt catenæ de manibus Pe-
 tri, ita hîc ad vocem sacerdotis vincula Diaboli soluuntur, &
 Deus homini pectus suam aperit, illumq; in filium adoptat, Spi-
 ritu sancto ungit, virtutibus ornat, & regni sui hæredem instituit.
 Hoc autem satis indicat ornatus ille, qui ex patris imperio luxu-
 rioso filio datus est. Non enim contentus supra collum eius ceci-
 disse, & in gratiâ recepisse, erratisq; prioris vitæ veniâ contulisse,
 stolam primam, & calceos, & anulû afferri iussit: hoc est habitû,
 filij dignitati parem. Stola enim prima, est diuina gratia, quæ to-
 tum interioris hominis corpus tegit & ornat. Cætera verò or-
 namenta quæ pedibus & manibus adhibita sunt, virtutes signifi-
 cant, quibus homo ad bene operandum instruitur. Manuum. n.
 nomine, bona opera: pedum verò, affectus atque desideria inte-
 rioris hominis designantur. Cum ergo bonus pater manibus ac
 pedibus ornamenta aptari præcepit, hoc apertè significauit, ve-
 rè pœnitentibus vtrunq; præstari, vt & pie affici, & rectè opera-
 ri valeant: atque ita demum vterquè homo, internus scilicet &
 externus, suis virtutibus muniatur, ne iterum in eadem peccata
 quorum veniam consecutus est, relabatur. Alioqui, quid ad æter-
 nam salutem proderit, Dæmonem ab anima expulisse, si illum
 protinus in deteriora lapsus, admiseris? Quocirca (vt D. Bernard.
 ait) necesse est, vt qui dedit voluntatem pœnitendi, det etiam cõ-
 tinendi virtutem, ne homo iterum pœnitenda committat. **C**

Zuc. 15.

Bernard.

III.

Habet item mirandam aliam pœnitentia virtutem: quòd
 quemadmodum per eam mortua in peccatis anima surgit ad vi-
 tam, ita omnia virtutû opera, quæ ante peccati lapsu mediterat,
 simul cum ea reuiuiscunt. Quod vt apertius intelligatis, obseruan-
 dum est, tria operum genera à Theologis assignari: quorum alia
 mortifera, alia mortua, alia verò non quidem mortua, sed mor-
 tificata nuncupantur. Mortifera quidem sunt, quæ animam in-
 terimunt: cuiusmodi sunt lethalia peccata. Peccatum enim cum
 consummatû fuerit, generat mortem. Mortua verò sunt, quæ ex
 natura quidem sua laudabilia opera sunt: vt orationes, ieiunia,
 & elemosynæ, cæteraq; similia virtutum officia, quæ quis in pec-
 cato existens operatur. Quæ planè mortua esse dicuntur: quia
 viuâ

Jacob. 1.

D viua esse non possunt, quādiu autor eorum mortuus est: nec Deo grata, quandiu ille ipse ingratus eidem existit. Si enim (inquit Apostolus) distribuero in cibos pauperum facultates meas, charitatem autem nō habuero, nihil mihi prodest. Rursusq; Dñs: Sicut palmes (inquit) non potest ferre fructum, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. In illo autem per charitatem manemus: quoniā qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Non tñ ideo ab huiusmodi operibus cessandum est, quāuis ad æternæ vitæ meritum nihil conferant: ad multa enim alia plurimum valent: atq; ad illud in primis, ne homo desuetudine bene operandi, dediscat pietatem atque iustitiam, & prava consuetudine naturam corrumpat, atque ita demū insanabilis fiat. Postremò sunt etiam opera, quæ mortificata nuncupauimus: ea videlicet, quæ in gratia constituti egimus: quæ quidem tunc & viua, & grata Deo fuerunt: peccato tamē postmodum interueniente, vitam atq; valorem amiserunt. Peccatum enim velut ignis est deuorans, læthiferūq; venenum, omnia quæ ante se inuenit inficiens, & absumens. Sic enim Dominus per Ezechielē ait: In quacunque hora iustus peccauerit, omnes iustitiæ eius quas operatus est, non recordabuntur. Hæc ergo opera non quidem penitus mortua, sed mortificata esse perhibētur: quoniam vitæ propria sunt: qualia Davidis, atque adeò Apostoli Petri fuerunt, vbi vterq; in peccatū lapsus est. Hæc igitur opera, vitā quā amiserāt, & meritum per pœnitentiam recipiunt: aliās quidē maius, aliās verò minus, pro cōditione & magnitudine pœnitentiæ, quā quisq; agit. Certè (vt D. Ambro. ait) fidelior factus est Petrus, postquā fidē se perdidisse desleuit: atq; ideo maiorem gratiā reperit, quā amisit. Hinc D. Grego. ait: Fit plerūq; Deo gratior amore ardēs post culpā vita, quā in securitate torpēs innocētiā. Pœnitētia igitur non modò hominē de morte ad vitā reuocat, sed omnia etiā mortificata virtutum opera viuificat. Anima duertite quæso, quā multorum annorum bona quæ extincta erant, vno partu, vnoq; temporis momento pœnitētia ad vitam reuocat! Felix planē hora, quæ multorum temporum labores & merita redemit.

Ex his autem quæ dicta sunt, alius admirabilis pœnitentiæ fructus consequitur. Quisquis enim diuinæ gratiæ ope adiutus, præstitit quod in potestate sua positum erat (quando & peccata quæ detestatus fuit, rectè confessus est, & firmissimum nō peccandi propositū animo cōcepit, & in hac animi sui detestatione diutius p̄seuerauit) magnā certè de diuina miseratione & sacramēti

1. Cor. 13.

Ioan. 15.

1. Ioan. 4.

Ezec. 18.

Ambro.

Grego. in
Past.

IIII.

- virtute fiduciam capit, & interna illa pace & animi tranquillitate fruitur, de qua Apostolus ait: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ. Quod perinde est ac si diceret: Aliorū quidem gloria est, ingentes opes atq; thesauros possidere, & latos populos magnasq; vrbes ditione tenere, aut ad principum singularem gratiam, & amicitiam peruenisse. Nobis verò hæc vnica & summa gloria est, testimonium conscientie nostræ, quæ nobis & in prælenti vita velut iuge quoddam conuiuium est, & in futura, vitam æternam præstabit. Qua de re sic D. August. ait:
- August.* Tu qui veram requiem (quæ post hanc vitam Christianis promittitur) quæris, etiam hic iam inter amarissimas vitæ huius molestias sua uem gustabis, si eius qui eam promisit, præcepta dilexeris. Citò enim senties dulciores esse fructus iustitiæ, quàm iniquitatis, & uerius ac iucundius gaudebis de bona conscientia inter molestias, quàm de mala inter delicias. Hacten⁹ ille. Idèq; super Genesi: Etiam in ipso homine lætitia quædam bonæ conscientie, paradysus est: vnde & Ecclesia in Sanctis temperatè, & piè, & iustè uiuentibus paradysus rectè dicitur, pollens affluètia gratiarum, castisq; delitijs. Hæc illè. Castas autem delicias appositissimo nomine appellat, quòd nihil impurum, nihil turpe, vel adulterinum habeant: cum non carnales sed spirituales atque diuinæ existant, & quæ non de creatura, sed de creatore concipiuntur. Inter decem verò iustorum beatitudines, quas Ecclesiasticus numerat cum ait: Nouem insuspiciabilia cordis magnificauit, & decimum dicam in lingua hominibus: hæc etiam collocat: Beatus qui non est lapsus in lingua sua, & non est stimulatus in tristitia delicti. Beatus qui non habuit animi sui tristitiam, & non exiit à spe sua. Pro hac autem beatitudine regius Propheta ingentes Domino gratias agit dicens: Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu. Periculo enim suo doctus sciebat, quàm malum & amarum illi fuerit Dominum reliquisse, & in peccatum cecidisse. Hoc igitur veræ pœnitentiæ, atque uirtuti præmium esse propositum, Salomon testatur his uerbis: Cum dormieris, non timebis, quiesces, & suauis erit tibi somnus tuus. Quid autem hac animi tranquillitate dulcius, atque suauius? Quæ enim lætitia uir pius exultat, cum ex testimonio conscientie suæ (quantum coniectura colligere potest) intelligit se in eo statu vitam agere, in quo si improuisa mors illum interceperit, paratum temper, atque intrepidum deprehendat?

D Conferte mihi quæſo malè ſibi conſcium animum, cum hac mente ſibi conſcia recti. Quot in illo æſtus, quot metus atq; formidines ex prauæ conſcientiæ testimonio & murmure ipſum lacerant, cum Deû ſibi inſenſum cogitat, cum mors occuſe eius ingeritur, cum gehênæ mentio fit, cum rationis reddendæ tempus illi venit in mentem, cum ipſa conſcientia illum laniat & accuſat? Deniq; is eſt malæ conſcientiæ cruciatus, vt voluptatis aſſertor Epicurus (vt autor eſt Seneca) ſectatores ſuos hoc nomine à Seneca in peccando deterreret: quòd peccata metum ſemper, atque formidinem peccantibus iniſciant, atque ita voluptatem vel adimât, vel inſiciant. Subditq; cauſam: Poſteſt (inquit) peccatori continere, vt lateat, nõ tamè vt timere deſinat. Hinc illud ex lib. Iob: Iob. 15. Sonitus terroꝝ ſemper in auribus eius, & cum pax ſit, ille inſidias ſuſpicatur. ¶ Quòd ſi fortè quis dicat: Ego quantum malam conſcientiam geſto, nullos tamen intus tortores, nullum cruciatum ſentio. O te miſerum & infelicem, ſi dum ita viuis, nihil ſentis: mortuam quippe animam in viuo corpore circumfers. Rectè enim D. Bernardus: Quis magis mortuus, quàm qui portat ignè in ſinu, peccatum in conſciètia, & nec ſentit, nec excutit, nec expaueſcit? An vllum certius mortuæ animæ ſignum eſſe queat? Sed erit tamen, cum is qui modò nihil ſentit, aliquando grauiſſimis conſciètiæ aculeis laceretur. Aderit enim nouiſſima illa hora diuino iudicio proxima, in qua tâto acerbius ſcleratos homines peccatorum recordatio extimulabit, quantum ea hoc tempore minus vrit. Sic enim de ijs in libro Sap. legimus: Venient in Sapi. 4. cogitationem peccatorum ſuorum timidi, & traducent eos ex aduerſo cogitationes eorum. Tunc enim cum rationis reddendæ tempus inſtat, omnia præterita vitæ ſclera ſe ſe menti ingerût: tunc periuria, mendacia, odia, iniuriæ illatæ, ſupra, adulteria, rapinæ, & offendiſcula alijs exhibita ſe ſe velut agmine factò mēti offerunt, miſerumq; hominis pectus variè dilacerant. Aliam quippè modò faciem oſtentant, quàm antea exhibuerant. Prius enim blandientem voluptatem præferabant, aculeum verò pungentis conſcientiæ celabant: modò voluptate iam extincta, ſolis aculeus animam pungens relinquitur. Tale enim eſt vinũ illud, Ierem. 51. quod mūdus aureo Babylonis calice ſectatoribus ſuis propinat. Quod cum initio fallacem quãdam dulcedinem præferat, in fine tñ amariffimas feces bibenti porrigit. Quocirca, opportunè Salomon incautos admonet his verbis: Ne intuearis vinum, Prou. 23. quando ſtaueſcit, cum ſplenduerit in vitro color eius. Ingređitur!

blan-

Simil. blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & quasi regulus **A**
Apo. 20. venena diffundet. Itaq; voluptas hæc quàm simillima mihi esse
 videtur libro illi, quem Angelus Ioánni in Apocalypsi vorandum
 tradidit: qui in ore quidem mellis dulcedinem, in ventre autem
 fellis amaritudinè referebat. Præterita enim voluptas abit, nec
 vllum eius vestigium remanet: sola verò admissi sceleris amari-
 tudo in mente residet. Quæ quidè amaritudo tùm maximè per-
Simil. cipitur, cum præteritæ voluptatis illecebra mulcere animû de-
 sijn. Sic videmus nauigantes turbida tempestate iactatos, facilè
 merces suas quâlibet preciosas in mare proijcere. Mortis quippè
 imminētis metus, omnè aliû affectû ab animo excutit. Cæterû
 procella iam sedata, vbi ad portû appullere, nullûq; iam mortis
 periculû instat, tûc demû merciû suarû iacturâ acerbe lamétan-
 tur. Adhûc modû, cum improbi homines libidinû atq; volup-
 tû suarû amore flagrât, cõscientiæ aculeo minus punguntur: vbi **B**
 verò æstus ille deferbuit, & omnis illa voluptas iam dudû extin-
 cta, atque obliterata est, tunc demum mordētis conscientiæ sti-
 mulis grauissimè punguntur, & lacerâtur. Hoc igitur aculeo ve-
 rè pœnitentes, non in vita modò, sed etiam in morte carēt: cum
 à ceruicibus suis ferreû peccatorû iugû excusserint, operâq; de-
 derint, vt cû Deo, pœnitentiæ & sacramentorû beneficio in gratiã
 redirēt. Hæc enim animi tràquillitatè quam virtus pœnitentiæ pa-
 rit, virtus quoq; sacramēti miro modo auget. Hac enim de causa
 (vt cæteras prætermittã) pœnitentiæ sacramentû à Dño fuisse in-
 stitutum Theologi dicût: vt eius virtute pacatior es pœnitētium
 cõscientiæ redderentur: quando non solûm conscientiæ testimo-
 niû, sed etiam absolutionis beneficiû earû fiduciã atque pacè au-
 gēt. Credût enim nihil minus verba illa sacerdotis efficere, cum **C**
Mat. 9. ait: Ego te absoluo, quàm cum Dñs paralytico dixit: Cõfide fili,
 remittuntur tibi peccata tua. Nisi eni nos obicè gratiæ ponamus,
 eadem in vtrisque; verbis virtus, & efficientia est.

✠. I.

V. ¶ Hæc planè satis esse videbantur, vt animos vestros fratres, ad
 pœnitentiæ studium excitarem: sed ex his tñ comoditates aliæ,
 nō minus expetendæ consequuntur. Sublatis enim è medio pecca-
 tis, quæ bellum & inimicitias cû diuina mente gerebât (nihil eni
 aliud, quàm peccatû, Deo insensum & inimicû est) homo rursus
 cum Deo in gratiã & amicitia redit: & nō modo in eius amicû,
 sed (quod est multò præstâtius) in filiû adoptatur. Hoc. n. nomi-
 ne pios omnes, cœlestis Pater appellare dignatur. Sic enim ait:

Exi-

D Exite de medio malorū, & immundū ne tetigeritis: & ego reci- 2. Cor. 6.
piā vos, & ero vobis in patrē, & vos eritis mihi in filios, & filias.
Vbi igitur de medio malorū egressi fuerimus, hoc est, vbi impro-
borū cōtubernia & mores deseruerimus, & ab omni in mūdicia
corporis & animi expurgati fuerimus, summā hāc filiorū Dei di-
gnitatē cōsequemur. Quā quidē dignitatē Euāgelista Ioānes am-
plificat his verbis: Videte qualē charitatem dedit nobis Deus,
vt filij Dei nominemur & simus. Nō contentus enim filij titulo
& honore, quod summā cōtinet dignitatē (quid enim maius aut
amplius, quā filiū Dei nominari) addit etiā affectū, & animū,
atq; paternā providentiā. Principes quidē terræ, & summi etiam
Pōtifices, quoniā infirmi & inopes existūt, titulos sepē sine reb?
tribuūt: Deus autē, qui & infinitē diues, & potens est, vbi titulū
cōtulit, parē quoq; titulo dignitatē & opes elargitur. Quē quidē
E Patris affectū, blādissimis ipse verbis per Hieremiā exprimit di-
cēs: Si filius honorabilis mihi Efracin, si puer delicatus: quia ex
quo locutus sum de eo, adhuc recordabor eius. Idcirco cōmota
sunt viscera mea super eum: miserās miserebor eius. Quid quæ-
so his verbis dulcius? quid amantius? Quibus alijs verbis Pater
ille cælestis, suum erga filios affectum & amorem exprimere po-
tuisset? Et quidem si hęc amoris declaratio ab aliquo homine
manasset, nutare forsitan fides nostra, & vacillare potuisset. De
diuina autem fide & veritate, quis vnquam dubitauit: cū vel
ipsa etiam Philosophia dicat, duo esse Deo impossibilia, nempe
mori & mentiri? Neutrum enim cadere in illum potest. Et (quod
hūc iptum paternæ pietatis affectum maximē declarat) non cō-
tentus paternum erga nos animum gerere, filiorum quoque affe-
F ctum erga se nobis indidit. Quod quidē Paulus testatur his ver-
bis: Quia verò estis filij, misit Deus spiritum filij sui in corda no-
stra clamantem Abba pater: hoc est, vt filiorum affectu, fiducia
& amore, illius opem fidenter imploremus. Ex hac autē dignita-
te, qua nō verbo tenus, sed re ipsa Deūs se nobis in Patrem exhi-
bet, nos verò in filios adoptat, admirāda alia bona cōsequūtur.
Atque illud in primis quod Apostolus colligit. Quod si fi-
lij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.
Hoc igitur beneficio cælestis patrimonij hæreditatē cernimus, &
in cæli ciues a scribimur. Itaq; summū illud beneficiū, quod Apō-
stolis de potestate sibi à Domino supra Dæmonē strāta, exultā-
tibus promisit, verē pēnitentibus conferretur. Nolite (inquit)
gaudere, quòd Spiritus subiiciuntur vobis: gaudete autem, quia
nomi-

1. Ioan. 3.
Dissimil.

Hiere. 31.

Plinius.

Galat. 4.

VI.
Roma. 8.

Luc. 10.

nomina vestra scripta sunt in cœlis. Constat autem, quoties homo in lethale peccatum labitur; de hoc libro vitæ deleri, & in libro mortis & gehénæ, secundum præsentem iustitiam cōscribi: *Exod. 32.* dicente Dño: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo. Quæ quidem summa peccâtium infelicitas & pœna est. Cæterû; ea veræ pœnitentiæ virtus est, vt chyrographum peccati deleat, & homines iterum in libro vitæ conscribat: vt potè quos Dei filios, & hæredes, faciat.

VII. Ex hac etiam dignitate illud etiam sequitur, quod est certe votis omnibus exoptandum: vt quisquis in Dei filium adoptatus est, sicut ipse iam Deo gratus, ita omnia eius opera grata sint, & æternæ vitæ meritum habetia. Itaq; vir iustus, siue comedat, siue bibat, siue quiduis aliud ad vitæ vltimū moliat, gratiæ pariter & gloriæ incrementum promeretur: præsertim si quo tempore *Simil.* illa facit, deuota mète ad Deum referat. Sic enim videmus patres, quicquid filij infantes faciant, gratum habere, & risu etiam atque osculo excipere. Ad hunc ergo modum Pater ille cœlestis, quorum vitam gratam habet, gratum etiam habet quicquid illi moliantur.

VIII. Ex hac etiam filiorum dignitate illud quoque necessariò cōsequitur, vt paternam Deus filiorum suorum curam, & providentiam gerat. Non enim amat, & deserit: nec verbo tenus (vt ante diximus) sed affectu, dilectione, & providentia pater est. Quam eius providentiam omnes penè diuinorum voluminum paginæ testantur. Sed ne longius huius rei testimonia requiramus, totus *Psal. 90.* Psalmus qui hodie in missâ decantatus est, quid aliud ab initio ad finē vsq;, nisi huius providentiæ beneficia persequitur, quam Dominus tū perse, tum per Angelos suos gerit? Angelis (inquit) suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Quomodo? In manibus (inquit) portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum: non modò enim ab aliquo grauiori casu, sed à quauis etiam pedum offensione te custodient. Vnde illud etiam sequitur quod mox subdit: Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Quid hoc est? Nèpè omnibus periculis & Sathanæ machinis superior eris, nullūq; tam ingens periculum erit, quod diuino præsidio fretus, nõ facile prosternas atq; cõculces. Neque hac Angelorum providentia contentus, ipse quoque per se eam piorum curam gerit, vt dicat: Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis. Aiunt qui de animalium natura scribunt, ciconiam inter omnes

D aues tanto circa pullos suos amore ferri, vt cum implumes eius fetus ardore Solis æstuant, ipsa protenso alarum tergo, Solis radios excipiat, ne illi eius ardore lædantur. Huc ergo pietatis affectum Propheta Domino tribuit, cum ait: Scapulis suis obumbrabit tibi. Quod certè fecit, cum scapulas suas non modò cruci affixit, sed plagis etiam atq; atrocissimis verberibus laceradas præbuit: ne nos qui eas plagas cõmeriti eramus, eisdẽ vapularemus.

IX.

Ex hoc eodem fonte non modò paterna prouidètia, sed paterna etiam indulgentia sequitur. Solent enim pij parentes, filios suos præsertim paruulos, blandè molliterq; tractare. Quam rem Pater ille cœlestis ad eò cumulatè erga filios præstat, vt idẽ ipse per prophetam, verba illa suauitatis & benignitatis plenissima dicat: Ad vbera portabimini, & super genua blandiètur vobis.

Isai. 66.

E Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos. Quid quæso his verbis dulcius? quid amantius? Quis non modò pœnitentiæ labores, sed mille etiam cruces non libenter amplectatur, vt hac Dei indulgentia, his vberibus, his delictijs & complexu diuino fruatur? ¶ Nemo autem hanc diuinæ suauitatis dulcedinem, ad eos solum qui ad perfectionis apicem peruenerunt, reseruari putet. Esse enim verè pœnitentibus suas quoquè propositas delicias apertè Dominus per Oseam cum anima vere pœnitente loquens, declarat his verbis: Ecce ego lactabo eam, & loquar ad cor eius, & dabo eis vallem Achor ad aperiendam spem. Lactat ergo Dominus diuinæ suauitatis lacte piam pœnitentis animam, vt hac cœlesti dulcedine prægustata, omnes carnis & mundi delicias fastidiat. Nutrices quidem absynthio vbera intingètes, quos nutriunt infantes à lacte depellunt: contra verò Dominus quos ad se trahit, non absyntij amaritudine, sed diuinæ suauitatis dolcedine à terrenis voluptatibus ablaetat. Scit enim verũ esse quod

Osee. 2.

F D. Bernar. ait: Gustata spirituali suauitate, desipit omnis caro. Deinde illam ad spiritualem solitudinem, id est orationis secretum adducit, ibiq; ad cor eius loquitur: quod quidem hebræe lingue phrasi, grata & iucunda verba significat, quibus pia mēs interno Spiritus sancti magisterio ad mundi contemptum, & peccati odium atquè detestationem mirifice instruitur & illuminatur. Quibus etiam dat vallem Achor, id est vallem conturbationis, ad aperiendam spem. Cognita enim per hoc cœleste magisterium horrenda peccatorum turpitudine ac deformitate (in quibus tandiu homo iacuit) metu, dolore, ac trepidatione concutitur, & perturbatur. Qua quidem perturbatione in spem diuinæ

Dissimil.

mife-

August. misericordiæ erigitur, quòd intelligat, verum esse quod Propheta **A**
 dicit: Sacrificium Deo spiritus contritus, cor contritum & hu-
 miliatū Deus non despiciet. Hac. n. de causa (iuxta D. Aug. senten-
 tiā) verus pœnitēs & dolet, & de dolore suo gaudet: & timet, & de
 saluari hoc timore in spem veniæ assurgit: quæ dolentibus acti-
 mētibus promissa est. ✠. II.

X. Quæ hætenus à me dicta sunt fratres, satis superquè esse vidē-
 tur, ijs præcipuè qui mentem habent, vt salutaris pœnitentiæ pro-
 positum amplectantur, quo his pœnitentiæ fructibus perfruan-
 tur. Sed est tamen aliud, quod nos multo magis vrgeat: nimirum
 pœnitendi extrema & summa necessitas. Ea enim quæ hætenus
 diximus, suadent: hæc verò, vim etiam & necessitatem hælitan-
 tibus adiungit. Constat enim inter omnia expetendorum gene-
 ra, nihil esse homini magis sempiterna vita & felicitate expeten- **B**
 dum. Eius autem spem nos quidem omnes habemus, tantiq; eā
 facimus, vt nemo nostrum deliberata ratione, eam totius orbis
 imperio commutaret. Quid enim proderit homini, si vniuersum
 mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiat? Quæ
 enim tanta felicitas aut voluptas in totius etiam mundi imperio
 esse posset, quàm hæc sese menti offerens cogitatio non inficeret,
 atq; extingueret: cum videlicet miserimus ille imperator ani-
 maduertet, se se peracto huius breuis æui curriculo, ad gehennæ
 ignes perpetuò esse damnandum? Nemo igitur tam imprudens
 mercator esset, qui huius spei iactura totius etiam mundi impe-
 rium mercari vellet. Omnes enim cœlestem illam beatitudinē,
 expetendorum omnium postremum & summum iudicamus,
 nec ab hac spe vlla ratione excidere volumus.

Ex hac autem spe ac desiderio illud etiam sequitur, vt om- **C**
 nes pœnitentiæ propositum ac votum sequi necessario debeamus.
 Post lapsum quippè lethalis criminis, fieri nullo modo potest vt
 quis æternam salutem sine pœnitentia consequatur. Fixa enim
Luc. 15. manet illa Domini toties repetita sententia: Nisi pœnitentiam
 egeritis, omnes simul peribitis. Vnde illud manauit: Aut pœni-
 tendum, aut ardendum. Quo circa, sicut is qui efficaciter salu-
 tem desiderat, medicamenta non respuit, sine quibus salutem
 consequi non potest: & qui ad insulam aliquam peruenire cupit,
 necesse est vt navigationis laborem non detrectet (cum ad in-
 sulam nemo sine navigationis labore appellere possit) ita cum
 nemo post lapsum criminis, sine pœnitentiæ medicamēto æter-
 nam salutem consequi valeat, necesse est, vt qui alterum cu-
 pit,

D pit, alterum non refugiat. Ab hac autem sententia neminem vestrum dissentire arbitror.

E Qua ergo in re dissentimus? Certè non in ratione debiri, sed in solutionis tēpore. Vos enim omnes quorquos deliquistis, huic debito obnoxios vos esse cognoscitis. Quid igitur hīc obstat? Certè (vt modo dixi) nihil aliud, nisi solutionis tempus. Sunt enim tria tempora pœnitentiæ destinata: hoc est vel præsens, vel quod morti proximum est, vel quod inter vtrumq; interiacet mediū. Et nos quidem ad præsens temporis pœnitentiā diuina oracula hortari frequentissime solent. At pleriquè hominum huic voci aures ocludentes, vel ad mortem, vel ad futurum tempus emendationis vitæ propositum differunt. Aduersus eos autem, qui mortis imminentis tempus ad pœnitentiā sperant, nihil in præsencia dicam. Vix enim quisquam adeò stupidus est, qui nō videat, extremæ esse dementiae, summum omnium negotiorum ad impeditiſſimum omnium temporum reservare. Huiusmodi verò pœnitentiā Pharaonis pœnitentiæ similis frequenter est. Qui dū plagis vrgeretur, obediētiā pollicebatur: sublatis vetò plagis, ad solitā continuò pertinaciam & inobediētiā redibat. Deniq; emisso iam è sinibus suis post tot plagas populo, idem ipse ac populus eius pœnitentiā ducti dixerunt: Quid volumus facere, vt dimitteremus Israel ne seruiret nobis? Iunxit ergo currum, & omnem populum &cæt. Talis igitur eorum pœnitentiā apparet, quos non Dei, sed sui amor, & præsens periculi metus solum modo agit: quos videmus periculi vel morbi tempore trāsactō, ad vomitum sæpè redire, & ea ipsa quæ creditoribus suis restitui mandauerat, reuocare.

F Sed dices: Assentior planè. Non differam ad hoc extremum tempus pœnitentiā, sed eam tamen in aliud commodius transferam. Quare non modò? Si enim aliquando, cur non modò? Quia nimirum modò (vt verum fatear) difficile admodū mihi esse videtur inchoare nouam vitam, pristinisquè vitijs & moribus renuntiare: quod tamen postea facilius leuiusquè mihi futurum spero. O summam hominū dementiae quæ vitæ mutationem faciliorem cōsequenti tempore, quàm præsenti futurā credūt! Constat enim hanc mutandæ vitæ difficultatē ex quatuor potissimum causis oriri. Nempe ex corruptione naturæ, ex deprauata consuetudine, ex eo quòd diuina gratia peccator homo destituitur, & Dæmonis tyrannide ac potestate premitur. Constat autem impedimenta hæc processu temporis, dilata conuersione,

sione, cumulatîsq; sceleribus indies augeari. Hac enim dilatione, D
 & natura ipsa sit vsu peccandi corruptior, & praua consuetudo
 violentior: diuina verò gratia quò magis peccas, eo à te longius
 distat: Dæmon verò, hoc est fortis ille armatus, qui quas animas
 obsidet, potenter custodit, ad te propius accedit, maioremquè in
 anima misera tyrannidem exercet. Si igitur conuersionis diffi-
 cultas ex his quatuor causis oritur, quæ frequentatione peccatorû
 robustiores fiunt: quo pacto crescentibus difficultatis ac laboris
 huius causis, conuersio ipsa facilior erit? Sed inter hæc tamen
 quis prauæ consuetudinis vim verbis consequi possit? Hæc enim
 D. Augustinum diu à peccato surgere conatè, vi olèto quodam
 imperio miserè detinebat: sicut ipse in Confes. suis cum Deo agēs
 cōf. lib. 8
 Ibidē. li. 7
 testatur his verbis. Rāpiebar ad te decore tuo, moxquè diripie-
 bar abs te pondere meo, & ruebam in ista cum gemitu: & pondus, E
 consuetudo carnalis erat. Hanc verò consuetudinem idem vir
 factus catenā appellat: qua trahitur inquit, & tenetur etiā animus
 inuitus, eo merito quo volens in illam illahitur. Deniquè de eius-
 dem consuetudinis & bonæ voluntatis pugna & contentione, sic
 cōf. lib. 8
 in eodem lib. cum Deo loquens ait: Voluntas noua, quæ mihi es-
 se cœperat, vt te gratis colerem, fruiq; te vellè Deus sola certa iu-
 cūditas, non dū erat idonea ad superandā priorē vetustate robo-
 ratam. Ita duæ voluntates meę, vnā vetus, alia noua, illa carnalis
 hæc spiritualis confingebant inter se, atq; discordando dissipabāt
 animam meam: sed tamen consuetudo aduersus me pugnator
 ex me facta erat, quoniam volens, quo nollem perueneram. Et
 quis iure contradiceret, cum peccantem iusta pœna sequeretur?
 Hactenus Aug. Ex cuius verbis apertè liquet in quāto salutis suę
 discrimine malis artibus assueti versentur (præsertim si desides &
 negligentes sint) quando Augustinus qui tanto studio surgere
 à peccato nitebatur, a deò se ad hoc infirmum atq; impotentem
 consistetur. Quæ omnia satis apertè indicant, quantā sit prauæ cō-
 suetudinis vis atq; potestas. Quam etiam hoc exemplo (nequis
 F
 ignorancia labatur) declarare volo. Passim videre licet, eos qui
 ad nos ex India, vel Æthiopia adulta iam ætate veniunt, linguā
 nostram multorum annorum spatio vix pronūtiare posse: cū ta-
 mē qui exijs regionibus ad nos in tenera ætate veniūt, vnius anni
 spatio adeò perfectè loquantur, ac si apud nos nati fuissent. Hoc
 autē quid facit, nisi diuturnæ cōsuetudinis vis: quæ vix ea potest
 dediscere, quibus diu assueta est? Liqueat igitur ex his extremæ
 esse dementiæ in futurum pœnitentiā conuersionemquè differre
 quod

D quod tunc ea facilius futura sit: cum apertissima ratione cõstet, eam tantò esse difficiliorem, quantò tardiorem.

Sunt tamè alij qui non hac ratione, sed diuinæ misericordiæ spe seipsoſ consolantur, etiã si tota vita in scelerum suorum ceno volentur. Hinc D. Aug. improbos homines rebus contrarijs, *Aug. sup Psal. i. 4*

nẽpe stulta spe ac desperatione, frequẽter ad eandem improbitatem ansam arripere declarat his verbis: Desperãs homo sic interdum ait: Iam damnandus sum, cur non facio quicquid volo? Audi & vocem sperantis: Misericordia Domini magna est, quando me conuertero, dimittet mihi omnia: cur non facio quicquid volo? Desperat ille vt peccet, sperat iste vt peccet. Vtrũquẽ metuendum est, vtrunquẽ periculosum. Væ à desperatione, væ à peruersa spe. Non tardes (inquit) conuerti ad Dñm: nec differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Noli ergo dicere cras me conuertã, cras Deo placebo, & omnia hodierna & hesternã peccata dimittuntur mihi. Verũ quidem dicis, quia Deus conuersioni tuæ indulgentiam promisit: sed dilationi tuæ diem crastinum non promisit. *Eccli. 5.*

E Reliquũ est igitur, vt quando pœnitentia aliquo tẽpore agenda sit (nec nili tria ad hoc tempora habeamus, præsens videlicet, futurũ, ac morti proximum) cum duo hæc tempora apertissima ratione à nobis explosa sint, superest, vt protinus ad illã accingi, nec eam vltra procrastinare debeamus. Ad hoc autem nos Salomõ inuitat, cum ait: Quodcũq; potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapiẽtia, nec sciẽtia erũt apud inferos, quò tu properas. Hoc est, quoniã tráfacto huius vitæ spatio (quod ad salutẽ nobis diuina prouidẽtia cõcessit) nulla procurandæ salutis, aut pœnæ leuigandæ ratio superest. Nullus. n. apud inferos saluari pœnitentiæ locus, nulla spes veniæ, nulla misericordia, nulla implorandæ diuinæ gratiæ opportunitas, nulla Sanctorum suffragia, nulla Ecclesiæ sacrameta, nulla ad superiorem iudicem prouocatio, nulla pœnarum aut remissio, aut iminutio: sed quẽ tenorẽ omnis illa dolorũ acerbitas iniitio habuit, eũdem in sempiterna secula habitura est. Tempus enim nunc misericordiæ est: quia venit tẽpus, in quo præcipuas iustitia partes sibi vëdicabit. Hoc autem in causa est, vt tanta celeritate nos sancti Patres ad seculi & peccati fugã adhortentur. Hinc D. Hieronimus ad Paulinũ, de Eusebio eius fratre loquens: Festina quæſote inquit, & hæretici in salo, nauiculæ funem magis præscinde, quàm solue. Eggressus itẽ ab Aegypto (qui fugæ huius imaginẽ gerit)

Eccli. 9.

F solue. Eggressus itẽ ab Aegypto (qui fugæ huius imaginẽ gerit)

Hieron.

- tâta celeritate adornatus fuit, vt non licuerit filijs Israel panem ad iter illud fermentare, cogentibus Ægyptijs exire, & nullâ eis morâ facere permittētibus. Quin & ipse paschalis agni esus magna festinatione celebrari præcipitur, nec quicquâ eius vsq; manere relinqui. Vt hac ratione nobis Dñs insinuaret, in ijs rebus quæ ad animæ salutē pertinent, nō esse cunctādum, aut procrastinādum: sed illud ante oculos habēdum: Hodie si vocē eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Vehemēter autē D. Chry. indi-
Exod. 12. gnatur, quod cum perituri corporis morbos tâto studio ac diligētia curemus, immortalis animæ vulnera prorsus negligamus. Si fortē (inquit) in corpore parū, aliquid morbi pulsauerit, statim & medicos adhibemus, & pecuniâ profundimus, & omni obseruatiā quæ cōpetunt, gerimus: nec prius cessatur, quā quæ molesta sunt mitigentur: anima verò cū quotidie vulneretur, cū per singula lanietur, vratur, præcipitetur, & modis omnibus percat, nec parua quidē pro ea nos cura sollicitat. Hæc ille. Ne nos igitur fratres in hâc tantâ mentis cæcitate & stupiditatem incidamus, ad illâ illiæ vocem nos opportunē morētis, aures accōdemus.
- Psal. 94.*
Chrysost. Quærite Dñm dum inueniri potest, inuocate eū dum propē est. Quādo autē propior nobis, quā hoc sacro tēpore esse putandus est, quē tot Ecclesiæ voces, die nocteq; pro peccatoribus interpellāt. Nec ad illū modo, sed ad nos quoq; hac oratione idē idē repetita clamat: Ecce nūc tēpus acceptabile, ecce nūc dies salutis, qui cōmuni Ecclesiæ decreto ad pœnitentiā destinatus est.
- Isai. 55.* Atq; vt sine in principio iungā, cūm vos ad pœnitentiā hortor, non ad saccū & cinerē, nō ad hebdomadarū inediā, nō ad longes peregrinētium labores præcipnē adhortor: mitius vobiscū agere volo: & (vt verbis vtar Apostoli) humanum quiddā postulo propter infirmitatem vestrā: nēpē quod initio proposui, Cōuertere ad Dñm, & relinque peccata: precare ante faciē Dñi, & minue offendicula. Quod si dicas, difficile esse assueta relinquere: fateor quidē impœnitēti, nō autē verē pœnitēti. An nō vobis in mentē venit, quod paulō antē cōtra hēreticos disputauimus, per pœnitentiā nō in modo peccata remitti, sed arma etiā, & vires, & nouū spiritus robur, virtutes omnes, & gratiā donari: & pedibus ac manibus luxurioso filio ornāmēta, imō & munimēta aptari, quibus ad omnia virtutū officia instructus & armatus incedit? Hęc autē spiritualia arma, atq; munimēta, paruulis in Christo, hoc est, verē pœnitētibus tribui, Salomō in Cāti. testatur: qui postea quā de huiusmodi paruulis sub typo fidelis animæ disisset: Soror nostra

- D**istra paruula est, & vbera nō habet, paulò post subdit: Ego murus, & vbera mea quasi turris, ex quo facta sum corā eo, quasi pacem reperēs. Quid autē muri atq; turris nomine, nisi nouū spūs robur & fortitudo quę paruulis in Christo, hoc est verē penitētib. tribuitur, designatur? Hęc autē pacē vera pēnitentia inuenit, quę nos Deo conciliat, à quo hęc tantā fortitudinē fidelis aīa quę paruula erat, recipit. Ait autē, non pacem, sed quasi pacē: vel quia plena pax in hac vita non datur, vel quia nemo potest certò scire, vtrum odio vel amore dignus sit. Hoc igitur à vobis fratres præcipuē exigitur, vt & peccata, & peccatorum causas atq; offēdícula è medio tollere, & precari ante faciem Dñi studeatis, vt is nos virtutis & gratiæ suæ robore aduersus omnes antiqui hostis *1. Theff. 5* laqueos & ignita tela munire & armare dignetur. His nos armis
- E** Apostolus instruit, cūm omni tempore orare in spiritu, & in eo vigilare iubet. His Dñs discipulos ante passionis luę certamen ar *Luc. 22.* mauit, cum vigilare & orare præcepit, ne in tentationem ruerēt. Et iterum, Vigilate itaq; orantes omni tempore, vt digni habeamini fugere ventura mala, & stare ante filium hominis. His *Psal. 24.* etiam se regius Propheta muniebat, cūm diceret: Oculi mei semper ad Dñm: quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. His igitur armis fratres mētes nostras muniamus, vt ab omni peccatorum contagio liberi, digni habeamur, qui beatarum inuentium consortio & gloria perfrui mereamur.

AD LECTOREM.

- Q**uoniam pleriquē hominum perditorum qui scelera sua deserere nolunt, cōuersionem suā vel in tēpus futurū, vel ad finem vsq; vitæ differre solent (quos ab hac Dæmonis fraude in *Inbisto.* præcedenti cōcionē liberare conati sumus) visum est duo memo *Anglic. c.* rabilia huius rei exempla, quę venerabilis Beda in Ecclesiastica *14. & 15.* historia Anglicana integra fide cōmemorat, hoc in loco attere: quibus liquido constare poterit, veram esse communem illā Patrum sententiam, nempē, iusto Dei iudicio hac pœna puniri peccatorem, vt in oriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei. Ne autem hęc prima de pēnitentia concio solitam aliarum longitudinem excederet, hęc ipsa exempla à totius cōcionis corpore se iunximus: quę qui volet referre, in eo loco tractabit, in quo aduersus eos qui pēnitentiam vel in futurum tempus, vel ad finem vsque vitæ differunt, disputamus. Sic igitur ait.

FVIT

FUIT quidã in prouincia Merciorum, cuius visiones ac ver- **A**
 ba, necnõ & cõuersatio plurimis alijs, sed nõ sibi met profuit.
 Fuit autẽ tẽporibus Cœnridi Regis, vir in laico habitu atq; offi-
 cio militari positus: sed quãtum pro industria exteriori Regi pla-
 cẽs, tantum pro interna suimet negligẽtia displicẽs. Admonebat
 ergo illũ sedulõ Rex vt cõfiteretur, ac relinqueret scelera sua, pri-
 usquam subitã mortis superuentu, tẽpus pœnitendi, seq; corrigẽ-
 di amitteret. Verum ille frequenter licet admonitus, spernebat
 verba salutis, seq; tempore sequenti pœnitentiã acturũ promitte-
 bat. Hęc inter, tactus infirmitate, decidit in lectũ, atq; acri cepit
 dolore torqueri. Ad quẽ ingressus Rex qui eum diligebat, vehẽ-
 mẽter hortabatur, vt vel tunc antequã moreretur, pœnitentiã
 ageret cõmissorum. At ille respõdit, nõ se tunc velle cõfiteri pec-
 cata sua, sed cùm ab infirmitate resurgeret, ne exprobarent sibi
 sodales, quõd timorem mortis faceret ea, quæ sospes facere vole- **B**
 bat: fortiter quidem (vt sibi videbatur) loquutus, sed mirabiliter
 (vt postea patuit) dẽmoniaca fraude seductus. Cũq; morbo in-
 grauescente demõ ad eum visitãdum ac docendũ Rex intraret,
 clamauit statim miserabili voce: Quid vis modo? quid huc veni-
 sti? nõ enĩ mihi aliquid vtilitatis, aut salutis potes vltra cõferre.
 Ait ille: Noli ita loqui, vide vt sanũ sapias. Non, inquit, insanio,
 sed pessimã mihi cõscientiã certus præ oculis habeo. Et quid, in-
 quit, hoc est? Paulõ ante, inquit, intrauerũt domum hãc duo pul-
 cherrimi iuuenes, & sederunt iuxta me, alter ad caput, & alter
 ad pedes, protulitq; vnus libellum per pulchrũ, sed valde modicũ,
 ac mihi legendum dedit: in quo omnia quæ vnquã bona fe-
 cerã intuens, scripta reperi, & hęc erãt nimium pauca & modica.
 Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebãt. Tunc subito **C**
 superuenit exercitus malignorum & horrendorum spirituum,
 domũquẽ hanc & exterius obsedit, & intus maxima ex parte re-
 sidens impleuit. Tunc ille qui & obscuritate tenebrorũ faciei,
 & primatu sedis maior esse cæteris videbatur, proferens codicẽ
 horrendæ visionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penẽ im-
 portabilis, insit vni ex satellitibus suis mihi ad legendũ deferre.
 Quem cum legissem, inueni omnia scelera, non solum quæ opere
 vel verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccati, mani-
 festissimẽ in eo tetricis esse descripta literis. Dicebatquẽ ad il-
 los, qui mihi adse derant viros candidis vestibus nitentes: Quid
 hĩc sedetis, scientes certissimẽ, quia noster est iste? Respon-
 derunt: Verum dicitis: accipite, & in cumulũ damnatio-
 nis

Dnis vestra ducite. Quo dicto, statim disparuerunt, surgentesq; duo nequissimi spiritus, habentes furcas in manibus, percusserunt me, vnus in capite, & alius in pedibus: qui videlicet modò cum magno tormento transfodiunt viscera mea, & interiora corporis mei penetrant, moxq; vt ad inuicem perueniet, moriar, & paratis ad rapiendum me Dæmonibus, in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperas, & non multo post defunctus, pœnitentiam quam ad breue tempus cum fructu veniæ facere super sedit, in æternum sine fructu pœnis subditus facit. De quo cõstat, quia sicut B. Papa Gregorius; de quibusdam scribit, non pro se illa, *Grego.* cui non profuere, sed pro alijs viderit: qui eius interitum cognoscentes, differre tempus pœnitentiæ, dum vacat, timerent, ne improviso mortis articulo præuenti, impœnitentes perirent. Quòd autem codices diuersos per bonos, siue malos spiritus sibi vidit offerri, ob id superna dispensatione factum est, vt meminerimus facta, & cogitationes nostras, non in ventum diffluere, sed ad examen summi Iudicis cuncta seruari, & siue per amicos Angelos in siue nobis ostendenda, siue per hostes nostros.

E Hanc verò sequentem historiam, sicut à venerabili Antistite Peſtelmò didici, simpliciter ob salutem legentium, narrandam esse putavi. Noui autem ipse fratrem (quem vtinam nõ nossem, cuius etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem) positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viuentem. Corripiebatur quidem sedulo à fratribus: & à maioribus loci ad castigatorem vitam conuerti admonebatur. Et quãuis eos audire noluisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob necessitatẽ operum ipsius. Erat enim fabrili arte singularis. Seruiebat autẽ **F** multum ebrietati, & cæteris remissioris vitæ illecebris, magisq; in officina sua die noctuq; residere, quam ad psallendum, aut orandum in Ecclesia, audiendumq; cum fratribus verbum vitæ concurrere consueuerat. Vnde accidit illi, quod dicere quidã solent. Quia qui non vult Ecclesiæ ianuam sponte humiliatus ingredi, necesse habet ianuam inferni non sponte dånatus intrare. Percussus enim languore, atque ad extrema perductus, vocauit fratres, & multum in ærens, ac dånato similis, cepit narrare quod vidisset inferos apertos, & Sathanã demersum in profundis Tartari, Caiphãq; cum cæteris, qui occiderant Dñm, iuxta eum flammis vlticibus traditum. In quorum vicinia (inquit) hen miserò mihi locum aspicio æternæ perditionis esse paratum. Audientes hæc fratres ceperunt diligenter exhortari, vt vel tũc positus adhuc

in corpore, pœnitentiam ageret. Respondabat ille desperans: Nō **A**
 est mihi modo tempus mutandi vitam, cum ipse viderim iudi-
 cium meum iam esse completum. Talia dicens, sine viatico salu-
 tis obiit, & corpus eius in vltimis est monasterij locis humatū:
 neque aliquis pro eo missas facere, vel psalmos cantare, vel sal-
 tem orare pœsumebat. O quàm grandi distantia diuisit Dñs lu-
 cem à tenebris. Beatus protomartyr Stephanus passurus mortē
 pro veritate, vidit cœlos apertos, vidit gloriam Dei: & vbi erat
 futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem misit.
 At contra faber iste tenebrorū mentis, imminente morte, vidit
 aperta tartara, vidit damnationem Diaboli, & sēctatorum eius,
 vidit etiam suum infelix inter tales carcerē, quò miserabilius
 ipse desperata salute descenderet: sed viuētibz qui hæc cogno-
 uissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factū est hoc **B**
 nuper in prouincia Berniciorum, ac longè latequē diffamatum,
 multosquē ad agendam, & non differendam scelerum suorum
 pœnitudinem prouocauit. Quod vtinam ex hac nostrarū lectio-
 ne literarum fiat. Hactenus venerabilis Bedæ verba: quæ maxi-
 mum certe cessantibus, & pœnitentiam in sequentia tēpora dif-
 ferentibus metum incutere deberent.

Concio secunda de vera & falsa pœnitē-

tia: quæ ab altera dehortans, ad alteram hortatur.

Quo in loco de prima ac pœcipua pœni-
 tentiæ parte, nempe contri-
 tione differitur. **C**

THE. Conuertere ad Dominum, & relin-

que peccata, &c. Ecclesiasti. 17.

N superiori cōcione fratres

charissimi, vos ad pœnitentiæ studium ad-
 hortati sumus: virtutis huius tum mirabi-
 lem vtilitatem, tum etiam necessitatem vo-
 bis ob oculos ponentes. Nunc ratio ipsa exi-
 gere videtur, vt qua ratione pœnitentia sa-
 lu-

Dubriter agenda sit, exponamus. Rectè enim Plutarchus, eos, qui ad virtutem adhortantur, nec tamen docèt qua ratione exercenda sit, similes ijs esse ait, qui lampadem quidem emungunt, nec tamen oleum infundunt: quò fit, vt accensa lampas protinus extinguatnr. Vt hoc igitur nos oleum pœnitentiæ lampadi, quò perpetuo luceat, infundere possimus, cœlestem opem sacratissimæ Virginis interuentu suppliciter imploremus.

A V E M A R I A.

Cvin Hieremiam Prophetam Dominus ad prædicandum populo suo misisset, hoc illi officium præcipuè demandavit: vt primùm quidem euelleret atque destrueret, deinde ædificaret, atque plantaret. Quisquis enim populum ad pietatem & iusticiam instituere parat, primùm quidem in hoc incumbere debet, vt prauos & inueteratos eius mores destruat atq; euellat: deinde, vt illis euulsis, salutarium plantarum, hoc est virtutum semina conserat: quemadmodum ijs facere solent, qui inculta & syluestria loca excolere, & in eis frumenti semen iacere volunt. Cum ergo nos hoc sacro tempore sermones de pœnitentiâ habere proposuerimus, priusquam de vera pœnitentiâ differamus, falsa prius euellenda atque demolienda est. Quod quidem consilium Philosophis etiam placet, qui primam virtutem esse dicunt, vitia fugere: quibus è medio sublatis, facile est virtutes animis inferere.

Pars prior. ✠. I.

AD hoc igitur sciendum primò est, in omnibus rebus quæ vel natura, vel arte constant, esse alias quidem veras, alias non veras: quæ tamen veritatis speciem referant. Est enim verum & adulterinum aurum, est item vera & adulterina moneta, sunt etiam veræ & adulterinæ margaritæ atque lapilli. Idem autem in moribus quoque nostris euenit. Est enim vera & falsa iusticia, vera & falsa religio, vera & ficta humilitas, & vera item & ficta charitas: alioqui nunquam Apostolus dixisset, vt dilectionem sine simulatione, & charitatem non fictam retineremus. Sicut ergo in cæteris virtutibus sunt veræ & adulterinæ virtutes, speciem pietatis retinentes, virtutem autem eius abnegantes: ita in pœnitentiâ hoc idem reperire licet: vt alia quidem sit vera, alia ficta & simulata. Vera est illa, quam Dominus per Prophetam à nobis exigit cum ait: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & plâctu, & sciendite corda vestra. Vera

item est, quam hæc verba, quæ modò proposui, exprimunt. Con-
 uertere ad Dominum, & relinque peccata, & c. Falsa autem est
 illa, quam Israelitis Propheta tribuit cum ait: Et dilexerunt eū
 in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem eorum non e-
 rat rectū cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius. Hæc
 igitur falsa pœnitentia erat, quæ cum foris pœnitentiæ imaginē
 verbis præferret, intus tamen longè à veræ pœnitentiæ ratione
 abhorrebat. De qua item Dominus per Prophetam conqueritur
 cum ait: Et non est reuersa ad me in toto corde suo, sed in men-
 dacio. Mendacium autem huiusmodi conuersionem vocat, vel
 quia pœnitentis animi speciem improbus homo præferet, vel
 certe quia mentitur, cum non implet quod promisit, quando à
 peccatis quæ se damnare ac detestari professus est, non recedit.

Hugo de
 12. abusi-
 nibus.

Quod cuius periculi sit, declarat Hugo de S. Victore: qui tria nu-
 merat obstinatorum hominum genera. Primum eorum qui ex
 correctione non proficiunt. Secundum, & quidem grauius, eorū
 qui ex cōmitione deteriores sunt: qui videlicet ex lima rubi-
 ginem contrahunt. Tertium verò ait eorum esse, qui emendatio-
 nem promittunt, quam nō præstant. Hos enī merito inter obsti-
 natos numerat, quia de his (quandiu tales permanēt) spes nulla
 salutis est. Emendationem quippe promittere, nec præstare, id
 verò est vitium vitio cumulare. Horum autem prauitatem ad tē-
 pus Dominus dissimulare videtur, quam tamen suo tēpore de-
 bitis supplicijs tantò grauius quanto serius puniet, sicut Prophe-
 ta dicit: Inimici Domini mentiti sunt ei, & erit tempus eorum
 in secula, siue vt alij verterunt, in seculo. Quod perinde est, ac si
 diceret, Modò quidem isti mentiuntur Deo, cuius leges violant:
 sed erit tamen cum mendacij huius pœnas pendāt, quas in futu-
 ro seculo perpetuò daturi sunt. De quo tempore rursum ait, Cū
 accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Vt enim incredulis qui-
 busdam Saluator dixit: Tempus meum non dum aduenit: tem-
 pus autem vestrum semper est paratum: ita idem modo impro-
 bis omnibus dicere potest. Hoc præsentī tempore liberum vobis
 est, me permittente atque silente, impune facere quod libitum
 est. Aderit tamen tempus cum diuturnum hoc silētium soluam,
 & collectam atque seruata in pectore meo longa patientia irā,
 supra caput vestrum effundam. Nec longis hoc vindictæ tempus
 dilatatur spatijs, cum scriptum sit, Iuxta est dies perditionis &
 adesse festinant tempora.

Psal. 80.

Psal. 74.

Deut. 32.

Cæterum vtriusq; pœnitentiæ, veræ scilicet ac falsæ, in Dauide

&

D & Saule cōmodissimum videre licet exemplum. Vterquē enim deliquit, vterquē hanc vocem protulit: Peccaui, & tamen alter audit: Dominus quoque transfudit peccatum tuū: non morieris: *2. Reg. 12*
 de altero verò, cū pro eo Samuel preces fūderet, Dominus ait: *1. Reg. 16*
 Vsq̄uequò tu luges Saul, cū ego proiecerim eum? Cur igitur ille veniā consecutus, hic verò non est consecutus, cū eadē vtriusq; vox fuerit: nisi quòd Dauid toto corde ad Dominū est reuersus, quem tamen animum Saul non habuit? alioqui si haberet, eandē quam alter veniam consequeretur, cū Deus personam non accipiat. Talisenī eorum pēnitentia esse videtur, qui vbi primū scelera sua hoc tempore confessi fuerint, in eadem protinus relabuntur: neque de praua consuetudine & licentia iurandi, peierādi, mentiendi, detrahendi, maledicendi, maleprecandi, atque concupiscendi quicquam remittunt, nec vllum virtutis ac pietatis officium amplectuntur: sed ijdem omnino permanent, qui ante fuerant. Quos verisimile est, sacramenti virtutem & gratiā minimē percepisse. Quod vel hoc vno exemplo colligi potest: Si quis graui corporis morbo laborans, potionem sibi à medico præscriptam ebibens, nihilo meliùs haberet: sed idem febris ardor illum incēderet, idem ciborum fastidium, eadem sitis, eadē corporis debilitas illum premeret: quis huiusmodi potionem salutarem illi fuisse crederet, cū nihil de morbi molestijs immutaret? Cū igitur sacramentalis cōfessio velut quædam animorum potio sit, qua noxij & pestilentes peccatorū humores ab anima pelluntur, & status eius diuinæ gratiæ ope rectē constituitur: si nihil horum efficiat, si idem spiritualium rerum fastidium in ea manet, eadem terrenarum rerum sitis atq; cupido, idem libidinum æstus, idem auaritiæ atque ambitionis ardor, eadem ad omnia virtutum officia infirmitas atque imbecillitas: qua quæso coniectura vel indicio colligere poterò, spiritualem hanc medicinam tibi profuisse?

Sed fortasse dices. Non continuò certum argumentum colligi potest, confessionem meam inanem extitisse, quòd protinus in eadem crimina lapsus fuerim. Hoc enim prauis habitibus & inueteratæ consuetudini magis tribuendum esse videtur: cū difficillimum sit assueta relinquere, quæ in naturam quodāmodo versa sunt. Fateor, hanc certam fictæ confessionis coniecturam & argumentum non esse. Fieri enim potest vt vera quidem confessio & pēnitentia præcesserit, & tamen incautus homo, sibiq; parū prospiciens, partim praua prioris vitæ consuetudine

per

perurgente, partim Diabolo suggerente, in pristina statim vitia **A** corruat. Sed frequentius tamen hoc euenire ex eo puto, quod talium confessio fuerit (vt Theologi loquuntur) informis. Potest enim vera esse confessio, & informis tamen: qua videlicet quis sacramentum tantum suscipit, non etiam rem sacramenti, quæ est Spiritus sancti gratia. Qua deficiente, fragilis homo prauèq; assuetus, occasione oblata in eadem protinus vitia labitur. Vt enim *D. Thomas* ait: minima etiam gratia omnia lethalia crimina vitare potest, quando quidem charitas ab ea proficiscitur: cuius est non verbo tenus, sed re ipsa Deū diligere super omnia, atque peccatum super omnia simili ratione odisse. Verè enim charitas quæ veræ pœnitentiæ beneficio per Spiritum sanctum effunditur in cordib⁹ nostris, magis Deū diligit, quàm cupiditas millia auri & argenti, atq; omnia totius mūdi bona. Quo fit, vt qui hoc modo Deū diligit, nullius tēporariæ rei precio illū cō- **B**mutare velit. Quo nomine *Ioānes* ait: Qui natus est ex Deo, nō peccat: generatio enim Dei conseruat illū. Hoc est diuina cognatio, qua homo cœlestis spiritus particeps effect⁹ est, cōseruat illū, & à terrenis rebus abductum ad cœlestia rapit: cum sit in eius pectore fons aquæ salientis in vitam æternā. Hac igitur de causa *Ioannes* ait, qui ex Deo natus sit, non peccare: quoniam vel perpetuo à lethalibus abstinebit peccatis, vel certè raro & difficulter in ea corruet: & cum in ea fortasse labitur, nō sine interno cōflictu atque sensu animi labitur, vt potè qui Deū quem super omnia charissimum habet, amittere atque à se ablegare, & infima aliqua re cōmutare, grauiter & molestè fert. Nunquam enim sine doloris sensu amittitur, quod cum amore possidetur. Quò fit, vt qui bibunt quasi aquam iniquitatem, hoc est, qui sine vilo doloris sensu facilè in peccata ruunt, à diuina gratia & charitate longè abesse videātur. Cum autè fidelium plurimos videamus, **C** per acta confessione sine vilo gemitu, aut interno cōflictu præcipites in omnia scelera ferri: quo indicio colligere poterò, hos charitatem, & spiritum Domini, & diuinæ gratiæ lumen percepisse? Lumen enim non potest non lucere: charitatis verò ignis non potest non ardere. Cum igitur nihil in te splendoris, nihil ardoris videam, qua coniectura te cœleste lumen & ignem percepisse cognoscam? ¶ Adde etiam, quòd quāuis cōmune sit cuiusq; gratiæ omnia lethalia crimina posse vitare, sacramentalis tamè gratia, quæ in confessione datur, singularè quandā vim aduersus peccatū habet: cum hoc sacramentū in peccati remedium sit

Dicit à Christo Dño institutū. Cūm igitur videā, multos post hoc sacramentū sine vlla mora eadem crimina repetere, qua ratione colligere potero, istos cœlestē hāc vim recepisse, quæ nullum à se crimē abdicauit: Hinc D. Aug. hoc modo pœnitentē alloquitur: *Augu.*
 Si pœnitenses, pœniteat te: si pœnitet te, noli facere: si adhuc facis, pœnitens nō es. Huiusmodi verò pœnitentes D. Bernar. his verbis accusat: Pœnitētia (inquit) est de præteritis malis dolere, & sic plāgere cōmissa, vt nō cōmittat plāgenda: irrisor namq; & non verē pœnitens est, qui adhuc agit, quod pœniteat. Idē etiam D. Aug. testatur his verbis: Pœnitentiā agis, genu figis, & rides: *Bernar.*
 subšanas patientiam Dei. Idemquē rursus in sermone quodam: *August.*
 Qui peccatū (inquit) suum tundit, & non corrigit, peccata solidat, non tollit. Ex cuius verbis faciliē colligimus, qui hoc modo pœnitentiam agunt, medicamenta illis adēdō non proficere, vt remedia in venena mutantur: cūm sancti Patres asserant, hoc nō esse pœnitere, sed irridere patientiam Dei.

Equā multi verò sunt fratres, qui quotannis hęc diuina sacramenta sine vlla vera peccati detestatione & fuga suscipiunt: sicquē ad multam ætatem perueniunt, falsa pœnitentiæ imagine delusi! Horum autem miserandum statum simul & periculum Oseas Propheta sub nomine Effrain appositissima similitudine describit his verbis: Effrain factus est subcinericius panis, qui non reuerſatur. Comederunt alieni robur eius, & ipse nesciuit: sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignorauit. Panis subcineritiis nisi sepe vertatur de latere in latus, alterum quidem latus aduritur, alterum manet incoctum: atque ita inutilis prorsus ad edēdū est. Tales sunt ij qui tota vita in sceleribus suis immoti manent: vt pote qui nunquam veram pœnitentiam egerint, neque ab auersione sua ad Dominum verē & ex animo conuersi fuerint. Quorum obstinatum animum apud Hieremiam Dominus demiratur dicens: Nunquid qui auersus est, non reuertetur? Populus autem hic auersus est auersione contentiosa: apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. Quorum deinde perditiōe & obstinationē Oseas insinuat, cūm subdit: Comederunt alieni robur eius, & ipse nesciuit. Demones quippē humani generis hostes & prædones, omnia eius bona diripuerunt, & plagis impositis abierunt semiuiuo relicto. Per lethalia quippē scelera in quæ nos ipsi præcipitant, non modo cœlestis gratiæ bona amittuntur, sed bona etiam naturæ ita dissipantur, vt quò diutius homo in eis perseuerat, eò magis

gis & illa destruat, & malorum suorum sensum amittat. Hoc est enim quod ait, Et ipse nesciuit. Cum verò malum & periculum prorsus ignoratur, quod ei remedium adhiberi poterit? Quod deinde repetit & amplificat, cū protinus subdit, Sed & canis effusi sunt in eo, & ipse ignorauit. Hoc est, neque in ipsa ætate quæ canis resperfa est, quæ & carnis affectus deprimit, & prudentiam auget, conceptam semel improbitatem deserere voluit: sed quem admodum adolescentia & iuuentus, ita etiam senectus varijs sceleribus cõtaminata fuit. Ita què in huiusmodi hominibus vt ætatis, ita etiam peccatorum canicies inuenitur. Qua quidem re nihil in vita reperiri periculosius potest. De hac enim peccatorum canicie Propheta dicit: Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ. Hoc est, Quoniam ad peruidenda ea mala & pericula in quibus versabar, & cæcus, & omnis sensus expers eram, nunquam de remedio & medicina cogitauit. Quo factum est, vt eadem vulnera computruerint, & corrupta sint, meq; ob id in summum salutis & vitæ discrimē adduxerint. Vetus enim & inueterata mala difficile ad sanitatem perducuntur. In hoc ergo periculo versantur ij, quorum pœnitentia non vera, sed ficta & falsa est.

Sed de mste veram pœnitentiam egisse, & veniam atque gratiam cum sacramento percepisse: quem fructum ex ea pœnitentia refers, cum protinus eadem peccata repetis? Vt enim D. August. ait: Inanis est pœnitentia, quam sequens coinquinat culpa: nihil profunt lamenta, si iterantur peccata: nihil iuuat à malis pœnitentiam agere, & mala denuo iterare. Hinc Isidorus illam Domini vocem explanans: Lauamini, & mundi estote, sic ait: Lauatur & mundus est, qui & præterita plangit, & futura nō admittit: lauatur & non est mundus, qui plāgit quod gessit, nec deserit. Huiusigitur pœnitentiæ inanitatem Ecclesiasticus varijs similitudinibus declarat his verbis: Vnus ædificans, & vnus destruens, quid prodest illis nisi labor? Vnus orans, & vnus maledicens, cuius vocem exaudiet Deus? Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio eius? In lege olim quisquis cadauer contigisset, in mundus habebatur, oportebatq; illum lustrali aqua ab hac legis immunditia expiari. Sensus ergo huius sententiæ est. Qui à mortui contactu expiatus fuit, iterumquè mortuum tangit, quid ei prior illa lustratio conuulit? Quam quidem sententiam D. Grego. cæteriquè sancti Patres ad traducendam illorum pœnitentiam citant, qui posteaquam per illā

Psal. 37.

August.

Isidor.

Isai. 1.

Ezec. 34

Num. 19

Grego.

D illam fuerunt expiati, protinus expianda cōmittunt. Quem sen-
sum idem Ecclesiasticus insinuauit cū protinus subdit: Sic ho-
mo qui ieiunat in peccatis (hoc est) qui se propter admissa crimi-
na ieiunijs macerat: qui tamē iterum eadem facit, quid proficiet,
humiliando se? orationem illius quis exaudiet? Videtis ergo fra-
tres, quā sit huiusmodi penitentia inanis! Quā Salomon quoq;
in Prouerbijs notauit cum ait: Sicut canis qui reuertitur ad vo- *Prou. 26.*
mitum suum, sic imprudens qui iterat stulticiam suam. Quā simi- *2. Petr. 2.*
litudine Petrus Apostolus vsus, aliam addit de sue lota, quæ reuer-
titur ad volutābrum luti, His argumentis fratres colligimus, eo-
rum, quos hoc modo penitet, laborem esse superuacaneū: qualis
eorum esset, quorum alter ædificaret, alter delrueret. Vtinā ve-
rò nihil præterea incōmodi huiusmodi pœnitentia haberet, le-
uius hoc ferendum esset.

E * I.

¶ Est tamen aliud longè grauius, magisque pertimescendum, nē-
pe quod Apostolus ait: Si quæ destruxi, iterum hæc ædifico, præ-
uaricatore me cōstituo, hoc est, noui criminis reum facio. Post *Galat. 2.*
perceptam enim singularis Dei beneficio veniam & gratiā, post
sacrificium illud quo se homo ad sacerdotis pedes Deo dicauit,
firmiter quē apud illum statuit, se nunquam amplius Dei leges
violaturum, iterum eadem committere, an non hic ingrati ani-
mi crimine scelera sua cumulat & auget? Quod quidem scelus
D. Gregorius spiritualem quandam apostasiam appellat: Sic *Greg.*
ait: Quemadmodum qui à fide recedit, apostata est: ita qui ad
peruersum opus quod deseruerat redit, ab omnipotente Deo a-
postata iudicatur, etiam si fidem tenere videatur. Appellat autē
F vir sanctus crimen hoc apostasiam: nō quod verè & propriè apo-
stasia sit: sed quemadmodum Apostolus eos qui indignè ad Eu-
charistiæ sacramentum accedunt, reos esse ait corporis & sangui-
nis Domini, hoc est, eis similes, qui in sacrum eius corpus deli- *1. Cor. 11*
querunt, & sanguinem fuderunt: ita qui à iustitia quam sectaba-
tur, ad improbitatem redit, apostatæ scelus imitatur, qui à fide
quam erat professus, ad perfidiam, retrocedit. Maioris enim cri-
minis comparatione, crimen hoc propter similitudinem voluit
amplificare. Quærit autem D. Thomas, vtrum sit grauius pecca- *D. Thom.*
tum: id ne quo amittitur innocētia, an quod cōmittitur post pœ-
nitentiam, impetrata peccati venia. Ait autem grauisimā quidē
esse innocentie iacturam, & grauisimum scelus esse, quo tanta
res amittitur: nihilominus tamen grauius esse post pœnitentiam
& di-

& diuinam gratiam, atq; veniam perceptam, veniæ largitorem **A**
 iterum offendere. Quo nomine scelus hoc grauius esse decernit.
 Cuius grauitatem apud Hieremiam Dominus memorabili quo
 dam exemplo atq; narratione declarat. Quam nõ grauabor hoc
 in loco referre. Cum exercitus Assyriorum Hierosolimam obsi-
 deret, & filij Israel Hieremiæ vocibus admoniti, in tanto se dis-
 crimine propter admissa scelera versari intelligerent (ac præci-
 pue propter tyrãnidem quam in seruos Hēbreos exercebāt, quos
 elapso septēnio contra diuinæ legis percriptionem captiuos de-
 tinebant) iram Domini lenire volentes, in eius templum conue-
 nerunt, ibidemquē communi consensu libertatem seruis prædi-
 carunt. Solenni; sacrificio peracto, vitulum in frustra concide-
 tes, atq; inter eius partes transeuntes, similem sibi mortem atquē
 dilacerationem, re ipsa imprecati sunt, si quod erat rectè factum **B**
 reuocarent. Quo tempore cum exercitus Assyriorum propter
 Ægyptios aduentantes obsidionem soluisset, vbi filij Israel ab im-
 minenti periculo se liberatos viderunt, quod erat rectè factum
 abrogantes, seruos iterum suos pristinæ seruituti addixerunt. Ad
 quos hanc Dominus legationem per Hieremiam misit: Vos in-
 quit, fecistis, quod rectum erat in oculis meis, vt prædicaretis li-
 bertatem vnusquisquē ad amicum suum: & iniistis pactum in
 conspectu meo, in domo in qua inuocatum est nomen meum su-
 per eam. Et reuersi estis, & commaculastis nomen meum: & re-
 duxistis vnusquisquē seruum suum, & vnusquisquē ancillam
 suam, quos dimiseratis vt essent liberi, & suæ potestatis: & sub-
 iugastis eos vt sint vobis serui & ancillæ. Propterea hæc dicit
 Dñus: Vos non audistis me, vt prædicaretis libertatem vnus-
 quisquē fratri suo, & vnusquisquē amico suo: ecce ego prædico **C**
 vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem & famem:
 & dabo vos in commotionem cunētis regnis terræ. Et dabo viros
 qui præuaricantur fœdus meum, & non obseruauerunt verba fœ-
 deris, qui bus assensu sunt in conspectu meo: vitulum quem con-
 ciderunt in duas partes, & transferunt inter diuisiones eius. Prin-
 cipes Iuda & principes Hierusalem, eunuchi & sacerdotes, & om-
 nis populus terræ, qui transferunt inter diuisiones vituli: & dabo
 eos in manu inimicorum suorum, & in manus quærentiū animã
 eorū: & erit morticinium eorū in escam volatilibus & bestijs ter-
 ræ. Et Sedechiam regem Iuda & principes eius dabo in manus
 inimicorum suorum, & in manus quærentium animas eorum, & in-

Jerem. 34

D manus exercitū regit Babylonis, qui recesserunt à vobis. Ecce ego præcipio, dicit Dominus, & reducam eos in ciuitatem hanc, & præliabuntur aduersus eam: & capient eam, & incendunt igni: & ciuitates Iuda dabo in solitudinem, eò quòd non sit habitator. Hastenus verba Hieremiæ: quæ quidem si ad perterrefacienda malè pœnitentium corda non sufficiunt, nescio quid à me formidabilius in hac causa afferri queat. Aduersus illos autem qui horum impudentiam imitantur, clamat Petrus Apostolus dicens: Melius illis fuerat viam veritatis non nosse, quam post agnitam retrocedere ab eo, quod illi traditum est sancto mandato. Ut autem vobis mentem meam hac in re aperiam, asseuerare non dubito, inter omnia mala quibus nunc mundus premitur, hoc mihi vel omnium maximum, vel vnum inter maxima connumerandum videri: quod intelligam, maximam hominum turbam in summo salutis æternæ discrimine versari, dum hoc modo contentur, & vix peracta confessione in eadem crimina relabuntur. Nemo ergo se decipiat, nemo sola confessione salutē sibi polliceatur, nisi capitale odium illi ac detestationem lethaliū criminum adiungat. Hinc Salomon ait, Qui abscondit scelera sua, non dirigetur. Qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Præuidēbat enim in spiritu futuros multos, qui sola scelerum suorum confessione contenti, salutem sibi pollicerentur. A quo illos errore abducit, cum confessioni, eorundem fugam copulauit, sine qua confessio ad æternam salutem nihil iuuat. Cæterum, quoniam hæcenus destruere, atquē euellere adulterinam pœnitentiam conati sumus, superest, vt veram atque germanam plantare studeamus.

2. Pet. 2.

Prou. 28

Secunda pars, vel alia concio de prima

pœnitentiæ parte, nempe contritione.

Veram igitur & integram pœnitentiam tribus præcipuè partibus, nempe contritione, confessione, & satisfactione contineri, ex ipsis etiam rudimentis Christianæ doctrinæ constat. Ex his autem tribus partibus contritio magis necessaria esse dicitur. Fuit enim ante legem, & in lege, & modo sub gratia ad salutem necessaria: cum tamen sacramentalis confessio nec ante legem, nec sub lege præcepta aut instituta à Deo fuerit.

fuerit. Euenire item potest, vt sola contritio salutem pariat: vbi **A**
 sacerdotis copia non est, (si confessio tamen fuerit in voto atque
 proposito) sola autē confessio sine cōtritionis aut saltē attritionis
 ope, salutem dare non potest. Quo nomine verè pœnitētes admo-
 nendi sunt, vt non modo in exploranda vita sua studiosi ac diligē-
 tes sint, sed multò magis in ea descēda atq; per verè contritio-
 nis affectum deploranda ac detestanda. Quod contra multi fa-
 ciunt, qui cum in perscrutandis peccatis suis nullum penè finem
 faciant, in contritione tamen studio, hoc est in descendis consciē-
 tiæ suæ maculis, negligentissimi sint. Quo fieri plerumquē solet,
 vt eorum pœnitētia veluti corpus sine anima informis & mortua
 sit. Rectè enim D. Grego. Qui peccata, inquit, confitetur, & nō
 deslet, perinde est ac si quis medico, vulnera detegeret, & curari
 noller. Neq; enim hic sanitatem corporis, neq; ille mentis conse-
 quetur. Quocirca vtraq; pars amplectenda est: ea tamen lege, vt **B**
 quod maius est, maiori quoq; studio consecemur. De hac igitur
 præcipua pœnitentiæ parte, nempe contritione, tria mihi expli-
 canda esse vidētur: hoc est, quid contritio sit, qualis esse debeat,
 & qua item ratione illam in mentibus nostris alere, atq; nutrire
 valeamus.

Greg.

Diuisio.

Principiò igitur contritionem, sancti Patres peccati detesta-
 tionem atq; odium esse definiunt supra omne quod odio haberi
 potest, idq; propter Deum super omnia dilectum. Ex qua quidē
 diffinitione apparet, peccatorum dolorem non cōtritionem, sed
 veræ contritionis effectū & comitem in diuiduum esse. Ex ea. n.
 summa peccati detestatione atq; odio duo necessario consequun-
 tur: alterum dolor ingens, quòd ea admisimus, quæ summo odio
 detestamur: alterum, fixum immotumquē propositum nullo mo- **C**
 do cōmittēdi quod tam immani odio prosequimur: atq; hæc duæ
 præcipuæ contritionis partes habentur: quarum altera præteritū
 tempus, altera præsens & futurū respicit. Iam ergo singulas hu-
 ius diffinitionis partes, hoc est, veræ contritionis condiciones ex-
 pendere incipiamus.

Est igitur (vt modo diximus) contritio summa peccati de-
 testatio, idq; propter Deum summè dilectum. Itaq; peccatorum
 detestatio ac dolor non ex ea solùm causa manare debet, quòd
 per illud cœlestem hæreditatem tanquam rebelles & inobedien-
 tes filij amissimus, & gehēnæ supplicium commerimus: sed quia
 per illud pijsimum parētē Deum, cuius beneficio in lucē editi
 & seruati, atq; ab æterna morte precioso eius sanguine redempti
 sumus

D sumus, violauimus atque offendimus. Restè enim D. Augu. Qui gehēnam metuit, nō peccare metuit; sed ardere: ille autē peccare metuit, qui peccatū sicut gehēnā metuit. Hoc ergo modo, & hac de causa, peccati virus detestādum est. Hoc enim Deo gratū est, quōd cum diligas, & propter illum doleas. Quōd verō te ipsum ames, soloq; tui amore inductus, vel supplicia tua timeas, vel dāna desleas, cum vtrūq; ex eadem propij amoris radice frequēter proficiscatur: nō est cur hoc gratū Christus Dñs habere debeat.

Augu.

Est quidem huius timoris affectus (quāuis hæretici reclament) meritō cōmendandus, & inter Spiritus sancti etiam dona cōsummandus: quandoquidem timor hic qui seruilis dicitur, filiorū timori aditum præbet: solus tamen per se salutem dare non potest. Caurū erat olim (vt in Ester libro legimus) ne quis Assueri

Ester. 4.

E regiā sacco indutus ingredi posset: quōd hæc vestis seruilis esset, ideoq; aula regis indigna. Hæc autem seruorum vestis, seruilem timorem designat, quem qui habet, si nihil aliud habeat, cęlestis regis palatium ingredi nequaquam potest. Nuptialis ergo vestis assumenda nobis est, ne ligatis manibus & pedibus in tenebras exteriores extrudamur. Quæ quidē vestis charitatem designat, qua Deum super omnia diligentes, de illius offensione propter illū dolemus. Hoc enim à nobis Dñs exigit cū per Prophetam dicit: Si reuerteris Israel, ad me conuertere. Hoc est, si antea cę vitæ scelera detestaris, si viam perditionis per quam hætenus ingressus es deleris, ad me conuertere, me intuere, me respice, mihi adhære, in me vnum oculos conijce, mihi vni obsequi & placere satage, & in mei gratiam pristina vitia tua & carnis illecebras depone.

Matt. 22

Hiere. 4.

F En fratres cuius rei gratia antea cę vitæ crimina detestari, & plangere debeamus. Ex hoc autem aperte liquet, quantum esse debeat dolor, qui ex hac ipsa detestatione consequitur. Si enim Deum super omnia tanquam summum bonū diligere tenemur: consequens est, vt quod summo amore diligimus cū pōssi demus, summo dolore lugeamus cū amissimus. Sicut enim pari homines odio mortē oderunt, quo vitam diligunt: ita cum Deus & peccatum sibi mutnō aduersentur, neq; in eadem mente non magis quàm mors & vita hære simul possint: efficitur planè, vt quāto quis amore Deum diligit, tanto peccatum odio detestari, tantoque de eius cōmissione dolore affici debeat. ¶ Præterea, sicut Deus bonorū omnium summū atq; maximū est: ita peccatū quod illi aduersatur, malorū omnium maximū est: adeo, vt ne ipsa qui-

Ccc

dem

dem ignis æterni pœna cum peccati malitia comparanda sit. **A**
 Plus enim mali in peccato, quàm in gehēna est: cum illud quidē
 causa, hoc verò effectus sit, & ne ipsa quidem æterna gehēna pœ-
 na sufficiens atque plenum peccati supplicium sit. Sicut ergo ge-
 hennam homines summo odio detestantur: ita etiam ac multò
 adhuc maiori odio peccatum horrere debent. Hoc igitur pecca-
 ti odio, hac commissorum detestatione ac dolore ad Dominum
 conuerti veri pœnitentes debent. Quæ res quântum habeat æqui-
 tatis & iustitiæ, illa Prophetæ verba declarant, quibus ait: Con-
 uertimini, sicut in profundum recesseratis. Hoc est, qua ante auidi-
 tate fugitiuos honores, perituras diuitias, & pecudum volupta-
 tes captabatis, & quo dolore harum rerum iacturam lugebatis,
 eadem mente atque affectu ad cœlestia atque diuina bona con-
 uertimini: similiquè doloris sensu plangite, quòd Deum ami-
 seritis, quo amissa huiusmodi bona plangitis. **B**
 ¶ Cum autem do-
 lor hic ex Dei amore oriatur, quò quis magis hoc amore fla-
 grat, eo vehementius hoc dolore concutitur. Hinc D. Gregor.
 Cum vehemens pœnitentiæ spiritus mentem occupat, omne
 gaudium perturbat, vt nihil iam nisi flere libeat, nihil nisi quod
 terrere possit, attendat. Hunc autem doloris affectum Domi-
 nus à verè pœnitentibus præcipuè exigit: quod etiam in lege
 olim mira ratione figurauit. Cum enim in omni similæ sacrifi-
 cio thus & oleum supereffundi præcepisset, cum ea tamen pro
 peccato offerebatur, neutrum horum adhiberi præcepit: quia
 (inquit) pro peccato est. Quem locum Origenes explanans ait:
 In sacrificijs (inquit) pro peccato, nec oleum letitiæ, nec thus
 suauitatis imponitur. De peccantibus enim ait Apostolus: Vt
 lugeam eos qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam, **C**
 & c. Nec odor in eo suauitatis est. Quia ex persona peccatorum
 dicitur: Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ: à facie infi-
 pientis meæ. Hinc Ioannes Climacus: Sicut (inquit) vidua quæ
 viro suo fuerit orbata, si filius sibi vnigenitus sit, illi soli inniti-
 tur, eiusquè post Dominum solatio potitur: ita & anima si lapsa
 fuerit, nullo alio solatio exitus sui tempore ita securè nititur,
 vt abstinentiæ labore atque lachrymis.

✠. II.

¶ Quæret autem aliquis, qua ratione hunc tantum dolorem &
 peccati odium, ex tali præsertim causa, nempe ex Dei dilectio-
 ne profectum, habere possit. Ad hoc igitur respondemus: hoc
 esse Dei donum, & singulare quidem donum, quodquè aliorum

Isai. 31.

*Grego. in
Moral.*

Orige.

*Ioan. Cli.
Grad. 7.
de luctu.*

Donorum caput & fundamentum est: sine cuius ope nemo hunc animi affectum habere potest. Cuius rei cum multæ sint causæ, non infima tamen est Dæmonis potentia, qui animam peccatis alligatam sub potestate sua (qua nulla in terris maior est) oppressam tenet. Is enim est fortis ille armatus, qui atrium suū, hoc est, mentem quam obsidet, in pace possidet: & vinculis suis sic obstrictam tenet, vt nisi diuina virtute emergere inde nullo modo possit. Sic enim in libr. Iob. legimus: Obstetricante manu eius, eductus est coluber tortuosus. Deus enim obstetricis officio fungi debet, quo flexuosus ille coluber (qui cubile sibi in misera peccatoris anima delegit, quiq; spiris suis & caudæ voluminibus constrictam tenet) foras protrudatur: sola autem penitentia & veteris vitæ detestatione foras excluditur, quam nemo sine diuinæ virtutis ope consequi potest.

*Zuc. ix.**Iob. 26.*

E Quod cum ita sit, liquet sanè qua potissimum ratione hunc animi morum consequi debeamus: nempe assiduis precibus & clamoribus ab eo petentes, qui solus hanc mentem atque animū donare potest. Hac enim fide & affectu Hieremias Propheta, peccatoris personam induens, Dominum orabat: *Conuertere me Domine, & conuertar.* Postquam enim conuertisti me, egi penitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Femur autem percutere homines solent, cum primum nouum aliquid & insolitum intelligunt, quod antea prorsus ignorabāt. Tunc enim vel femur, vel frontem etiam non sine quodam stupore & admiratione percutere solent. Hoc ergo indicio Prophetia significat peccatorem, vbi diuinæ lucis intra se radium admisit, protinus tenebras suas, periculi sui magnitudinem, serpentis antiqui fraudem, detestabilem peccati faciem, diuinæ erga se bonitatis patientiam, beneficentiam, maiestatis amplitudinem, iustitiæ seueritatem agnoscit: & partim quidem timore corripitur, partim in spem erigitur, partim amore tantæ pietatis inflammatur, & tenebras suas horret, cum Augustino clamat: *Væ væ tenebris meis, in quibus aliquando iacui.* Cæcus enim eram, & cæcitate amabam, & ad tenebras per tenebras ambulabam. Ab his ergo tenebris noui luminis beneficio eimerisse, id demum est femur suum percussisse. Hoc igitur diuinum lumen, hanc cælestem opem Dauid quoq; petebat, cum diceret: *Cor mūdum, crea in me Deus, & spiritum rectū innoua in visceribus meis.* Ad hoc autem orationis genus Adrianus penitentiæ tēpore omnem tēneri sentit:

*Hiere. 31**Augu. in medita.**Psal. 50.**Adria.*

hac videlicet ratione inductus, quod cum per se nemo nisi diuina ope adiutus, hunc animi affectum atque peccati odinum habere possit, qua ratione ad illud tenetur, eadem etiam ad hanc celestem opem implorandam teneri ait. Oratio enim eius generis præceptum est, quod nos in necessitatis articulo obligat. Necessitatis autem huius tempus est, vbi ad penitentiam & salutare animi compunctionem astringimur.

Nec hoc tamen contenti esse debemus, nisi nos quoque quod pro nostra virili possumus, præstandum curemus. Hoc enim ad omnia virtutum officia necessarium est, vt quæ facere debemus à Domino petamus, & ipsi etiã illud ipsum quod possumus exequamur. Deus enim quãuis frequenter (quæ eius est pietas) dormientes excitet, semper tamen adiuuat conantes, & ad id quod rectum est aspirantes. ¶ Sed ais. Quonãmodo hunc animi incœrorem atque inœsticiam consequi poterò? Imitare pium illum & verè penitentem regem, qui cum Deo agens dicebat: Recogita

Isai. 38.
Bernar.

tabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Cuius exemplum D. Bernard. sectari cupiens aiebat: Dies mei sicut umbra declinauerunt, & sine fructu transierunt: placeat tibi Domine, vt recogitem eos in amaritudine animæ meæ. Hoc autem D. Grego. ait, esse præteritum tempus redimere. Sic enim illa Apostoli verba interpretatur: Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Tempus, ait, redimimus, quando antea etiam vitam (quam la sciuiendo perdidimus) stendo reparamus. Tunc enim cum tempus illud quod male collocatum & amissum est, luctus & mœroris materiam facimus, ipsum quodam modo recuperamus: quando quod antè seruierat libidini, modò salutarì mœrori seruit ac penitentia, ¶ Qua igitur ratione hunc in animo meo doloris affectum excitare incipiam? Multa sunt, quæ nos ad hoc commouere possunt, sed illud in primis, si diligenter

Grego.
Epb. 5.

quid peccando amiseris cõsideres, & quid merueris. Alius referret, quod ius æternæ hæreditatis amiseris, quod æternum gehennæ supplicium promerueris, quæ duo mala sanguineis lachrymis (si id quidem fieri posset) lugenda essent: sed ego nihil aliud in præsentia dicam, nisi quod peccando, Deum ipsum, hoc est summum & infinitum bonum, & omnium expetendorum vltimum amisisti: & ex benevolentissimo, atque beneficentissimo Patre, seuerissimũ iudicẽ atque ad eò capitalẽ hostẽ effecisti. Quo ergo animi angore hæc tãta iactura deslenda est? Luget vidualia dies noctesq;, quod virũ amisit: tu nõ lugeas, qui Deũ toties ami-

D amisisti? Qua ergo pœnitentia, quo animi angore flere debes, quòd Deum amiseris, si iacturæ magnitudini aliqua saltem ex parte luctus respondere debeat? Referunt historiæ gentiũ Alexã drum illum Magnũ, cum ebrius esset, Clitum amicum fidissimũ occidisse. Cum autem in se reuersus quod fecerat rescuisset, tanto dolore ob amici mortem, & admissum dedecus consternatus fuit, vt sibi manus afferre, & mortem conciscere voluerit. Si ergo extinctus amicus, & facti dedecus sic homines afficit: quo animo esse debet, qui & Deum amisit, & illius maiestatem acque imperium contempsit, & pro nihilo habuit? Est item percelebre Romanæ Lucretiæ exemplum, quæ tam acri animi dolore lauciata fuit, quòd à Tarquino vim passa fuerit, vt pectus suam pugione trãsodiens, vitam sibi eripuerit. Quem eius dolorem, neq; gehæ næ metus, neque cœlestis hæreditatis amissio, neque diuinæ maiestatis violatio: sed solum infamiæ & turpitudinis dedecus, & mariti offensio excitarunt. Si ergo sola hæc causa tantum animo dolorem inussit, vt vitam & lucem perosa, sibi ipsa manus intulerit: quo quæso in errore affici par est, qui tantò grauius deliquit, quanto maius est immensam Dei maiestatem violasse, contempsisse, & pro nihilo habuisse, & ab eius gratia & cœlesti gloria excidisse quàm hominem offendisse? Quò enim Deus homine maior & beneficentior, hòc grauius est in eum quàm in hominem deliquisse. Hinc Oseas Propheta: Noli, ait lætari Israel, noli exultare sicut populi, quia fornicatus es à Deo tuo. Cæteri namquè populi cõmentitios Deos colunt: à quibus neque iuari neque lædi possunt. Tu autem cum verum Deũ colas, qui tibi Deus, hoc est, omnia bona est, quo te luctu conficere debes: qui hac præuaticatione omnia simul bona amisisti, dum eius leges & imperium cõtempnisti? Auget autem contemptiois huius indignitatem, contemptiois causa. Cum enim videamus homines pro rebus nihili, hoc est aut voluptatis, aut exigui lucelli gratia omnes Dei leges & perscripta contēnere, eũq; à se abalienare: an non indignissimum est, pro rebus nihili summum illud bonum cõmutare? an non hoc tantũ nefas æterno luctu & lachrymis dignũ est? Vnde enim tot illa lachrymarum flumina manarunt, quas David post admissum scelus effudisse toties cõmemorat? Alibi enim ait: *L*uabo per singulas noctes lectulũ meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Et mox: *T*urbarus est à furore oculus meus. Pro quo D. Hieronymus vertit. *C*aligauit præ amaritudine oculus meus. Idemq;, pro eo quod nos legimus: *E*xitus aquarum dederunt

*Osea. 9.**Psal. 6.**Hieron.**Psal. 118*

xerunt oculi mei, vertit: Rini aquarum defuebât ab oculis meis. **A**
Psal. 37. Alibi verò: Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem: tota die contristatus ingrediebar. Et, Cor meum conturbatum est in me dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Quàm perennis ergo lachrymarû fluxus erat, qui lumê oculorum obscurauerat. Hoc igitur modo afficiuntur fratres, qui cœlesti lumine irradiati, hanc dedecoris sui maculam agnoscunt. Cùm enim Deû super omnia diligant, & peccatû supra omnia mala derestentur, longè grauius ferunt, se peccatum cõmississe, quàm in omnia mala corporis incidisse.

✱. III.

¶ Existimo vos fratres, cùm hæc auditis, animo concidere, cùm quisquè tacita apud se cogitatione dicat, nequaquam se hunc tantum animi in errorem atque cruciatum consequi posse: atque **B** ita forsitan de venia desperabit, cùm nisi pœnitentibus venia nõ detur. Nihil miror, si quæ à nobis dicta sunt, timorem vobis incutiât. Hoc enî legis propriû est, quæ metû animis inijcit. Quæ *Exod. 13.* rem fulgura & tonitrua, fumus & ignis quæ in monte Sinai visebântur cû lex ferretur, indicabât. Adest tñ Euâgelij virtus, quæ salutarè hunc metum non prorsus adimit, sed moderatur. Legis enim est, timorem incutere: Euangelij verò amorem excitare: Legis est mœrore afficere, Euangelij consolari. Cur ita? Quia legis est petere, Euangelij donare. Legis est imperare tributa, Euangelij est largiri beneficia. Legis est præcipere quæ ad salutem facias, Euangelij est spiritum atque vires donare, quibus id facias. Ex hac igitur Euangelij virtute tria nunc vobis proponam, quibus in spem veniæ assurgere, & timorem istum moderari possitis. **C**

Lex igitur (quam modò explicauimus) à verè pœnitentibus postulat, vt Deum super omnia diligant, & peccatum simili ratione super omnia detestentur, summûq; dolorem ex eius perpetratione concipiât, ipsumq; deinde super omnia vitare studeât. Quod quidè propositû omnium diuinorû mandatorû obedientiâ virtute atq; animi destinatione cõplectitur. Cùm igitur quatuor hæc diuina lex à verè penitētibus exigit, quorû nullû præstare ægra natura potest, metu atq; pauore animus salutis æternæ avidus concucitur. Occurrit autem Euâgelium mœti ad huc modum cõsternatæ, quod tria timidis mentibus solatia præbet:

Primum est summa Dei nostri bonitas & prouidètia, qui omnia ad salutem necessaria cumulatisimè præbet. Cùm igitur is nobis

D nobis præcipiat, quæ supra naturæ nostræ facultatem posita sunt, ipse nobis vires atque animum ad ea exequenda ita largitur, ut cum nos ea facimus, ipse nobiscum eadem operetur. Hoc autem apertissimis Scripturæ testimonijs comprobatur. Exigit à nobis Dominus, ut se toto corde ac totamente supra omnia diligamus. At ipse nobis ad hoc Spiritum sanctum & charitatis virtutem qua id præstare possimus, largitur cum ait: Circumcidet Dominus cor tuum, & cor feminis tui (hoc est ab immodico rerum labentiù a more separabit) ut ita demum diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, &c. Hoc igitur quod is à me exigit, ipse mecum operatur. Idem etiam per Ezechielé ait: Projicite à vobis omnes prævaricationes vestras, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. Hoc ipsum autem per eundem Prophetam se nobis daturum pollicetur dicens: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in visceribus vestris: & auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum. Ipse rursus à nobis petit, ut ad se & cor nostrum, & viam nostram dirigamus: & per Prophetam grauius indignatur, quòd hoc præstare noluerimus dicens: Generatio quæ non direxit cor suum, & non credidit Deo spiritus eius. At eius opus & beneficium esse cor dirigere, per eundem Prophetam testatur cum ait: Tu parasti directiones, &c. Videtis ergo Deum nobiscum eadem ipsa cooperari quæ is exigit à nobis? Cum enim ea præcipiat, quæ naturæ lapsæ facultatem superant, necessario fatendum est, opem ad hoc suam omnibus præsto esse, alioqui impossibilia præciperet: & contra iustitiæ suæ leges ageret, si me ad æternam pœnam damnaret, quia non præstiti, quod non poteram: quod quidem à diuina bonitate alienissimum est. Hinc inter sanctorum Conciliorum decreta hoc etiam habetur. Si quis dixerit Deum impossibilia præcepisse, anathema sit. Neque enim impossibile appellandum est, quod ego diuina ope fretus (quæ nulli deest) efficere potero, quanuis id per me solum præstare nequeam. Hoc autem diuinum auxilium omnibus esse expositum, idem ipse Dominus prophetica voce testatur cum ait: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Et iterum: Si conuerteris, conuertam te. Hoc est, vos quod vestrum est, efficere curate. Habetis enim non modò liberam arbitrij facultatem, sed fidem etiam, & sufficiens auxilium, quod nemini ad salutem deest. His ergo opibus quas habetis, in Deum assurgite: atque demum ego, quod mearum partium est, fideliter exhibebo. Fidelis enim sum, neq; me ipsum

*Deut. 6.**Deut. 30.**Ezec. 18.**Idem 36.**Psal. 77.**Psal. 96.**Zacha. 1.**lerem. 15.*

cuiquam negare potero. Si enim naturalium causarum influxus, **A**
 ubi materiam inuenit paratam atque dispositam, ad eò constans
 & certus est: quid de prima & summa omnium causa existiman-
 dum est (à qua omnium aliarum causarum ordo & rectitudo ma-
 nat) cum mentē hominis ad se aspiratē, & eius opē suppliciter
 imploratē videt? An fieri vllō modo poterit, vt homo quod po-
 test exequatur: Deus autem quod ad benignitatem & bonitatē
 suam pertinet, non efficiat? Nullo modo. Quæ quidem res a deò
 constas & vera est, vt vel hæc vna ratio causam Domini in iudi-
 cio aduersus improbos præcipuè tueatur: quòd ipse paratus sem-
 per fuerit opem ferre volentibus, & ad eam aspirantibus. Vitio
 autem eorum factum esse, vt diuina ope nudati iumentorū mo-
 re in sceleribus suis computruerint.

Verùm hoc in loco illud necessario monendus est pœnitens, **B**
 vt non segniter & languidè, sed tota animi contentione & ardo-
 re exequi studeat, quòd suarum partiū est. Sic enī legimus: Cum
 quæsieris Dominum, inuenies eum: si tamen quæsieris eum in to-
 to corde tuo, & tota tribulatione animæ tuæ. Vt enim Euf. Emi.
 ait: Non leui agendum est cōtritione, vt delicta illa redimātur,
 quibus mors æterna debetur. Clamādum ergo, & cum Deo pijs
 precibus Cananæ more colluctandum, vt opem ipse suam nobis
 largiri dignetur: nec ab hoc studio, & petitione cessandū, donec
 homo scintillas aliquot, velut diuinæ miserationis obsolescentia
 peccatū suum sentiat. Hoc igitur primū infirmitatis nostræ solatiū
 sit, vt cum D. Aug. dicamus: Dñe da quod iubes, & iube quod vis.

*Deu. 4.
Euf. Emi.*

August.

Alterum verò est, ne prorsus animo concidatis, cum summū
 illum dolorem quem hactenus exposuimus, consequi posse des-
 peratis. Non enim sensibilem dolorē, sed rationalem præcipuè à **C**
 pœnitente requirimus. Quæ res quāuis tardioribus difficilis ad
 intelligendum sit, conabore tamē rudi aliqua & crassa similitudi-
 ne vtcunq; eam explicare. Est domus aliqua bicamerata & tri-
 camerata, qualia erāt in archa Noe cenacula varia: est & simplex
 domus, quæ nihil horum habet. In domo autem bicamerata vix
 strepitus aliquis in superiori camera effici potest, quod non ali-
 quo modo in inferiori intelligatur: nihilominus tamen potest is
 strepitus tanto silentio fieri, vt nihil infra sentiat. Hanc porrò
 similitudinem ad animam transferamus. Ea enim velut quædā
 bicamerata domus est. Est enim in anima nostra duplex portio:
 altera superior, quæ Angelicæ naturæ propior est, in qua intelle-
 ctus & voluntas resident: altera verò inferior, quæ nobis cum pe-
 cudi-

Simil.

D e iudibus cōmunis est, in qua affectus & motus animorū sunt. Cū autem hæ duæ animæ nostræ portiones, partim quidem naturæ vinculo colligatæ, partim verò officijs distinctæ sint: euenire potest, vt in superiore illa portione motus aliquis insit, qui ad inferiorem animæ partem non pertingat: quādoquidem partes istæ inter se distinctæ sunt. Cæterū; si motus ille fuerit vehemētior, non in sola superiore parte hæret, sed in inferiore quoque vim suam exerit, atque ad illam vsque porrigitur. Subijciamus huius rei exemplum. Vbi diuinus amor vehementer in parte animæ superiore flagrat, spirituale gaudium parit. Quod gaudium cū ingens est, partem quoque animæ inferiorem quæ illi coniuncta est, miro modo afficit atq; oblectat. Quò fit, vt ipsa etiam caro cui hæc portio animæ adhæret, eiusdē quoque lætitie particeps fiat. Vnde est illud Propheticum: Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum: Ex hac enim naturarum cōmunionē *Psal. 83.*

E spiritualis quoque lætitie cōmunionē manat: cū ex alia in aliam partem sibi coniunctam redundat. Verūm vbi gaudium illud spiritus non ita magnum est, in sola superiori animæ portione præcipuè residet, neque ad inferiorem pertingit: Quod autem de gaudio, idē de dolore dicendum est. Vbi enim peccati detestatio à charitate profecta vehemētissima est, dolorem quoque atque displicentiam in partem animæ inferiorem ita refundit, vt corpus etiam ipsum mæroris huius particeps fiat, & dolorem suum lachrymarū imbre testetur. Sic enim Maria Magdalena, sic Dauid post lapsum, sic post negationem Petrus amarè fleuisse dicuntur. Quauis enim illa sceleris sui detestatio atque displicentia in parte animæ superiori hæreret, vim tamē suam ad corpus vsq; animæ coniunctum porrigebat, & ingenti illud amaritudine atq; dolore conficiebat. Cæterū vbi detestatio illa nō perinde acris est, minus doloris atque mæroris sui vim in inferiorem animæ partem effundit. Quæ res apertè arguit, tenuem quidem esse illā peccati detestationem, quæ in mente est, non tamē nullam esse: præsertim cū homo sentit se Deum rebus omnibus anteferre, & peccatum quod aduersus illum pugnat, tanquam summum malum super omnia detestari, & constanti animi sui destinatione illud deinceps tanquam summum malum cauere proponit. Hoc igitur secundum solatium ijs propono, qui anxij sunt, quòd illud flumen lachrymarum, illamq; inuentis animæ conseruationem non assequuntur.

Tertium quoque his addo, Diximus enim in ærorem hunc nō

ex solo gehênæ metu, sed ex Dei amore potissimum manare de-
bere. Sunt tamen quidam, qui magis suppliciorum metu concu-
tiuntur, quàm Dei amore alliciantur. Num igitur istos à spe sa-
lutis & consequendæ veniæ excludemus? Nequaquam. Horum
Seßi. 14.
cap. 4. enim solatio Tridentina synodus prouidisse videtur: quæ sic ait:
 Illam verò contritionem imperfectâ quæ attritio dicitur, quo-
 niam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehênæ,
 & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem pec-
 candi excludat cum spe veniæ, declarat non solum non facere ho-
 minem hypocritam, verum etiam donum Dei esse, & Spiritus-
 sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum
 mouentis, quo pœnitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat.
 Et quanuis sine sacramento pœnitentiæ per se ad iustificatio-
 nem perducere peccatorem nequeat: eum tamen ad Dei gra-
 tiam in sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit. Hoc e-
 nim timore vtiliter conculsi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem,
 plenam terroribus pœnitentiam egerunt, & misericordiam à
 Domino impetrarunt. Hactenus verba Concilij. Ex quibus vir-
 tus sacramenti confessionis apertè colligitur: quæ ex attrito cõ-
 tritum hominem facit. Diligenter tamen Concilij verba obser-
 uanda sunt, cum ait, attritionem hanc viam esse ad salutem, si
 excludat voluntatem peccandi. Hoc enim præcipuum huius at-
 tritionis caput est: sine quo nihil huiusmodi attritio proficit ad
 salutem. Hoc enim nomine Niniuitarum pœnitentia commen-
 datur, quòd non modo ieiunijs & lachrymis animi sui dolorem
 testati sunt: sed etiam quòd à pristinis sceleribus se se continue-
 rint. Sic enim legimus: Vidit Deus opera eorum, quia conuersi
 sunt de via sua mala. Quocirca non incommodè verba à nobis
 in themate proposita hoc in loco repetimus: nempe, Convertere
 ad Dominum, & relinque peccata, precare ante faciem Domi-
 ni, & minue offendicula. Hi sunt namq; præcipui veræ pœnitè-
 tiæ comites. Primum enim pristina scelera deserenda sunt: nec
 modò scelera, sed scelerum quoque offendicula, quæ nos in ea
 præcipitant. Neque enim alterum sine alterius ope constare po-
 test. Quicumquè autem vtrumquè præstare sollicitè ac diligen-
 ter studuerint, non dubium, quin de diuina pietate &
 miseratione in præsentem quidem vitam Dei ami-
 citiam & gratiam, in futura verò sem-
 piternam gloriam consequi
 mereantur.

D Concio tertia de secunda pœnitentiæ parte, Confessione.

THE. Conuertere ad Dominum, & relinque peccata, &c. Ecclesiasti. 17.

E **I**n superiori cōcione fratres charissimi, primam ac præcipuam pœnitentiæ partem absoluimus: reliquum est vt secundam, nempe confessionem expediamus. Est autem confessio vnum è septem sacramentis, à Christo Domino post passionem & resurrectionem suam institutum: cum Apostolis dixit, Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis &c. Quibus verbis clauis regni cœlorum, potestasq; remittendorum peccatorum Ecclesiæ ministris tradita est. Quod quidem beneficium nec ante legem, nec in lege mundus acceperat: quia nondum fons ille patuerat, vnde fluxit sanguis & aqua in ablutionem peccatoris & menstruata. Ante legem verò, sacrificia iusti homines pro expiatione peccatorum litabant. Hoc enī S. Iob singulis diebus pro filiorum delictis faciebat dicens: Ne fortè peccauerint filij mei, &c. Sic etiam in lege sacrificia pro peccatis offerebantur. Quæ tamen sic erāt sacrificia, vt non esēt sacramenta, qualia nostra sunt. Nostra enim & continent & causant gratiam: illa verò elementa ieiuna erant: quæ non sua virtute, sed precibus & fide offerentis salutaria erant. At in confessione non deuotio confitentis modò, sed etiam sacramentum ipsum pœnitentibus suffragatur: quòd gratiam & peccatorum veniam Dominicæ passionis virtute largitur. Itaque vbi tu peccata tua lamentabili confessione prodideris, protinus ea de eo libro delentur, de quo scriptum est: Nonne hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis? Sic enim legimus: Dixi, Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Cuius rei memorabile exemplum refert Ioannes Climacus in quinto de pœnitentia gradu: quanuis confessio cuius ille mentionem facit, sacramentalis non fuerit. Ait ergo: ad monasterium latronem quendam.

Ioan. 20.
Zach. 13.
Iob. 1.
Deut. 32.
Psal. 35.
Ioan. Cli.

ve-

venisse, vt ibidem religionis habitu suscepto, præteritæ vitæ ma-
 culas pœnitentia dilueret. Qui in capitulum, præsentæ cætu mo-
 nachorum adductus, iussusq; ab Abbate omnia crimina sua pa-
 lām prodere: non erubuit ea omnia quāuis atrocissima & fœdissi-
 ma, lachrymabili confessione in conspectu omnium confiteri.
 Quod quidem Abbatis consilium idem Climacus vehementer
 demiratus, quæsiuit ab eo, cur tam nouo & insolito confessionis
 genere vsus esset? Ad quem ille: Hoc feci (ait) vt reumper præ-
 sentem tempora lemq; confusionem æterna confusione liberarē:
 quod factum est. Neque enim expauimento surrexit o Ioannes,
 quoad peccatorum omnium remissione potit⁹ est. Neque velim
 huius rei scrupulo mouearis. Nā vnus ex Patribus, qui illic ade-
 rant, mihi, procerum quendam ac terribilem se vidisse asseue-
 rauit, conscriptam cartam & calamum tenentem: & cū frater
 ille humi prostratus peccatum cōfitens pronunciaret, hoc ille ca-
 lamo debebat. Hæc ille. Quisquis igitur hoc modo peccata dele-
 ri, quisquis à morte ad vitam suscitari optat, non erubescat con-
 fiteri vni, quod latro ille omnibus confessus est. Huius autem rei
 imaginem nobis ad viuū repræsentat ille Naaman Syrus le-
 præ morbo infectus, cui Helisæus præcepit, vt septies corpus suū
 in Iordane lauaret, quò à lepræ morbo quo erat infectus, sanaretur.
 Quid enim septupla lotio ad miraculū faciebat, nisi mysti-
 cum aliquid hac multiplici ablutione nobis Dominus ostende-
 re vellet? Quid verò aliud septupla ablutio, nisi septem, hoc est,
 omnium criminum confessio designat, qua à peccati lepra pur-
 gamur? Quas ergo ei gratias agemus, qui tali compeidio aditum
 nobis aperuit ad salutem? Quæ enim facilior medella, quàm vt
 confessio peccatorum, remedium sit peccatorum? vt si per os fo-
 ras efferantur, ab ipsa protinus anima eijciantur? Hæc enim faci-
 litas nos ad pœnitentiæ studium inuitare maximè debuisset. Vn-
 de hac ratione serui Naamā reluctantem ipsū, & Prophætæ cō-
 filium despicientem, ad eam ablutionem compulerunt dicen-
 tes: Pater, & si rem grandem dixisset tibi Propheta, certè facere
 debuisses: quantò magis quia nunc dixit tibi: Lauare, & munda-
 beris. Quæ ratione permotus Naamā, cū iam abiret indignās,
 reuersus lauit septies in Iordane, protinusq; à lepræ inundatus
 pristinæ sanitati redditus est. Eadem igitur nobiscum Dominus
 facilitate ac benignitate in hoc sacro pœnitentiæ lauacro vtitur.
 Non enim longinqua peregrinatione, non sumptibus magnis,
 non longa inedia, non deniquè plagis ac verberibus nos ad hoc
 altrin

4. Reg. 5.

Dastringit: ipsa enim peccatorum lamentabilis atq; humilis confessio, peccatorum absolutio est. Humilis inquam, vt verè se homo reum & diuina misericordia indignum agnoscat: sine hac. n. humili sui cognitione frustra commissorum veniam petit. Rectè enim D. Aug. Quomodo, inquit, Deus dignabitur ignoscere, si tu *August.* dedignaris agnoscere? Qui autem crimina sua vel non agnoscunt, vel excusationibus tegere & alleuare nituntur, communis omnium parentis Adde exemplum sequuntur, qui & crimen suum excusare nixus est, & vbi vocem Domini audiuit, intra densiora se paradisi fructeta abscondit. Quibus latebris non id assequutus est *Gen. 3.* vt non illum Deus videret, sed ne ipse Deum videret. Ad hunc ergo modum cum homines scelera sua quæsitis coloribus alleuant, non quidem Deum, sed se ipsos decipiunt, nec iudici Deo hac ratione scelera sua abscondunt (qui renes scrutatur & corda) sed sibi ipsis abscondunt, sibi què periculose admodum imponunt. Nec minus notanda & accusanda est illa primæ transgressionis excusatio, qua vir in mulierem sibi à Deo datam, mulier vero in serpentem à Deo creatam inobedienciæ suæ culpam transtulerunt. Cuius excusationis rationem si quis diligenter obseruet, hoc planè deprehendet: nèpe primis illis generis nostri parètibus a deo diuinæ similitudinis desiderium in visceribus infixum fuisse, vt quoniam Deo in bonorum suorum opulentia similes fieri nequuerunt, hoc conati sunt, vt Deum ipsum malorum suorum participem, hoc est, sibi ipsis similem facerent. Quo quid esse poterat indignius? Cum enim homo culpam suam in mulierem quam Deus illi dederat conijcit, quid aliud quam culpam suam Deum consortem facit, qui talem sibi mulierem in vitæ sociam dedit? Cùm vero mulier serpentem accusat, Deum quodam modo accusat, quod serpentem creauit, & paradysum introire permisit, vt se incautam deciperet. Hic igitur hæreditarius hominum morbus est, quem ab his parentibus traximus: à quo longe abesse verè poenitens debet, si confiteri ritè velit: quando inter salutaris confessionis leges ea vel in primis numeratur, vt scelera sua poenitens in confessione non excuset, sed accuset: & cum Propheta ad Dominum clamet: *Psal. 140* Nō declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis.

Cæterum ad hanc confessionem ritè faciendam (quemadmodum in superiori concione diximus) opus est, vt paulisper homo à curis seculi secedens, secretum cōscientiæ suæ ingrediatur, ibiq; scrutetur omnia mala sua, & iterum atq; iterum verset ac voluat

voluat omnia latibula conscientia suæ: vt quicquid ibi sordium **A**
 inuenerit, velut in fasciculum congerat, perquæ oris cõfessionem
 foras eijciat. Est autem admiratione dignissimum animaduerte-
 re, quàm apposito ordine ac ratione huius rei imaginem
 voluerit olim Dominus adumbrare. Populo enim suo urbem
 Hierico obsidenti præcepit, vt septem continuis diebus eam
 urbem cum sacerdotibus & fœderis arca in silentio circuitent,
Iosua. 6. septimo verò die post huiusmodi circuitum vociferarent, & sa-
 cerdotes tubis (quarum erat vsus in anno iubilei) clangere-
 rit: ita enim futurum, vt perfidæ ciuitatis muri ruerent. Quod planè
 ita factum est: & ciuitas hoc ordine capta & expugnata. Quale
 quæso hoc pugnandi genus est? Quid sibi vult hæc tam noua &
 insolita bellandi ratio? Non dubito, quin hac velut imagine
 Dominus victoriam mundi, Dæmonis, & peccati voluerit adum-
 brare. Quisquis ergo peccati regnum intra precordia sua latès **B**
 euertere vult, debet is primùm omnia animæ suæ latibula tan-
 quam ciuitatis suæ mœnia tacitus explorare, & septemplici gyro
 omnes corporis sensus animæq; potencias collustrare. Quod vbi
 in quiete & silentio studiosè ac diligenter effecerit, vociferetur
 protinus in confessione, lamentabili videlicet oratione peccata
 detegens: ac tunc insonante tuba sacerdotalis vocis (cuius vsus
 est in anno iubilæi, hoc est remissionis) muri Hierico funditus
 corruent, quia omnes Dæmonum vires, quæ in peccatis nostris
 sitæ erant, protinus euertentur.

Hoc igitur exemplo monemur, vt diligenti examine an-
 teactam vitam silenter exploremus, vt sic tandem omnia a-
 nimæ nostræ vulnera spiritali medico curanda proponamus.
 Quod contrà pleriquè faciunt, qui sine vlllo examine ad pe-
 des currunt confessarij, ab eodem vt peccata requirat exigen- **C**
 tes: quòd ipsi prorsus nihil se meminisse dicant. Quo quid
 esse potest absurdius? quid magis præposterum, quàm vt ex
 tam ingenti malorum acervo, quem in perniciem tuam con-
 gessisti, ne manipulum quidem vnum colligere scias, quo te
 a tanto peccatorum onere leuare possis: cumquæ aded sis in
 omnia peccata præceps, aded tamen ad eorum medicinam
 quærendam stupidus sis? Vnde autem hic tantus stupor, vt
 cum omnium vicinorum tuorum & crimina perspectis-
 sima habeas, & ea frequenter alijs referas, tua prorsus igno-
 res: & cum quid in aliena domo fiat exploratum habeas,
 quid

D quid domi tuæ geratur, nescias: sisquæ velut in tua regione peregrinus? Vultis autem huius rei causam intelligere? Causa est, quòd multi omnem ferè spiritualementem sensum amiserunt, atque ita sine vlllo doloris sensu peccant. Si enim pro eò ac deberent, conscientia aculeis, cum delinquant pungerentur, dolor ipse ignorare atque obliuisci non sineret, quòd aculeum animo infixum reliquisset. Sic Petrus Apostolus, qui scelus suum fleuit amare, nunquam eius memoriam in vita deposuit. Nemo enim acceptæ grauis iniuriæ aut contumeliæ obliuiscitur. Cur ita? Quia nimirum acris animi dolor obliuisci non sinit, quòd dolorem intulit. Si ergo mentem nostram admissa mala cruciarent, utiq; dolor ipse eorum nobis memoriam refricaret.

Exponam autem quantum in hac obliuione periculi sit. Si quis ita confitetur, vt peccati alicuius in confessione obliuiscatur: hæc obliuio quæ ex negligenti conscientia examine (vt antediximus) procedit, non illum excusat, sed accusat potius, vt potè quæ ex damnabili causa proficiatur. Quid ergo periculosius, quàm vt tu quidem te ritè esse confessum credas, cum tamen in oculis conditoris confessio tua non sit integra? Deniquè huiusmodi confessio à Doctoribus pro non integra habetur: perinde atq; illa, in qua homo sciens & prudens peccatum aliquod reticisset. Sicut enim huiusmodi confessio nulla est, ideoquæ iteranda: ita etiam ea ipsa de qua nunc agimus, dimidiata esse dicitur, quia eòdem tendit, & dedita opera peccatum reticere, & adeò se negligenter in hac parte gerere, vt peccatum aliquod necessario sit prætermittendum. Si-
Ecut enim ad restitutionem tenetur, non solum is qui ex deposito sibi credito aliquid subripuit, sed is etiam qui adeò negligenter seruauit, vt alius facile subriperet: sic iterandæ confessionis reus est, & qui dedita opera peccata celauit, & qui ex crassa supinaquæ negligentia non detegit. Quod ego planè magis adhuc periculum iudico. Nam qui prudens & sciens tacuit aliquid, scit utiq; se non solum peccasse, sed etiam ad iterandæ confessionem teneri. Qui verò in hac tanta re vecors & negligens fuit, cum sibi alicuius peccati in confessione prætermisisti conscius non sit, securus agit, securè viuit, & securè moritur: neq; de remedio cogitat, qui non putat se egere remedio. Videtis ergo fratres, quantum hic sit periculi: quod planè quò magis latet, hoc utiquè magis formidandum est. ¶ Ne igitur

Simil.

in hanc foueam incidamus, demus operam, vt ante cõfessionem peccata nõstra diligenti examine ad mentem reuocemus: vt ita demum confessio nõstra verè integra sit. Ratio autè ad hoc præstādum, cõmodissima est, per ipsa Dei præcepta decurrere. Quia cùm peccatum nihil aliud sit, quàm diuinæ legis præuaricatio, & cœlestium inobedientia præceptorum: necesse est ante oculos primùm collocare præcepta, vt præceptorum trāsgressiones clariùs videamus. Scitis enim contraria iuxta se posita, sese mutuo illustrare. Quod planè qua ratione fieri debeat, iam nunc aperire incipiam. Quod tamen ita faciam, vt vna eademquè opera non modò rationem confitendi, sed etiam viuendi præscribam: hoc est, non solùm quomodo peccata detegere, sed etiam detestari debeat: alterum enim ab altero separari non potest, A

✠. I.

¶ Sed prius tamen quàm rem ipsam aggrediar, illud vos admonitos velim, non satis esse peccatorum species & genera confiteri, nisi peccatorum numerum quatenus fieri possit, explicetis. Nec enim satis est dicere peieraui, aut concupitui, furatus sum, nisi numerum delictorum percenseas, vt animi tui morbũ plenè medico patefacis. Quòd si certus numerus non succurrerit, eo modo quo succurrerit, exponēdus est. Et si ne hoc quidem potes, explica saltem, an crimen hoc tibi familiare & consuetũ sit (qualis esse iurandi & peierandi apud nonnullos consuetudo solet) an aliquando huic malo resistas, & ab ea praua consuetudine sis alienus. Hac enim ratione vtcunquè vulnus tuum medico propalabis. ¶ Cæterum, si peccatum ex eorum numero est, quæ diutius animo infixæ hærent (qualia sunt inueterata odia, & carnis flagitia) si numerum peccatorum ignoras, temporis saltem spatiũ B

declara, quo in his sceleribus perstitisti. Deinde illud etiam curandum, vt non peccata modò, sed peccatorum quoquè circumstantias, quæ illa vehementer aggrauant, explices: vt si filius familias pecuniam quam à patre surripuit seruo traderet, vt virginis animum pecunia corrumpere: hoc quidem vnicum peccatum est, quia & vnum opus: quod tamen quatuor habet deformitates quæ in confessione sunt explicandæ, nempe furtum, & stuprum, & duplex scandalum: quo & seruum, sceleris ministrum facis, & virginem ad impurum facinus sollicitas. Quæ omnia in confessione patefacienda sunt: sic tamen patefacienda, vt quantum fieri possit, aliorum, quos in criminis consortium asciuiti, famæ parcas, & eorum nomina nõ C

prodas

D prodas. Non enim aliorum criminum delator, sed tuorum accusator esse debes. His ita constitutis reliquum est, ut per ipsa Decalogi præcepta decurrentes, & quid nobis diuina lege præcipiatur, & quot modis eam transgredi contingat, explanemus.

Constat autem inter maxima Dei nostri beneficia esse numerandum, quòd ipse in montem Sinai descendere, & leges hominibus ferre dignatus sit: quibus & voluntatis suæ arcanum, & normam veræ pietatis atque iustitiæ, & viam ad immortalitatis gloriam patefaceret. Quod quidem beneficium tantum Mosès fecit, ut ad populum diceret: Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante, ex die quo creauit Dominus Deus hominem super terram, à summo cælo vsque ad summum eius, si facta est aliquando huiuscemodi res, aut unquam cognitum est, ut audiret populus vocem Domini Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti & vidisti, Hanc porro legem Dominus non solum aperta voce declarare (quam vniuersus populus auribus hausit) sed etiam ad maiorem legis suæ gloriam digito suo exarare dignatus est. Duas autem ad hoc sibi voluit aptari lapideas tabulas: in quarum altera tria præcepta, quæ ad diuinitatis cultum pertinerent: in altera autem septem, quæ ad pacem cum hominibus retinendam spectarent, conscripsit. In præsentem ergo concione prioris tabulæ præcepta, in sequenti autem posterioris explanabimus.

Deut. 4.

Primum præceptum.

¶ Primum igitur Decalogi præceptum exigit, ut Deum colamus. Ut autem D. Augusti. ait: Deus colitur tribus illis virtutibus quæ theologicæ dicuntur, nempe fide, spe, & charitate. Hæ namq; Deum intuentur, eumq; debito honore prosequuntur: quando vnaquæquæ earum diuinæ maiestatis amplitudini suo modo respondet. Quatenus enim Deus prima & summa veritas est, hoc à nobis exigit, ut plenissimam verbis eius fidem habeamus, & cælum ac terram prius ruitura, quam ut eius veritas concidat, credamus: utquæ de eius maiestate ea sentiamus, quæ de summa æquitate, iustitia, & bonitate credere par est. ¶ Quia verò Deus noster infinita bonitate & clementia præditus est, & continuam earum rerum quas condidit, ac præcipuè hominum prouidentiam habet, hoc à nobis exigit, ut non modo æternam vitam ad quam ipsè nos condidit, ab eius misericordia expectemus: sed etiam ut in omnibus calamitatibus, tentationibus, ac pressuris quæ nos vndiquè circumstant, ad il-

August.

liusopem & patrocinium suppliciter confugiamus, & ab eo ma- A
lorum leuamen, calamitatum remedium, & periculorum om-
nium depulsionem fidenter expectemus, & sub vmbra alarum
eius tutos & securos nos futuros speremus. Hoc autem munus
& officium ad spei virtutem pertinere certum est. ¶ Summa ve-
rò & infinita Dei bonitas, & pulchritudo, & innumera in nos
beneficia collata (quòd videlicet ipse nos ad imaginem & simi-
litudinem suam condidit, ipse in matris vtero omnia corporis
nostri membra compegit & colligauit, sensibusq; & organis di-
stinxit, ipse in lucem editos & susceptos prouidentia suæ indul-
gentia seruauit, ipse ab innumeris corporis & animæ periculis
eripuit: quodquè ista omnia longè superat, ipse nos à Diaboli
& peccati tyrannide sanguine suo & mortis acerbissimæ suppli-
cio redemit) summo quidem iure hæc omnia prouenerentur, vt si B
omnium Angelorum & hominū linguas & vires haberemus, ijs
omnibus illum laudare, illi gratias agere, & illum diligere de-
beremus. Quod quidem officium ad charitatem pertinet, quæ
virtutum omnium præstantissima est. His ergo trium virtutum
officijs piè Deum colimus, dum quod illi summo iure debi-
tum est, pro tenuitatis nostræ facultate tribuimus.

His ita constitutis, facilè apparet, qua ratione aduersus
primum hoc præceptum homines peccent. Peccant enim pri-
mum qui vel à fide (quod Deus auertat) descuerunt, vel (quod
infidelitati proximum est) qui augurijs, veneficijs, fortibus,
aut tacitis vel expressis Dæmonum inuocationibus, alijsquè id
genus sacrilegis artibus vsi sunt. His namquè modis aduersus fi-
dem delinquitur. ¶ Aduersus spem autem peccant, primum
qui varijs calamitatibus pressi, non ad clementissimi paren- C
tis Dei opem & misericordiam, sed ad humana præsidia con-
fugiunt, & in illis non in Deo spem salutis reponunt. Dissimi-
li verò ratione aduersus eandem virtutem delinquent, qui di-
uinæ bonitatis & misericordiæ spe freti, licentiùs peccant: sa-
lutem sibi ab ea pollicentes, cum tamen à prauis operibus resi-
lire nolint. ¶ Aduersus charitatem verò delinquent, qui ne-
què conditorem & autorem salutis suæ super omnia diligunt;
neque illi pro tam multis maximisque beneficijs cum tenen-
tur, gratias agunt, neque illius recordantur, nisi cum per vene-
randum illius nomen iurant, aut peierant: sicut ipse per Hie-
Hier. 7. remiam queritur: Recordantur (inquit) mei non in iudicio,
iurantes

Diurantes in nomine meo mē laciter. Cūm autem à Domino dictum sit, ibi esse cor nostrum, vbi thesaurus noster est: quonammodo Deum, suum esse thesaurum atque summum bonum probant, qui vix vnquam de illo cogitant, quo vno frui, quo vno delectari, in quo requiescere, de quo dies noctesquē cogitare debereint? *Matt. 6.*

Aduersus hoc etiam præceptum grauissimè delinquent, qui furore atque ira perciti, sacrilegum os in cælum ponunt. Quorum scelus, immane illorum facinus imitatur, qui Christum Dominum supplicio crucis affecerunt. Sic enim interdum scelerati homines Dæmonum furijs exagitati, aduersus Deum insaniunt, vt si tunc eis liceret, dentibus ipsum atque vnguibus quodammodo dilaniarent. Deniquē tale ac tantum est hoc flagitium, vt propter illud Dominus vna nocte centum octoginta *4. Reg. 19* quinq̄ millia hominum in exercitu Sennacherib Regis Assyriorum occiderit: quòd is videlicet Dominum ore impio blasphemare ausus fuerit. Quauis autem crimen hoc ad feros & immanes homines pertineat, nonnullę tamen inter fœminas simile quiddam designare solent. Cum enim eas angustię premunt, velut infirma vascula in igne posita, crepant ac disrumpuntur, & impias in cælum voces iactant, & cum Deo disputare cupiunt: cur eas videlicet ita premat? cur vitam miseram & acerbam donet? cur cæteris infeliciores efficiat? cur mortem non immitat? & alias his similes temerarias & insanas voces fundunt, quæ Deum accusant, quæ immitem ac crudelem, rerumquē humanarum despicientem faciunt. Quo quid execrabilius esse potest? Quid enim aliud damnati agunt, cum gehennę supplicijs torquentur? Qua ex re liquet loquelam hanc non tam hominum quam Dæmonum esse, aut eorum planè, qui ad illorum supplicia & contubernium tendunt. Sicut enim loquela patriam & nationem hominum prodit: ita planè loquela hæc (quæ propria damnatorum est) eos qui ipsa vtuntur, gehennę ciues esse arguit. *Simil.*

F Peccant etiam aduersus hoc præceptum non admodum dissimiliter, qui aut se ipsos, aut alios Dæmoni deuouent. Hi enim quodammodo Dæmones inuocare videntur, vt se ipsos, aut alios abripiant. Quod planè impium est, quando Dæmoni traditur, quod ad Dei imaginem conditum est. Et quidem aliquando Deo ita permittente Dæmon inuocatus adest, arripitq; interim *sive*

sive corpora, sive animas offerētium. Et quemadmodum Deum A
 blasphemantes frequenter in hac etiam vita violenta & infeli-
 ci morte occumbunt: ita etiam simili interdum supplicio, qui
 se ipsos aut alios Dæmoni deuouent, cruciantur. Certa relatio-
 ne didici quendam agricolam dum curru in sideret, bobus à viâ
 paululum declinantibus ira ac furore percitum, currum ac bo-
 ues, sequè ipsum Dæmoni deuouisse: ac subitò boues ipsos per
 montes & præcipitia desiliisse, & se ipsos currumquè & aurigam
 in frustra dissectos præcipitasse. Hoc planè merentur, qui se &
 sua talibus patronis committunt. Hactenus de primo prioris ta-
 bulæ præcepto.

Secundum præceptum

¶ Secundum deinde sequitur præceptum quo periuria prohi-
 bentur. In cuius explanatione de iurandi ratione quatuor mi- B
 hi quàm breuissimè dicenda esse video. Nempe quid & quou-
 plex iuramentum sit, qua ratione hoc præceptum violetur, &
 cuius grauitatis eius violatio sit. Iurare (vt theologi definiunt)
 est rei quam asserimus, testem Deum facere. Quocirca si ve-
 rum iuramus, veritatis: si verò falsum, mendacij testem Deum
 facimus: quod impiũ & sacrilegum est. Cùm autem illa im-
 precatione, quæ erat Hæbreis familiaris, Hæc faciat mihi Deus
 & hæc addat, aut alia simili vtimur, iuramentum etiam impre-
 catorium esse dicitur: quo Deum non modò dictorum testem;
 sed etiam iudicem facimus, vt is eam de periurijs nostris vltionè
 exigat, cui nos ipsi iurantes addiximus. ¶ Distingunt autè theo-
 logi triplex iuramenti genus: aliud quo affirmamus, aliud quo C
 promittimus, aliud quo minamur. Et quidem in primo iuran-
 di genere dupliciter delinquimus: cùm videlicet aut falsum
 pro vero affirmamus, aut quod dubium nobis vel parũ ex-
 ploratum est, constanter asserimus, & iureiurando firmamus.
 Nemo enim iuramento firmare debet, nisi quod ipsi certa fide
 compertum & exploratum est. ¶ Caterum cùm aliqui d iuran-
 do promittimus, tripliciter delinquere possumus. Primum qui-
 dem, si falsò promittimus: cùm videlicet propositum atque
 animum præstandi quod promisimus, non habemus. Deinde,
 si animum quidem implendi habentes, postcà tamen pœni-
 tentia ducti, non implemus, quod promisimus. Postremò, si vel
 quod iniustum est promittimus, vel quod piũ & honestum est,
 minimè facturos iuramento firmamus: vtumquè enim aduer-
 sus iuramenti religionem militat. Huiusmodi verò iuramenta
 im-

Dimplere non tenemur: cū iuramentum neque vinculum iniquitatis, neque impedimentum debeat esse virtutis. Ideo quē qui iuramento promisit proximo aut non commodaturum, aut eum colloquio non dignaturum, aut acceptę iniurię veniam non daturum, peccat quidem cū hoc iurando promittit, nec implere tenetur. ¶ Quod autem de promissionis iuramento diximus, idē de voto sentiendum est: cū votum etiam sit promissio Deo facta, quę quantis iure iurando firmata non sit, non tamen minori religione, sed multo etiam maiori seruanda est, quō maior ille est cui res promittitur: ideo quē totidem modis votum, quo iuramentum promissionis violatur: quę facillē quisquē aduertere poterit.

En iuramento etiam quo minamur, tribus modis delinquere contingit. Primū quidem, quando vt metum famulis aut liberis incuiamus, pēnam aliquam sine implendi animo comminamur: quia tunc falso iuramus. Deinde cū non implemus quod comminati sumus, quando id æquum & iustum est. Quauis si rectius postea nobis visum fuerit clementia vti, licet quidem pēnam remittere & veniam dare: quando quidem iuramentum melioris propositi atque consilij impedimentum esse non debet. Postremò, cū vel iniustam pēnam nos inflicturos iuramus, vel ijs qui à potestate nostra alieni sunt, pēnam aliquam aut vindictam minamur, quam vel autoritate nostra infligere non possumus, vel cupiditate magis vindictę, quàm æquitatis studio in hoc ducimur.

F Contra hoc etiam præceptum delinquimus, cū sine vlla necessitate, aut vtilitate iuramus. Tres enim iuramenti comites esse debere **D. Hiero.** ait, illa Domini per Hieremiam verba citans: Et iurabis (inquit) in nomine meo in veritate, & iustitia, & iudicio. Ad veritatem autem pertinet, ne falsum iuremus: ad iustitiam verò, ne quid turpe aut inhonestum iurantes pronittamus: ad iudicium verò spectat, vt non temerè, hoc est leuissimis de causis venerandum Dei nomen vsurpemus. Quauis iusta de causa iurare religionis opus sit (quomodo sancti Patriarchę & Apostoli interdum iurauerunt) iuramentum tamen (vt **D. Thomas** ait) velut humanę incredulitatis medicamentum est. Constat autem medicamenta in morbo quidem meritò commendari, extra morbum verò tanquam inutilia rejici. Sic ergo laudatur iuramentum, quod vel ad lites dirimendas, vel ad ius suum cuiq; reddendum, vel ad amicorum animos leniendos (si

*Hiero.
Hierc. 4.*

*D. Tho.
Simile.*

quid falsò de nobis conceperunt) adhibetur. Si quid autem ho- **A**
rum desit, non vacat culpa diuinæ maiestatis nomine & antho-
ritate in rebus superuacaneis aut leuibus abuti. Sed longè tamē
ijs omnibus grauius delinquent, qui citra delectum atque iudi-
cium iuramenta passim multiplicant, singulis penè verbis toti-
dem iuramenta adhibentes. Quisquis autem praua hac consue-
tudine tenetur, vt passim sine delectu ac discrimine veri aut fal-
si iuret: si is aliquando (vt fieri solet) non aduertens deieret, non
ideò à peccato excusatur, quasi id noluerit: iam enim voluit, cui
hęc cōsuetudo nō displicet. Cui. n. mali causa placet, placet etiā
quod ex ea ferè sequi solet. Quare oro obtestorq; vos frēs, vt hoc
in loco, atq; hoc ipso tempore quo hęc auditis, hanc adeò pernī-
ciosam consuetudinem detestemini, illamquē à vobis, ac fami-
lia vestra funditus euellerē proponatis: ne si fortè aliquando per
incuriam deieretis, hoc vobis ad reatum criminis imputerur. **B**
Cui enim ipsa iam displicet consuetudo quidquid etiam ex ea
consequitur, displicet: neque hoc vobis vitiò dabitur. Vt verò
propositum hoc & firmiter & salubrius sit, statuite modò, pœnam
aliquam vobis quoties sine causa iuratis infligere: siue breui ali-
qua oratione fusa, siue elemosyna collata: vt his velut excita-
mentis & frenis memorem semper huius propositi animum re-
tineatis, & hac ratione paulatim prauam istam ac detestabilem
consuetudinem aboleatis: quæ vt continuata impietate firmata
est, ita etiam contraria cura & religione abolebitur: in vtraquē
enim parte consuetudo valet. Ex his ergo quæ à nobis dicta
sunt, facilè quisq; intelliget, qua ratione se de peccatis adueſus
hoc præceptum admissis, accusare debeat.

His ita expositis, huius peccati grauitas aperienda est. In quo
cum summo periculo errant, qui quoniam crimen hoc, sicut ho-
miciidia atque latrocinia legibus puniri non vident, adeò leue **C**
existimant, vt nihil eis frequentius in ore sit, vt in sermone quo-
tidiano plura sint ferè iuramenta, quam verba. Vix enim sine
ingenti in errore referre quisquam possit, qua facilitate passim
ab omnibus & puellis, & viris, & fœminis hoc præceptum vio-
letur. Cuius tamen violatio adeò grauis est, vt secundum veræ
theologiæ dogmata, si solam peccati speciem atq; obiectum con-
sideres, grauius sit periurij, quàm homicidij crimen, quod tan-
topere homines exhorrent. Siquidem homicidij peccatum ad-
uersus hominem, periurij verò militat aduersus Deum: quem
eo ipso quòd peieramus, mēdacem facimus, vt ante dictum est.
Quod

D Quod etiam peccatum frequentissimè Dominus non solum in futuro, sed in presenti etiam seculo punit. Vnde in Ecclesiast. le *Eccli. 23.*
 ginus: Vir multum iurans, replebitur iniquitate, & non recedet à domo eius plaga. Ita què duabus grauissimis in hoc seculo ple-
 ditur pœnis: primùm quidem ruina multorum criminum: dein
 de ruina etiam domus suæ, & plagis, quæ illi continenter à vin-
 dice honoris sui Deo inferuntur. Quod quidem noua quadam
 & mira ratione Zachariæ Prophetæ ostensum est. Sic enim ait: *Zach. 5°*
 Et conuersus sum, & leuavi oculos meos, & vidi, & ecce volu-
 men volans. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Ecce ego
 video volumen volans: longitudo eius viginti cubitorum, & la-
 titudo eius decem cubitorum. Et dixit ad me: Hæc est maledi-
 ctio quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia omnis fur, si-
 cut ibi scriptum est, iudicabitur: & omnis iurans ex hoc simili-
 ter iudicabitur. Educam illud dicit Dominus exercituum, & ve-
 niat ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mē
E daciter, & commorabitur in medio domus eius, & consumet eā,
 & ligna eius, & lapides eius. Videce quæso qua pœnarum acerbī-
 tate peierantes homines puniuntur! Ideoq; in meritò nos Sapiēs ab
 hac praua consuetudine reuocat dicens: Iurationi ne assuecat os
 tuum: multi enim casus in illa. *Eccli. 23°*

Tertium præceptum.

¶ Tertium deinde sequitur præceptum, quo festos dies sanctifi-
 care iubemur. In quo tria à nobis exiguntur: quorum duo in
 præcepto sunt, tertium verò præcepto proximum est. Exigitur
 enim primò, vt ab omni opere seruili abstinemus: deinde, vt
 Missam audiamus: tertio, vt hunc diem tanquam Deo sacrum,
 maiori religione ac deuotione traducamus. Per quæ tria patet,
F quibus modis aduersus hoc præceptum homines delinquant. Si-
 cut enim tria hæc à nobis exiguntur: ita tribus modis aduersus
 hoc præceptum peccamus. Ad quorum tamen elucidationem,
 quædam à nobis breuiter attingenda sunt.

Principiò enim quod ad seruilium operum prohibitionem
 attinet, non peccat lethaliter, qui ad horam breuiter opus ali-
 quod seruile facit. Nō enim ea superstitione Christiani festa sua
 sanctificant, qua scribarū & Phariseorū stultitia sanciebat: qui
 lenire luto oculos cæci nati, sabbati violationē esse putabāt. Cō-
 munitis enī sentētia est, parua delictorum materia, capitale crimē
 nō admittre: quod quidē in furto anima duertere licet. Neq; n.

lethaliter peccat, qui rem exiguam surripit: quanuis furtum A
 ex genere suo lethale peccatum sit. ¶ Illud etiam aduertendum,
 vt cum in templis Missa celebratur, ibidem cum timore & tre-
 more debitaquē attentione assistamus. Ibi enim illa eadem ho-
 stia, quæ pro mundi salute oblata est, pro nobis tunc immolatur.
 Atque hinc videre licet quàm grauius obiurgandi sint, qui eo
 tempore solo corpore tremendis his mysterijs assistunt, mente
 verò foris vagatur, vel negociantur, aut oculos in loco sacro vel
 curiosè, vel leuiter, vel (quod grauius est) impudice circundu-
 cunt, aspicientes in sacra æde, quod vel in theatris aspicerè nefas
 esset: aut etiam qui tempus illud fabulis & colloquijs terunt. Hi
 enim non toti sacris mysterijs assistunt, quin potius maior & me-
 lioreorum pars extra sacrum locum est.

Contra hoc etiam præceptum grauius, quanuis non lethali-
 ter peccant, qui totum penè diem festum in ludis & vanis rebus B
 insunt. Sunt enim plurimi, qui hos dies prætolantur, non vt
 sabbatum sanctificent, sed prophænant: non vt peccata priora
 redimant, sed vt noua cumulent: non vt in ijs Deum colant, sed
 vt mundo magis ac Dæmoni seruiant: non vt tunc discant frena-
 re voluptates, sed potius vt prauis cupiditatibus habenas laxet,
 totumq; diem in alea, & chartarum ludo expendant: in quo non
 raro contentiones, rixæ, periuria, & horrendæ quoque blasphem-
 iæ intercedunt. Deniquè nusquam homines perditæ magis in-
 saniunt, quàm his diebus quibus peccata sua deslere, Deum co-
 lere, & mores componere debuissent. ¶ Hunc festorum dierum
 cultum Hieremias lamentatur cum ait: Viderunt eam hostes,
 & deriserunt sabbata eius. Reuera enim derisione, aut magis de-
 ploratione dignum est, videre quonam modo vulgus hodie Chri-
 stianorum festa sanctificet: quæ cum ad hoc à Deo instituta sint,
 nõ tã vt homines dies festos sanctificaret, quàm vt ipsi in huius C
 modi festis sanctificarentur: tantum abest, vt hoc præstent, vt his-
 ce diebus deteriores fiant. Vix autem aliud est, quo ego misera-
 bilem nostri huius seculi statum atque periculum intelligam.
 Desperatæ enim a graditudinis extremum signum est, cum medi-
 camenta non modo non iuuant, sed etiam nocent. In quo pla-
 nè statu mundus hoc tempore agit, quando quod ab Ecclesia in
 morborum nostrorum remedium institutum est, animæ mor-
 bos auget cumulatquè.

Peccant etiam, qui cum sint patres familias, non dant ope-
 ram.

Dram vt filij, vt famuli, vt ancille quæ illorum curæ commiffæ
 funt, rem diuinam facris diebus audiant. Sicut enim nihil est,
 quod ita molliat hominum feritatem, ac religio, & diuini numi
 nis timor: ita fi hic defit, paulatim fiunt homines feri, barba-
 ri, & immanes, qui nihil nifi terrena fapiant, quiquè ipfo vitæ
 genere testantur, omnia cum vita finire, nihilquè à tumulto fu-
 peresse. Atque ad hanc mentem peruenire folent ij, qui neque la-
 cra loca adeunt, neque verbum Dei audiunt, neque facrificijs di-
 uinis interfunt. Hac enim defuetudine velut rubigine & ficuti quo-
 dam obducitur eorum fides: vnde cauteriata illa conscientia
 nafcitur, quæ velut callis obducta, omnem penè fpiritualem fen-
 fum amifit. Itaque illis accidit, quod quidam dicere folent: **Qui**
E non vult Ecclefiæ ianuam humiliatus ingredi, is planè debet
 inferni ianuam non fponde damnatus intrare. Quocirca foler-
 ter attendant qui feruos, qui ancillas & mancipia domi alunt,
 vt diebus feftis faltem primo diluculo facra loca adire iubeant,
 vt Ecclefiæ præcepto fatisfaciant, & fic tandem ad folita domi-
 norum obfequia reuertantur. Alioquin timeant ne huius præ-
 cepti violatio in eorum caput recidat, Deusq; de manu illorum,
 fernorum fanguinem requirat. Ex his ergo quæ hætenus dicta
 funt, facilè quisquè animaduertere poterit, quot modis hoc præ-
 ceptum violauerit, vt ita demum fe accusare in confeffione
 difcat.

Hætenus de prioris tabulæ præceptis ea quæ pro ratione
 temporis & argumenti dici breuiter potuerunt, attigimus. In
 fequenti verò concione, posterioris tabulæ præcepta, quæ ad
 proximi dilectionem pertinent, perfequemur. Nunc verò fra-
F tres, hæc quæ diximus cogitate, hæc afiduè voluite, hæc alta
 mente reponite, vt his documentis eruditi, & vitam
 inftituere, & ritè confiteri, atque ita pec-
 catorum veniam & gratiam, ac
 tandem æternam falutem
 & gloriam largiente
 Domino perci-
 pere merea-
 mini.

Concio

Concio quarta de secunda pœnitentiæ

parte, Confessione: in qua secunda tabulæ præcepta explicantur.

THE. Conuertere ad Dominum, & relinque peccata, &c. Ecclesiasti. 17.

M in superiori concione

fratres dilectissimi, dictum à nobis sit Decalogi præcepta in duabus à Domino tabulis fuisse descripta, & prioris tabulæ præcepta à nobis fuerint explicata: reliquum est, ut in presenti concione ea quæ secunda tabula continentur hoc ordine exequiamur: ut priori loco, quid nobis Dñs præcipiat expendamus, deinde qua ratione eius à nobis præcepta violètur, exponamus. Facile enim cuiq; erit, quid in hac parte deliquerit intelligere, si prius quid facere teneatur, agnouerit. Primum igitur huius tabulæ præceptum (quod in aliorum ordine quartum est) parentum honorè liberis cõmendat. Ex quo quidem præcepto triplex obligatio, & ea quidem reciproca colligitur. Prima est filiorum erga parentes, rursusq; parentum erga filios. Secunda seruorum erga dominos, ac dominorum erga seruos. Tertia vxoris erga maritum, & mariti erga vxorè. De hac igitur triplici obligatione breuiter pro ratione tēporis suo ordine dicemus.

De officio igitur filiorum erga parentes (quod hoc præcepto disertis verbis à Dño cõmendatur) illud primo loco aduertendum est, præceptum hoc duplici velut muro fuisse à legislatore munitum: præmio videlicet, ac pœna. Nã & morigerò & obedienti filio vitæ diuturnitatem promittit, cū post illud præceptum ait:

Exo. 20. Ut sis longæuus super terram, quam Dñs. Deus tuus daturus est tibi: et immorigerò atq; rebeli grauissimam pœnam constituit,

Leuit. 20 cum ait: Qui maledixerit Patri vel matri, mortemoriatur. Contra quæ etiã horribilis illa maledictio in Prouerbijs fulminatur:

Prou. 30 Oculum qui sublanat patrem, & qui despicit partum matris suæ, suffodiãt eum corui de torrētibus, & comedãt eum filij aquilæ. Videte quæso, qua maledictione filiorum erga parentes petulãtia puniatur. Nõ grauabor autē insigne quoddã huius rei exemplum hoc

D hoc in loco cōmemorare. Cū in vrbe Valētia iuuenis quidam ob fallūm crimen sibi obiectū. ad mortem esset dānatus, patibulūq; illi nouum alieno loco esset erectū: vbi is eō deductus est, admirans & exclamāns ait. Iuste quidem morior, non ob hoc crimē cuius falsō accusatus sum, sed quoniā hoc in loco matrē meā verberaui. Quo tempore illa iusto dolor extimulata, hoc aduer sum me imprecata est, vt hic me locus videret suspēsū, qui matrē à me viderat verberatā. Quo exēplo parcite quæso, qui parentes estis, filijs vestris mala imprecari, ne pro meritā ipsorū vitio execrationē cęlestis sentētia cōfirmet. Vos autē qui filij estis, animaduertite quā multis nominibus ad honorem parentū teneamini. Ad hoc enī vos ipsa naturæ lex animis vestris insculpta, ad hoc diuina lex ipsius Dei digito tabulis lapideis incisa, **E** ad hoc diuturna vita liberis erga parētes officiosis promissa, suppliciaq; grauissima in morigeris & inobedientibus proposita incitat. Quis igitur a deō rebellis & cōtentiosus erit, qui hæc omnia diuini & humani iuris vincula perrūpere & infringere audeat? Cōsequēs ergo est, vt omnes illā Ecclesiastici admonitionē nobis ante oculos proponamus, qui filios omnes his verbis admonet: Qui timet Dñm, honorat parentes, & quasi Dñs seruiet his qui se genuerunt. In omni opere & sermone, & omni patientia honorā patrem tuū, vt superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat. His igitur verbis admonemur fratres, vt parentes nostros omni officiorū genere prosequamur: primū quidē honore & reuerētia, deinde verò humili & prōpta obedientia, postremō subuēctione, obsequio, ministerio, & patientia, qua ipsorū vel obiurgationes, vel austeritatē, vel intēpestiuos clamores, vel errata etiam æquo animo feramus: quandoquidem ipsi morosos quoq; filios partim in pueritia, partim in adolescentia sepe tulerunt. Sit nobis vel ex Ethnicis exemplo adolescentēs quidā nomine Ælianus, qui (vt inter illustria clarorū virorum apophthegmata refertur) Eritriam post longam peregrinationem reuersus, rogatus à patre, quid disciplinæ tanto temporis interstitio assecutus esset, se breui ostensurum esse pollicetur. Verberibus igitur paulo post cæsus propter delictū admissum, patri sese verberandū suppliciter dimittēs dixit: hoc se edoctū fuisse, vt parenti cāstiganti obediret, eiusquē indignationes ac pœnas æquo animo ferret. Cæterum perfectissimæ pietatis & obedientiæ exemplum præstitit Pomponius Atticus in funere matris, quam extulit nonagenariam, ipse natus annos sexagita: qui

Eccle. 34

qui sæpe gloriatus est, quòd nunquam cum matre in gratiam rediisset, nunquam cum sorore fuisset in similitate, quam prope æqualem habuit. Hanc vocem se ab ipso audisse scripsit *Corne-
Nepos.* lius Nepos. His igitur Ethnicorum exēplis admoniti, qui Chri-
Hier. 35 stiani sumus, demus operam ne ab Ethnicis in hac parte vincamur. Quisquis autem huius pietatis & obedientiæ præmium cupit, filiorum Iona dab filij Recab, obedientiam sibi ante oculos ponat, quàm latè Hieremias Propheta describit: facilèq; intelliget, quàm sit cœlesti Patri gratum hoc liberorum in parētes obsequium. Quicumquē igitur patres habetis, hæc illis officia præstare omni studio curate. Sic enim fiet vt vtriusquē parentis, cœlestis videlicet atque terreni benedictionem consequamini, & longitudinem dierum obsequentibus liberis promissam, non in hac vita solum (quæ fragilis & caduca est) sed in illa quæ æterna & bonis omnibus refertissima est, percipere mereamini. B

Sed non inferior est obligatio parentum erga filios, nec minoribus aut præmijs, aut supplicijs obnoxia. Quia enim parentes non corporum modo, sed etiam animorum quodammodo parentes sunt: ideo vtriusquē partis diligentissimam curam gerere debent, pro dignitate tamen cuiusquē: vt videlicet maiori studio quæ maiora sunt, minori verò quæ minora, hoc est, ad corpus pertinentia, curent. Tenentur ergo non solum filios alere: sed multo magis in timore Domini educare. Quod tunc maxime faciendum est, cum tenera adhuc ætas facile sese formanti atque instituenti præbet. Quemadmodum enim obstetrices recens nati infantis corpus manibus effigiant atque componūt: ita pius pater, pueri animam, dum adhuc velut nouus fœtus est, virtutum præceptis instruere atque formare debet, vt boni mores cum ipsa simul ætate adulescant. C

Hiero. in Epist. D. autem Hieron. infantulæ cuiusdam educationē in Epistola describens: Quemadmodum (inquit) aqua in areola digitum sequitur præcedentē, sic ætas mollis & tenera in vtramq; partem flexibilis est, & quo duxeris, trahitur. Hoc idem peruulgata & appositissima similitudine *Plutar.* Plutar. docet his verbis. Nouella ætas ad figendum facilis & tenera est, & puerorū animis dum molles adhuc extant, disciplinæ melius instillantur. Difficilius autem quæ dura sunt, molliuntur.

Simil. Quemadmodum enim figilla mollibus imprimuntur ceris: ita & doctrina puerilibus animis facile insculpitur. Hac enim ratione fit, vt mores rectè ab initio instituti, in naturam quodammodo transeant: atque ita demum fiet quod Spartanus ille ro-

D gatus quid commodi pueris recta institutio conferret, respondit: Honesta facit ut illis sint iucunda. Hactenus Plutar.

Quanta sit autem in utramque partem huius educationis vis, Lycurgus qui Lacædemonijs leges tulit, exquisitissimo & apostolice si-
 mo exemplo declaravit. Cum enim conaretur ciues suos à mo-
 ribus presentibus ad temperatiorem viuendi rationem tradu-
 cere, eosque virtutis & honesti studiosos reddere (erant enim cor-
 rupti delicijs) duos educauit catulos, eodem patre eademque ma-
 tre progenitos: quorum alterum passus est domi lautioribus vesci
 cibis, alterum eductum venationibus exercuit. Deinde cum ambos
 produxisset in forum apud multitudinem, posuit illic spinas si-
 mul & escas aliquas deliciores, mox emisit lepore: cum uterque
 raperetur ad assueta, & alter ad escas, alter leporem inuaderet:
 E An non videris inquit ciues, duos catulos cum eiusdem sint ge-
 neris, tamen ob diuersam educationem admodum inter sese dis-
 similes euasisse, plusque ad officium honestam valere educa-
 tionem, quam naturam? Proinde, nihil nobis o cines nobilitas
 quam miratur vulgus hominum, ductumque ab Hercule genus
 profuerit, nisi ea gesserimus per quæ ille mortalium omnium cla-
 rissimus ac generosissimus extitit, ac per omnem vitam quæ hon-
 nesta sunt & discamus, & exerceamus, Reperit vir ingeniosus viam
 qua multitudini philosophicis rationibus non satis idoneam, vir-
 tutis imaginem ob oculos poneret. Res quidem efficax est natura,
 sed potentior est institutio, quæ malam naturam corrigit, ac ver-
 tit in bonam. Quales nascantur liberi in manu nostra non est, at ut
 recta institutione euadant boni, nostræ potestatis est.

Erit hic fortasse studiosus aliquis pater qui scire velit quid
 F sibi factu opus sit, ut rectè & honestè filios educare possit. Huic *Tob. i.*
 ego respondeo illum ante omnia vitam suam honestè instituere
 debere, ut eam tanquam bene viuendi regulam filijs spectandam
 proponat. Sic enim fabri lignarij qui lignea regula cætera o- *Simil.*
 pera sua dimetiuntur, prius quidem regulam ipsam quam re-
 ctissimam facere studet, deinde per illam cætera metiuntur. Pa-
 ter ergo qui bonis moribus filios imbuere cupit, prius se ipsum
 talem faciat, quales filios habere desiderat. Non audiant illum
 aut iurantem, aut dira famulis imprecantem, aut ira efferuesce-
 tem, aut alea ludentem, aut inhonesta verba iactantem: ne prius
 ab eo ista arripiant, quam vitia esse sciant.

Nec hoc solo contentus, sanctum illum Tobiam imitari stu-
 deat, qui quem habebat filium ab ipsa infantia timeie Deum do-
 cuit,

cuit, & abstinere ab omni peccato. Quauis autem peccata omnia detestanda sint, mendacium tamen, furtû, ingluuius, & iners otium (ad quæ ætas illa propensa est) illis maxime fugiêda sunt. Cui autem otium vitij omnibus aditum præbeat, tum vel maximè pueros otio & ludis continuis assuetos, ad omnia deinde laborum atq; virtutum studia inertes redit. Qui ergo humili fortuna sunt, filios suos manuarijs artibus erudire studeant. Est enim (vt rectè veteres dixerunt) portus paupertatis ars: qui verò ingenui sunt, si verè diuites esse volunt, liberalibus artibus instituendos curent. Præclarè enim Apolonius. Quis inquit ditissimus? Sapiens. Quis pauperrimus? Stultus. Vnde meritò insignis quidam philosophus. Mallein inquit, micam cerebri, quam fortune doilium. Alexander ille magnus magis se Aristoteli quàm patri debere fatebatur: quòd ab hoc viuere, ab illo rectè viuere p̄cepisset.

Deinde illud etiam videndum, ne liberis impune peccare liceat. Scriptum est. n. Stultitia colligata est in corde pueri: sed virga disciplinæ fugabit eam. Cùm enim diuina & naturali lege filiorum institutio & castigatio parentibus commissa sit, qui filiorù delicta non castigat, facit sua: neq; minus de illis, quàm de suis rationem superno iudici redditurus est. Cuius autem periculi sit hoc negligere, satis apertè declarat formidabile illud sacerdotis Heli exèplû, qui quoniã paulò fuit in obiurgandis filiorum vitij negligetior, grauissimas tû ipsè, tû eius familia & populus illi cõmissus pœnas dedit. Historia nota est, quæ 1. Reg. 2. 3. & 4. capite narratur: quâ Ecclesiastes hoc in loco referre poterit. Quod si tam graues pœnas dedit, qui minus seuerè peccantes filios castigauit: quid illi expectare debent, qui grauius etiam delinquentes, impunitos relinquunt?

Vltimo loco illud addêdum est, ne molliter & blandè pueri nutriantur. Delitiæ namq; homines ad omnem profus laborem & ad omnia virtutis studia ineptos reddunt. Qua de re sic Fabius ait. Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus, neruos omnes & mentis, & corporis frangit. Quid non adultus cõcupiscet, qui in purpuris repit? Nondum prima verba exprimit, iã cocû intelligit, iam conchylium poscit. Ante palatum eorù, quàm os instruimus. In lecticis crescunt, si terram attigerint, è manibus vtrinq; sustinentium pendent. Gaudemus si quid licentius dixerint. Verba, ne Alexandrinis permittenda delictijs, risu & osculo excipimus. Nec mirum, nos docuimus, ex nobis audierunt, omne conuiuium obscænis canticis strepit, pudenda dictu spectantur.

D Fit ex his consuetudo, inde natura: discunt hæc miseri, ante quam sciant vitia esse. Inde soluti ac fluëtes, non accipiunt è scholis mala ista, sed in scholas afferüt. Hactenus Fabius. Hæc de parentũ & filiorum officijs diximus: nunc ad seruos & dominos venimus.

Est igitur primum seruorũ erga dominos officiũ, vt sollicitis cura deseruiant: non ad oculum seruiëtes, quasi hominibus placentes, sed vt Christo, quemadmodum monet Apostolus. Cõtrã verò, dñorum præcipua cura esse debet, primò quidem illis necessaria, ne furari cogantur, præbere: deinde in ægritudine constitutos, tanquam filios sollicitè curare, & vt sacramenta eis opportune ministrètur prouidere. ¶ Tria verò sunt quæ potissimũ circa illos curare debent. Primum, vt ab omni eos lethali crimine præserim fornicationis arceant: qui enim hoc vitio tenentur, Diaboli mancipia sũt: atq; ita hoc vinculo illaqueati, tota penè vita in statu damnationis perseuerant, in quo etiam mors eos miserabiliter intercipit: quod extremum ac sumum periculum esse constat. Secũdum est, vt eos diebus festis atq; Dominicis missam audire faciant: à quo quidem Ecclesiæ præcepto neminè seruitus excusat. Quod quanto aliter fiat videtis omnes, quanuis hæc communem calamitatem sicut & præcedentem nemo sentiat, nemo deploret. Tertium est, diligenter curare, vt fidei rudimenta hoc est, symbolum fidei, præcepta Decalogi, Dominicam orationem & Virginis salutationem probè teneant. Quis enim fidem professus est, hæc omnia, ac maximè fidei articulos distinctè scire tenetur. Cætera enim mysteria fidei, quæ reconditiora sunt, satis est in fide Ecclesiæ credidisse. Hæc tamen quæ Christianæ fidei elementa sunt, atq; ea in primis quæ ad beatissimæ Trinitatis, & dñicæ incarnationis mysteria pertinet, explicatè credèda sunt. ¶ Nõ possũ autè hoc in loco non deplorare miserã eorũ seruorũ sortè, qui ad nos ex Æthiopia huc aduehantur, quorũ plurimi nõ quidè simplici, sed (quod est multo grauius) triplici nomine in statu dñationis tota penè vita perseuerat: quãdo nihil horũ triũ què modò perstrinximus, aut ipsi aut eorũ etiã dñi circa eos curat. Nã neq; fidei Christianæ rudimèta callèt, nec sacris diebus diuino sacrificio assistent, nec à fornicationis vitio sese continent. Ab hoc quippè impuro crimine homines aut timor Dñi, aut dedecoris & ignominie metus liberat. Vtroq; autè hoc freno pleriquè horum mancipiorum carent, quia nulla illis aut timoris Dñi, aut humani pudoris & verecundie, aut etiam honoris cura est, ideoq; effrenata mente in hoc vitium tanquam

equus

equus & mulus præcipientes ruunt. Quòd si vnūquodq; horū criminum ad sempiternā damnationem satis est, quæ spes salutis eorū reliqua erit, qui hoc triplici damnationis funiculo sunt colligati? Nec minus timendū est, ne hoc tantum periculū dominos quoq; suos inuoluat, damnationisq; suæ participes efficiat, nisi pro virili sua curēt, vt ab hoc tanto discrimine serui eorū curæ cōmissi, studio atq; opera liberaentur. Tonat enim Apostolus. Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Hæc sunt igitur quæ circa huiusmodi seruos maximè seruari debent.

Alia est etiam obligatio vxoris ad virum, & viri ad vxorem. Ad illam maximè pertinet diligenter gubernare familiam, intendere operi ac labori, diligere & reuereri virum suum, illius voluntatem prudenter exploratam exequi, omnes ei ansas aut odij aut iræ præripere, & super omniā zelotypiæ spiritu, nec seipsam, nec virum vexare. ¶ Ad virum porrò spectat illud Apostoli, Viri diligite vxores vestras, & nolite amari esse ad illas.

Sunt enim quidam adeò vili ac degeneri animo, qui in hoc videntur vxores duxisse, vt habeant in quas impunè sæuire possint, & totas furori suo habenas laxare. A quo illos furore Ecclesiast. auocat dicēs: Noli esse quasi leò in domo tua, evertēs domesticos tuos. Quod si nō decet in domesticos furere, multò minus in vxorem, quæ in vitæ & dignitatis consortiū data est. Habenda quoq; ratio est fœminæ teneritudinis ac fragilitatis, quam Petrus Apostolus haberi voluit, cum viros his verbis admonuit: Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tanquam & coheredibus gratiæ vitæ: vt non impediatur orationes vestræ. Significanter autē mulieris animum, infirmum vasculum appellauit: quo innuere voluit, vt quemadmodum aliter argentea vasa, aliter vitrea tractantur: illa negligentius, quoniam solida & firma sunt, hæc vero cautiùs contingere & circumferre solemus, quòd sint fragilia & iniuriæ obnoxia: ita molles vxorum animos blandè ac leniter tractare oportet: ne si duriter & præfractè illas alloquamur, & illis & nobis ipsis irarum & perturbationis materiā præbeamus: quod quidem magnum orationis impedimentum est, quæ pacatam & tranquillam mentem requirit, vt sine vllis irarum aut curarum remoris & aculeis in Deum tota feratur.

¶ Sequitur deinceps quintum præceptum: Non occides. Quo qui-

Quintum præceptum.

D quidem præcepto non externum modo, sed internum etiam, homicidium prohibetur. Dicit enim aliquis: Neminem occidi. Ut ita sit, si tamen mortem alicuius verè & ex animo desiderasti, aut vindictam de eo expetisti, iam in oculis Dei occidisti: sicut qui mulierem vidit ad concupiscendum eam, iam mæchatus est in corde suo. ¶ Rursum etiam, si odio habueris fratrem tuum, iam illum coram Deo trucidasti. Sic enim legis: Qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniã omnis homicida non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Et quidem hoc peccatum præterquam quod grauissimum est (quia contra charitatem, in qua diuinæ legis summa constituta est militat) non est ex eo genere peccatorum, quæ simul & fiunt, & transeunt (qualis blasphemia est, cuius ferè hominem pœnitet, vbi hoc modo insaniuit) sed quod diu herere in anima solet, qualis hæresis aut impudicus amor est, qui non protinus cessat, sed vel diu, vel perpetuò manet. Crimen igitur hoc instar vulneris est, quod infixum in animo ferrum relinquit, quod semper noxium patridumq; humorem generat. Ex hoc enim fonte innumera quotidie peccata, hoc est innumera nocendi desideria manant. Hoc autem intelligo, cum odium capitale est, quo quis vindictæ desiderio flagrat, & perniciem aut quæuis incommoda graua proximo ex animo imprecatur, aut desiderat. Cæterum, vbi sola quedam cordis amaritudo aduersus illum in animo residet, quæ nihil tale desiderat, ea planè neque perfecti odij, neque lethalis peccati rationem habet: sed aliquando veniale delictum, aliquando fortasse nullum erit. Si quis ergo cum Deo in gratiam redire velit, is priuim cum proximo suo in gratiã redeat. Ad eò enim amicitia Dei cum hominis amicitia coniuncta est, vt altera citra alteram constare nullo modo possit.

Sed redeo (inquis) in gratiam, depono odium, & vindictæ cupiditatem: num aliquid amplius facere teneor? Cautè huic quæstioni respondendum est. Aut enim tu iniuria proximum affecisti, aut ille te, aut neuter alterum: sed affectui tuo quisquè plusquam par est indulgens, capitali odio disident. Si ergo tu illum læsisti, satisfacere teneris, aut re, aut verbis, aut vtroquè simul, si res ita exigat. Id enim postulat ordo iustitiæ, vt quem læsisti, placare, illiquè satisfacere studeas. ¶ Non semper autem laudo eos qui lubitò læsum proximum adoriuntur, vt ab eo suppliciter veniam petant. Cum enim sæpe imparatos deprehendant, & recentis iniuriæ memoria exagitados, aditu

Simil.

atque congressu ita nonnunquam offenduntur, atque perturbantur, ut hinc frequenter maiores tragediæ concitentur. Expediet ergo prius negotium hoc, communium amicorum opera tractare, inimicorumq; animos ante congressum lenire: quemadmodum tonsores facere solent, qui oleo venam molliunt, priusquàm ferro scindant, barbamq; prius tepenti aquâ madefaciunt, quam nouacula radant. ¶ Cæterum si odium fratres in animo latuit, neque aliquo exteriori signo declaratum est: non opus est ut à fratre veniam petas (ut quidam rudes, & imperiti faciunt) ne dormientem proximum; & nihil minus cogitantem excites, & eius in te stomachum hac ratione commoueas. ¶ Si verò te alius iniuria affecit, & supplex cõmissi veniam petit: teneris utiq; (in foro saltem conscientiæ) crimen admissum condonare: ne videlicet ei scandalo sis, & illius aduersum te odium concites, dum adhuc te in odio perseuerare declaras, qui supplicem & veniam petentem à te abigis & spernis. ¶ Hoc autem in loco admonendum est, non satis esse, cum aliqui capitali inter se odio dissi det, odium ex animo deponere, sed oportet etiam quem oderas alloqui, & cõmunia illi beneuolentiæ signa quæ alijs in eo genere præstatur non negare. Quæ illi præcipuè exhibenda sunt, qui vel errati (ut ante diximus) veniã petit, vel te officiosè salutat. Aliter eni si illi neq; veniã in foro animæ cõcedas, neq; salutantē resalutes, tu tibi & illi odij materiã atque fomēta ministras. Nã & ipse hac externa maleuolentiæ significatione in eadem cõfirmaris, & illi quoq; aperta odij argumēta & inditia exhibes, quibus & illius animū irritas, & ad reciprocū odiū incendis. Quomodo. n. credet se à te ita diligi, ut pro illo cū necessitas postulauerit, vitã morti offeras, quæ ne eo quidē colloquio dignaris, quod nemini negas? ¶ Quin & alijs scādali materiã subministras, qui odio inter se dissidere illos credūt, qui cõmunia beneuolentiæ opera omnibus debita, sibi negāt. Nec satis esse videtur (ut quidã aiunt) ad hanc offensionis materiã submouendã, quod te statis tēporibus cõfiteri, & sacrã Eucharistiã sumere videāt: enim magis hoc argumēto offendatur, & utrūq; simul pœnitentē scilicet & cõfessarium reos faciat. Cum hoc igitur ita sit, euenire tñ aliquãdo potest, ut hæc cõmunia beneuolentiæ signa negari iultē possit: ut cum pater delinquentem filiū huiusmodi seueritate castigare vult, aut etiã cū ex hoc colloquio & cõgressu (quod fieri aliquãdo potest) vel pudicitia, vel alicui alteri vitio periculū iminet. Quo tēpore æquum erit, ut si qui hac ex re offēdūtur, illis honesta aliqua ratione hæc

Doffensionis causam adimimus, nosq; omni interno odio vacare profiteamur. Interdum etiam pœnitentis & confessarij bonum nomen, & præclara vitæ opinio ad hâc offensionis materiam remouendam satis esse poterit.

Est aliud spirituale homicidium tanto grauius, quâto anima corpore præstantior est. Corpus enim occidere, est animâ à corpore diuellere: animâ verò occidere, est Deû ab ipsa anima separare: quod quidem tanto grauius est, quâto vitâ animæ, vita corporis dignior est. Hoc aut̃ homicidij genere peccat quisquis proximû scâdalizat: hoc est, qui illû ad malum sollicitat: quo opere tanquam à cœlesti hæreditate depulsum, in barathrum deiecit, atque ex Dei filio, Sathanæ mancipium, ex Dei templo, specum efficit Diaboli. Nam qui persuasionib; crebris, qui largitionibus, qui literis & promissis tandē eripit virgini pudicitia, pariter & famâ (quo fit, vt amisso pudore & hominû metu, in alia deinde atq; alia scelera prolabor) an nō hic spiritualis homicidâ est, qui innocētis animâ crudeli parricidio iugulauit? Quomodo verò pro tãto hoc scelere Deo poterit satisfacere? In quo etiâ crimine & periculo illi quoque versantur, qui partim adulationibus, partim prauis cōsilijs adsumēdâ de inimicis vindictâ alios adhortantur. Hi namq; eiusdem criminis participes fiūt, cuius autores & consiliarij fuerunt, nec minus quâ illi ipsi ad illatæ offensionis & iniuriæ damna refarcienda, tenentur. ¶ Deniquē hoc modo peccant omnes quicumquē alios ad peccatum inducunt: vt doimini qui in ludo taxillorum, alearum, atque cartarum, penē vitam ducunt: quorum famuli exempla sequentes, in hoc ipso dies noctesquē insumunt. Item etiam patres matresq;, quorū os maledictione, iuramentis, & amarulencia plenum est: cuius officij heredes exemplo suo relinquunt filios ac nepotes. Quam quidem impietatis hæreditatem à parentibus acceptam, potteris tradunt: qui tot animarum rationem Deo reddent, quot exemplo suo prodiderunt.

Sextum præceptum.

¶ Proximum erat, vt de sexto diuinæ legis præcepto, deq; eius violatione, & peccati grauitate diceremus. Reuera enim peccatum hoc ignis est vsq; ad cōsumationē deuorâs, & omnia erradicâs genimina: & macula icē ac labes sordidissima est, totâ carnalis hois vitâ, & oēs eius gestus, actus, & cogitationes inquinâs. Verum hanc tantam seditatem satius esse duco non attingere; quâ paucis explicare, & pudicas aures eius tractatione offendere.

Iob. 31.

Ideoquẽ de sola huius criminis conſtendi ratione pauca ſubi- A
 ciam. In ea namq; præter numerum peccatorum (quem vbiquẽ
 explicare neceſſe eſt) dux ſunt aliæ circumſtantiæ neceſſario in-
 dicandæ. Altera eſt perſonæ cum qua ſcelus admiſſum eſt condi-
 tio (vt ſi mulier nupta erat, ſiue virgo, ſiue conſanguinea, ſiue
 Deo dicata) vnaquaq; enim harum circumſtantiarum peccati
 ſpeciem & grauitatem variat: altera verò eſt, ſcandali circum-
 ſtantia: hoc eſt, ſi tu promiſiſis & malis artibus reluctantem aut
 innocentem virginem ad indignum facinus induxiſti: tunc enim
 alieni quoq; peccati & extinctæ animæ (vt paulo ante diximus)
 reus es. Quæ quidem circumſtantia grauior interdum quàm pec-
 catum iplum exiſtit: quando hoc & proximi animam interfi-
 cit, & aditum plerumq; ad multa alia flagitia aperit. Quam ob-
 rem hæc adiuncta crimini deformitas, ſuppreſſo perſonæ nomi- B
 ne in conſeſſione deſcenda eſt.

Postremò illud etiam annotandum, non raro in hoc crimi-
 ne obligationem intercedere reſtituendi. Quisquis enim vehe-
 menter virginem ſolicitauiſt, atque ita pudicitia illi aut famam
 eripuit: eam vel vxorem ducere, vel ſi diſpari admodum for-
 tuna ſit, ad arbitrium boni viri dotare tenetur: quando qui cau-
 ſam damno dedit, dânum dediffe iudicandus eſt. Quod tamen
 pleriquẽ præſtare negligunt: quo fit, vt tales ſemper in ſtatu
 damnationis permaneant, quamdiu ab hoc ſe iuſtitie debitò
 non abſoluunt.

Septimum præceptum.

¶ Septimum deinde præceptum ſequitur, quòd furtum prohi-
 bet. Quo præcepto non modò alienum rapere, ſed etiam inuito C
 domino retinere prohibemur. Hoc autem præceptum violare,
 lethale peccatum eſt, & ex eo quidem genere peccatorum quæ
 non tranſeunt vbi admiſſa ſunt (vt periurium, atque blaſphe-
 mia) ſed manet, ac diu animo infixum hæret: vt inueterata odia,
 de quibus ante loquuti ſumus: quamdiu enim alienum inuito do-
 mino detines, tandiu in ſtatu peccati perfeueras. Quod ſi ita eſt,
 quid quæſo dementius (vt non dicam ſcleratius) quàm alie-
 num aut rapere, aut detinere: quãdo toto eo tempore quo illud
 retines, in ſtatu damnationis degas: & illud tandem reſtitue-
 re vel in morte debeas, niſi in æternum perire malis? Scitum è-
 nim illud eſt, quod paſſim auditis, nullo modo dimitti pecca-
 tum, niſi reddatur quod ablatum eſt. Quæ ergo maior inſania
 quàm tota vita manere in peccato, & conſiteri, ac ſacram Eu-
 chari-

D charitiam sumere in peccato, accubare, dormire, edere, ac bibere in peccato, nulloquè bono opere quicquam apud Deum, mereri, quum sis in peccato? Quæ infania est, cum tanto animæ tuæ detrimento, ac sine vlllo temporali emolumento alienum rapere ac detinere?

Hoc in loco illud annotandum est, multa esse personatum genera, quæ ad restitutionem teneantur. Præter eum enim qui rapuit, aut damnum intulit, omnes etiam alij eiusdem criminis cõsortes ad restitutionem tenentur: vt is qui vel consiliũ dedit, vel auxilium, vel qui furtum, siue furem celauit: & prætor etiam ciuitatis qui damna publica arcere ex officio tenetur, nec arceat: & testis etiam qui cum læsæ partis damno reticet in iudicio veritatem, ac tandem omnes qui causam damni dederunt. Omnes **E** igitur hi illatum dånũ læsæ parti in solidum restituere tenentur: cæteri verò ei qui plenè satisfecit. Quod quidam parũ attēdūt. ¶ In quo etiã ordine eos collocamus, qui ex seruis, aut filijs familias, aut alijs (quos verisimile est aliena vendere) aliquid emunt: aut cum filijs familias ludentes, quæ nondum sui iuris, sed parentum propria sunt, lucrantur. ¶ Aduocati etiam qui iniustis litibus patrocinium præbent, vel diu sententiam iudicis iniquis artibus differunt: ac multo magis qui huiusmodi lites intendunt, ad damna omnia quæ innocentibus inferunt, resarciendã obligantur. ¶ Vsurarios etiam ad restitutionem teneri, nemo est qui nesciat. Vsurarij autẽ sunt, qui in contractu societatis saluo capitali negociantur. Et mercatores item qui propter dilatam aut anticipatam solutionem, iustum pretium minuunt, vel augent. Quæ res maximè locum habet cum hoc venditionis genere mercatores rem suã agunt, sibiq; consulunt: quia emptores pecuniam illis protinus numerantes non inueniunt. Hoc enim est tempus ipsum pretio vendere. In hoc tamen casu ex tribus pretijs iustis, quæ theologi in vnaquaq; re constituunt, summum poterunt exigere: iustum tamen: aliàs vsuræ rei erunt. ¶ Illud etiam propter rudiores annotandum: non sat esse si quis animum habet, vel postea, vel in testamento restituendi, si id protinus sine maximo suo damno præstare possit: præsertim si creditor inopia constringatur. Tunc enim etiam cum detrimento suo debitor restituere tenetur: dum modo extrema inopia nõ laboret, aut artis suæ instrumenta hac de causa diuendere compellatur. Si verò in summa inopia sit, ab hoc vinculo liberatur (donec ad pinguiorem venerit fortunam) quia (vt vulgo dici

solet) ad impossibile nemo tenetur.

Octauum præceptum.

¶ Octauum deinde sequitur præceptum: Non falsum testimonium dices. Aptè tanè supra positus legibus hæc adiuncta fuit. Quatuor enim sunt externa hominis bona: nempe vita, & vitæ comes indiuidua vxor, & opes item, ac fama siue honor. Ad singula autem horum supernus ille generis humani custos ac legislator sua disposuit præsidia, vt in tuto suas quisq; res habere posset. Vitæ enim munuit, cum ait: Non occides. Vxorem verò cum dixit, Non mœchaberis. Opes autè, cum præcepit, Non furaberis. Famam quoque & honorem, cum post hæc subiecit, Nō falsum testimonium dices. In quo summam Dei nostri erga nos bonitatem ac providentiâcernere licet: dum & ea præcipit, quæ nobis maxime salutaria sunt (quæq; pius Pater amatissimis filiis & optare & præcipere paterno affectu potuisset) & pro ijs ipsis quæ nobis adeò salutaria sunt, sempiternæ felicitatis præmium pollicetur. Quid enim dulcius ac benignius ab illius in mente bonitatis perago sperari poterat? Sic igitur ait: Nō loqueris aduersus proximum tuum falsum testimonium. Dicetis forsan, Ab hoc tanto scelere immunis sum: Sit ita sanè: sed sunt tñ alię rationes, quibus famam proximi etiã vera dicentes lacerare possumus. Nam si delictum proximi latet, & res in obscuro est: si abdita proditis in lucem, vnde fama proximi denigratur, & qui hactenus bene audiebat, per te male audire incipit (ex qua re non parua sæpe dāna cōsequuntur) nonne præceptum hoc violasti, quod tuendæ famæ proximi destinatum erat?

Exo. 20.

Addo & aliud non infrequens inter vxores vitium. Hæc nãq; cum zelotypiæ spiritu velut erinni quadam exagitantur, leui aliqua coniectura ductæ, certam aliquam personam suspecti criminis ream credunt: nec modò credunt, sed vi etiam doloris stimulante, temere effundunt, quod temere crediderunt. An non igitur istæ plus aliquid quàm falsum testimonium dicunt? Nam & lethale vitium est, temerè iudicare quod nescias: & multo adhuc lethalius in perniciem alterius, temerè effutire quod iudicas. ¶ Simili etiam modo peccant, cum quis forsitan aliquid è domo earum surripuerit: vi enim doloris commotæ, leui etiam inditio impelluntur, vt seruum, aut vicinum eius furti autorem credāt, nec modo credant, sed etiam prodant: cum tamen huiusmodi cōiecturæ nō raro iudicium fallāt. In quo casu sicut in præcedenti & malè iudicāt, & peius producunt quod iudicauerūt.

¶ Nec

D Nec minus grauiter delinquūt, qui dictis suis seminant inter fratres discordias: dum ad aures aliorum deferunt, quæ iram & inimicitias excitare possunt. Vnde non modò inueterata odia, sed cædes etiam atque homicidia frequenter oriuntur, quorum malorum peruersa detrahentis lingua causa exitit. Sic enim Ecclesiasticus ait: Susurro & bilinguis, maledictus: multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia (hoc est duplex) multos commouit (idest exagitauit) & dispersit illos de gente in gentem, ciuitates muratas destruxit, & cætera quæ in hanc sententiam multa & præclara capi. 28. continentur. Ex quibus planè verbis, huius criminis grauitas facilè colligitur. Quod quantopere Dominus detestetur, declarant illa Salomonis uerba, Sex sunt quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima *Prou. 6.*
E eius. Sex autem his enumeratis, septimum quod Dominus detestatur, subiicit: nempe eum qui seminat inter fratres discordias. O quanta ex hoc crimine mala deriuantur. O quantum hinc periculi omnibus, ac maxime mulieribus imminet. Ex namque quod manibus nequeunt, lingua perficiunt: cuius sæpè vulnera telis omnibus nocentiora sunt. Sic enim in Ecclesiastico legimus: Flagelli plaga liuorem facit, plaga autem linguæ commouit ossa. ¶ Postremò ad huius præcepti violationem reuocatur secretorum reuelatio, quæ alicuius fidei sub sigillo secreti credita sunt. Hæc autem reuelare, ex genere suo lethale peccatum est, nisi exiguitate materiæ excusationem admiserit.

Vltimo loco admonendū est, in hoc etiã crimine restituendæ obligationē ircedere: si quis aut secretū scelus in publicū prodidit, aut ipse malignè cõmentus est. Et si quidem cõmentus est, iurare potest, imò & aliquando debet, se illud falsò dixisse: si tamen verum dixit, neque iurare, neque mentiri potest: sed alia ratione lesa proximi fama resarcienda est, personam uidelicet commendando, & humanæ linguæ procacitatem, & facilem hominum credulitatem accusando: quandoquidem omnibus & quidquid collibuerit effutire, & credere in promptu est, & c.
 ¶ In quo tamen officio utilitatem huius rei examinadã prius esse theologi docent. Si enim nulla ex hoc sequi apparet utilitas, sed id forsitan erit excitare dormientem: dum aut res obliuioni tradita renouatur, aut qui audit, magis forsitan in ea opinione quam antè conceperat, confirmatur: consultius erit in eocasu nihil omnino tentare.

Ex ijs autem quæ hæcenus à nobis dicta sunt facilè colligitur,

tur, in his quatuor supra positis præceptis, quæ ad proximorum bona seruanda instituta sunt, locum esse restitutioni. In primo enim inuenitur restitutio iniuriæ: in secundo, ereptæ pudicitia: in tertio, alienarum rerum: in quarto famæ denigratæ. Exploret igitur diligenter verus pœnitens animæ suæ latibula: videat quæ quibus modis contra hoc præceptum deliquerit, & ad quid etiam teneatur.

Nonum ac Decimum præceptum.

¶ Sequuntur deinde reliqua duo præcepta. Non concupisces vxorem, nec res proximi tui. Quæ quanuis satis apertè sexto & septimo præcepto cauebantur: non tamen sine magno consilio hic addita sunt: vt hac ratione rudiores intelligerēt legem Dei, non modo manum, sed etiam animum prohibere: nec corporis tantum, sed cordis etiam puritatem exigere, quam lex humana non exigit, quia nec illā aut videre, aut diiudicare potest. Deinde etiam hæc duo præcepta ad firmiorem aliorum custodiam adiecta sunt. Sicut enim oppida munitissima, non modò muris, sed etiam antemuralibus septa sunt: ita Dominus adeò illas intractasq; res hominum seruari voluit, vt hoc eas duplici munimento voluerit seruari. Murus enim est, non furaberis: ante murale verò, non concupisces res proximi tui. Perinde enim est, ac si diceret, Adeò longe abesse volo te ab alienis rebus violandis, vt nec concupiscere quidem tibi liceat. Quisquis enim timet concupiscere, multo etiam magis timebit rapere & violare. Aditum ergo & iter ad malum sapientissimus legislator occupauit, quando etiam concupiscere vetuit.

Vbi non segniter prætereundum est, quod legislator in hoc nono præcepto non ait, Non concupisces alienum virum, sed nõ concupisces vxorem proximi tui: cum vtrumquè pariter eodem præcepto caueatur. Voluit enim Dominus hoc genere loquendi, & scæminarum honori consulere, & hominum intemperantiam designare. Reuera enim, ij sunt qui malis artibus, hoc est, qui literis, qui promissis, qui internuntijs, non rarò alienæ pudicitia insidiantur: idedq; prudentissimus legislator, ibi potissimum prohibitionis appoluit medicinam, vbi maxime vigere morbum intelligebat.

His etiam præceptis admonemur, nõ verba solum & opera, sed cogitationes etiam prauas confiteri debere: id què non in his tantum præceptis, sed in omnibus etiam alijs, ac præcipuè in quinto præcepto: quo non modo homicidium, sed om-

Dnis etiam nocendi cupiditas & odium interdicitur. Prava^a autem cogitatio, quam confiteri tenemur, ea est qua vel consentium prave cupiditati præbeamus, etiam si opere nõ exequamur: vel in ipsa cogitatione turpiter delectamur: quod peccati genus theologi morosam delectationem appellant: qua non in opere, sed in ipsa turpi cogitatione, aut vindictæ cupiditate &c. oblectamur. Vtrumquẽ iuxta lethale peccatum est: illud quidem clarius, hoc autem obscurius: vtrumquẽ tamen confessioni obnoxium.

Haftenus de decem præceptis pro ratione temporis breuiter diximus. Non enim omnia dicere, sed viam pœnitentibus ad confessionem aperire voluimus. His adiunguntur septem peccata capitalia, quæ simili quoq; ratione excutienda sunt: vt horũ quoq; admonitu memoria nostra iuuetur, nè quicquã in confessione prætermittamus. Hæc nunc fratres cum animo vestro etiã atque etiam cogitate, hæc vt animalia munda intra pectus vestrum sedulo ruminare, hæc altamente recondite, vt & qua ratione vitam vestram ad diuinæ legis normam dirigere debeatis, his eruditi præceptis intelligatis: & quo ordine ac ratione peccata vestra in confessione accusare possitis, in promptu habeatis. Superest tertia pœnitentiæ pars, quæ satisfactione constat, quam in sequenti concione absoluemus. Eã verò si cæteris partibus adiuxeritis, plenam atque perfectam pœnitentiã omnibus numeris absolutam peragetis, quæ vobis Domini misericordiam, peccatorum veniam, spiritualem vitam, amissam gratiam, ac tandem felicitatis æternæ gloriam, hoc est hæreditatem incorruptam, incontaminatam, & immarcescibilem conseruatam in cœlis feliciter impetrabit: in qua absterget Deus omnem lachrymam ab oculis Sanctorum, & iam non erit amplius neque luctus, neque clamor, neque vllus dolor: quæ

prima transferunt. Quam nobis concedere dignetur

Christus Dei filius, qui cum Patre

& Spiritu sancto viuit & regnat in seculo-
la seculo-
rum.

AMEN.

Concio

Concio quinta de tertia pœnitentiæ parte, Satisfactione: deq; varijs aduersus peccatum remedijs, ne in pristina scelera relabamur.

THE. Conuertere ad Dominum, & relinque peccata, &c. Ecclesiasti. 17.

Diximus fratres in prima de

pœnitentia concione, tribus partibus plenam pœnitentiam contineri. Cum autē duas priores exposuerimus, reliquum est (ne quid instituto nostro desit) vt postremam, nempe satisfactionem breuiter expediamus. Sed quoniam

veram pœnitentiæ fructus atque finis in puritate & integritate vitæ (quam eiusdem pœnitentiæ virtute consequimur) positus est, ratio exigit, vt quoniam modo integritatem hanc virtute sacramenti partam retinere valeamus, explicemus. Parum enim proderit mentis puritatem assequutos fuisse, si eandem protinus nouis sceleribus sordidamus. Tunc enim merito in nos propheticum illud iactari poterit: Qui congregauit merces, misit eas in saccum pertusum. Hæc igitur duo præcipua veræ pœnitentiæ capita in præsentī concione absoluere conabimur.

Agai. 1.

Quam rem vt commodè præstare possimus, cœlestem opem sacratissimæ Virginis interuentu suppliciter imploremus. *Aue Maria.*

Pars prior. ✱. I.

Quoniam de satisfactione primo loco dicturi sumus, eius causam & originem necesse est vt ante omnia aperiatur. Dicit enim fortasse aliquis: Si pœnitentiæ sacramentum omnia verè pœnitentis peccata delet, quid necesse est, dimissa culpa, voluntariam assumere pœnam, qua diuinæ iustitiæ pro sceleribus admissis satisfaciamus: cum præsertim sacramentum baptismi ita omnia peccata delet, vt nulla satisfactione egeat, qui baptismi suscepit. Vt huic igitur quæstioni respondeamus, baptismi & confessionis differentia explicanda est. Aliter enim

bap-

D baptisumus, aliter pœnitentiæ sacramentum peccata remittit. Baptisumus enim regeneratio quædam & natiuitas interni hominis est: pœnitentia verò est languentis animæ medicina. Videmus autem in rerum ortu atque natiuitate nouam creaturam sic oriri, vt nihil in ea veteris formæ residueat. Cum enim ex ouo pullus nascitur, nihil in pullo ex ovo vnde formatus est remanet. At in morborum curatione aliquando quidem æger sic à morbo sanatur, vt nihil in eo veteris morbi, aut imbecillitatis appareat: aliquando verò reliquiæ nonnullæ siue pristini morbi, siue infirmitatis & imbecillitatis in eo manent. Cum ergo baptisumus (vt ante diximus) regeneratio & natiuitas interni hominis existat, necesse est, vt nihil in eo qui baptisuma suscepit, veteris hominis residueat, sed noua creatura consurgat. Cum autem vetus homo criminibus & criminum pœnis obstrictus sit, vtrumquè noua natiuitas abolet: atque ita demum noua creatura omnis culpæ atque pœnæ expers in Christo renascitur. At in sacramento pœnitentiæ, quod languentis animæ curacionem esse diximus, aliquando quidem tam acris animi dolor & pœnitentia est, vt (quem admodum in baptisumate) omnis culpa simul & pœna deleantur. Aliquando verò minor, quàm pro scelere magnitudine est: atque hoc tempore culpa quidem, & æterna pœna culpæ debita remittitur, & pristinæ gratiæ atque Dei amicitia homo redditur, & de temporaria etiam pœna portio aliqua remittitur. Quod si tota non relaxatur, non tam hoc sacramento, quàm negligentia nostræ tribuendum est: qui minus parati ad illud accedimus, dum scelere magnitudinem contricionis atque doloris magnitudine non æquamus. Quæ quidem contricionis infirmitas satisfactionis labore resarcienda est.

F Hoc autem facimus, cum præscriptam à sacerdote pœnam amplectimur, & ipsi quoque nobis eam indicimus: quò diuinæ iustitiæ legibus & æquitati satisfaciamus: atque ita nos ipsi & accusatoris, & iudicis, & carnificis officio fûgimur, cum & crimina nostra accusamus, & pœnâ nobis pro illis infligimus, & volutariè indictâ amplectimur. Quod cum facimus, illud Apostoli implemus: Si nos inetipos iudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Quisquis autem hoc agere renuit, sciat negligentiam hanc igne purgatorio luendam esse.

Quòd si à me queratis, quibus potissimum pœnis diuinæ iustitiæ satisfacere, & pœnas nobis debitas redimere valeamus, ad hoc respondemus, omnia virtutum opera, atque illa præcipuè
quæ

quæ molestiam corpori exhibent, satisfaciendî vim habere. **A**
 Constat enim contraria contrarijs curari, & admissa crimina
 ita pœnis legitimis puniri, vt quæ voluptate deliquimus, ama-
 ritudine expiemus. Hinc D. Gregor. Deus (inquit) cruciati-
 bus nostris non pascitur, sed delictorum morbo medicamentis
 contrarijs medetur: vt qui voluptatibus delictati ab eo disces-
 simus, fletibus amaricati redeamus: & qui per illicita defluen-
 do cecidimus, etiâ à licitis nos metipsum restringendo surgamus.
 Vnde sancti Patres docent, tria esse præcipua virtutum opera,
 quibus hæc satisfactio peragitur: nempe orationem, ieiunia, atq;
 eleemosynas. Quæ tria Raphael Angelus Tobix insinuauit his
 verbis: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quàm
 thesauros auri recondere: quoniam eleemosyna à morte liber-
 rat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire vitam æter-
 nam. Eius verò tanta apud misericordiarum parentem potentia **B**
 est, vt idem Iudex noster dicat: Date eleemosynam, & ecce
 omnia munda sunt vobis. Hinc Iacobus Apostolus ait: Super-
 exultat autem misericordia iudicium: hoc est, gloriatur miseri-
 cordia aduersus iudicium, vel superior est misericordia iudicio:
 atque ita superior in ea causa euadit, in qua misericordis viri pa-
 trocinium aduersus iudicium sumit. ¶ Inter omnes autem elee-
 mosynas primum ac summum locum iniuriæ remissio & con-
 donatio tenet, cui Dominicæ veritatis testimonio peccatorum
 venia promissa est. Sic enim ait: Si dimiseritis hominibus pec-
 cata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis delicta ve-
 stra. Ideoque opportunè Saluator in oratione Dominica hanc
 orationem subiecit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos
 dimittimus debitoribus nostris. Quæ quidem particula inter-
 iecta, admirandam nobis facultatem contulit, qua Deum com-
 pellere, & virtutis nostræ imitatione illum ad misericordiam **C**
 flectere possimus. Quam rem D. Grego. Nissenus hunc locum ex-
 planans, his verbis amplificat: Quæ de hoc animum meum subit
 cogitatio, temerariû quidem est vel mente concipere, temerariû
 item vel oratione cogitationem, & mentis conceptum pateface-
 re. Quemadmodum enim Deus benè ac rectè agentibus ad imi-
 tandû propositus est (sicut dixit Apostolus: Imitatores mei esto-
 ste, sicut & ego Christi) ita vice versa tuâ affectionem Deo ad bo-
 num pro exemplo esse vult. Atque ordo quodammodo inuertit-
 tur, vt audeamus quemadmodum bonum in nobis imitatione
 diuini nominis perficitur, ita sperare futurum, vt Deus nostra
 facta

Tob.

Iacob. 2.

Gregori.
Nisse. in
Orat. Do-
minica.

D facta imitetur, cum aliquid boni confecerimus: ut tu idem ad Deum dicas: Quod ego feci, fac: imitare seruum tuum tu Domini ne pauperem & egenum, qui regnum vniuersarum rerum obtines: remisi debita, ne tu quidem exigas: supplicem repellere veritus sum, ne tu quidem supplicentem summoueas atq; repellas: letum & alacrem dimisi meum debitorem, talis item tuus fiat: ne tuum debitorem meo debitore tristiorē reddas: ambo pariter & æqualiter exigentibus gratias agant: par ab ambobus remissio decernatur, tuo simul & meo debitori: ille meus est debitor, tuus autem ego: quo animo ego fui aduersus hunc, quamq; de eo sententiam sequutus sum, hæc item apud te obtineat: solui, solue: dimissi, dimitte: magnam ego proximo exhibui misericordiam, imitare tu Domine serui tui humanitatem. At grauiora sunt mea in te peccata, quam quæ hic aduersum me commisit. Id ego non nego: atq; hoc reputa, quatum excellas in omni bono: æquum est enim vt virium tuarum excellentiæ conuenientem misericordiam nobis peccantibus tribuas: exiguam humanitatem ego exhibui: nõ enim amplius capiebat natura mea: tua verò munificentia exigitate potentia non prohibetur, quin quantum velis, tantum largiaris. Hactenus Greg.

Et quidem eleemosyna hac ratione veniam apud misericordiarum parentem promeretur: quod misericordiam homo homini exhibeat. Ieiunium verò alia ratione illum placat, quod carnem molestia afficit, vt doloris amaritudine perceptam expectato voluptatem penitet: eamq; in pœnitentia affligit, quæ se peccando turpiter oblectauit. Nec hoc solum præstat ieiunium, sed carnem etiam extenuando, cupiditatis vim & robur elidit & fragit: atq; hac ratione non solum pro peccatis satisfacit, sed etiam peccata cohibet. ¶ Verum dicit aliquis: Ego neutrum istorum quæ hactenus dixisti, præstare possum. Nec ego solum, sed multi quoq; alij sunt cum morbo pariter & inopia confictantes, qui neq; corpus imbecillum inedia macerare, neq; opes habent, quibus aliorum inopiam subleuare possint. Superest ergò tertium nempe oratio (de qua mox dicemus) quæ neq; corporis imbecillitate, neq; inopiæ occasione ab officio suo impeditur: quandoquidem nec externis opibus, nec corporis valetudine, sed sola mente & voluntate eget.

Addam his etiam alia satisfactionis opera, quæ nec corporis robore, nec opibus indigent. Inter quæ principem locum obtinet charitas, quæ (vt Iacobus Apostolus ait) operit multitudinẽ peccato-

peccatorum. Et Saluator item de peccatrice loquens: Dimissa **A**
 sunt (inquit) ei peccata multa, quoniã dilexit multum. Quẽ lo-
Gregor. cum enarrans D. Greg. charitatem igni comparat. Quemadmo-
Simil. dum enim (inquit) ignis ferri rubiginem purgat, ita charitatis
 ignis peccati rubiginem ab anima pellit. ¶ Tribulatio quoq; non
 solum igni, sed limæ etiam comparatur. Vt enim lima idem fer-
 rum à rubigine expurgat, & argenti ei speciem atquẽ nitore red-
 dit: ita calamitatum & tribulationum lima (si quis eas propter
 Deum lenitè & moderatè ferat) peccati sordes atq; rubiginem
 consumit. Vnde sancta illa fœmina cum Deo loquens arebat:
 Benedictum nomen tuum Deus patrum nostrorum: quia cum
 iratus fueris, misericordiam facies, & in tẽpore tribulationis pec-
 cata dimittis his, qui inuocãt te. ¶ Est & alia ieiunij species mul-
 tò gratior Deo, & ad satisfaciendum potentior: cum rebelles a-
 nimi motus & cupiditates ieiunare facimus, quando rebus, quas **B**
 immoderatè appetunt, illis interdiciamus, & à concupitis rebus
 abstinere facimus. Corporali namquẽ ieiunio à cibis tantum
 corporis abstinemus: at hoc ieiunium latius patet, cum ea om-
 nia complectatur, quæ cupiditas nostra ardentè exquirat. Hoc
 est autem se abnegare, summumquẽ Deo sacrificium immolare,
 cum se ipsum homo propriamquẽ voluntatem in obsequiũ Dei
 maectat. Hæc item est salutaris illa myrrha, quam toties in Cãt.
 Sponsa prædicat: quæ quò est carni amarior, eò est ad expurgan-
 dum animam efficacior atq; potentior. ¶ His etiam Ecclesiasti-
 cus summũ aliud sacrificij & satisfactionis genus addit cum ait:
Eccli. 35. Sacrificiũ salutare est, attendere mandatis, & discedere ab omni
 iniquitate: & propitiationem litare sacrificijs super iniustitias, &
 deprecatio pro peccatis, recedere ab iniustitia. Si enim ea præci-
 pue opera, quæ carni molesta sunt, ad dissoluenda peccatorũ de-
 bita maxime conducunt, nemo toto mentis affectu atq; studio ab **C**
 iniustitia recedit, & melioris vitæ propositum arripit, quin varijs
 sepè carnem suam laboribus (si modo rectè valet) afficiat. Sic
Eccli. 31. enim scriptum est: Vigilia honestatis tabefacit carnes, & cogi-
 tatus illius aufert somnum. Hæc sunt igitur fratres opera, quibus
 verè pœnitentes peccata redimunt: & diuinæ iustitiæ ita satisfa-
 ciunt, vt eum ex hac vita migrauerint, nihil habeat, quod purga-
 torio igne sit expiandum. Quò fiet, vt vbi primùm anima ex cor-
 poris vinculis emerferit, in supernam illam ciuitatem euolet, quæ
 tota est aurum mūdum, simile vitro mundo: in quam nihil intrat
 coinquinatum & immundum. Quàm igitur grata, quàmq; expe-
 tendã

Dtenda virtus illa esse debet, quæ tantam homini felicitatē tribuit, ut in ipsa morte, quæ omnibus timorem incutit, eius anima angelicis manibus (quod mendico Lazaro contigit) in cælum delata, & beatissimæ Trinitatis conspectui præsentata, felicitatem adipiscatur sempiternam? Itaque quod sacro baptismatis fonti tribuitur (ut si quis post illud animam protinus efflauerit, ad cælestia regna sine ulla cunctatione deferatur) plenè quoq; satisfactioni concedimus. Quin potius, quod martyrij proprium est, ut martyris animà recta cælum petat, hoc etiam satisfactioni perfectæ cõuenit. Quod ergo maius aut amplius in huius virtutis cõmendatione dici potest, quàm quod eam non baptisati modò, sed etiam in martyrio in retributionis celeritate cõparamus? Hætenus de satisfactione, quæ breuiter pro temporis ratione dici poterant exposuimus. Reliquum est, ut de huius sacramenti fructu atque fine, ad quem tres istæ partes eius ordinantur, differamus.

Secunda pars. ✠. II.

¶ Neminem vestrũ ignorare arbitror fratres, rationem eorũ quæ ad finem aliquem ordinantur, ex fine esse petendam, & frustra esse, quæ finẽ suum minimè consequantur. Frustra enim nauigauit, qui portum aliquem petès, vi tempestatis iactatus, ad portũ appellere non potuit. Frustra item varijs medicamentis vsus est, qui salutem quam quærebat, non est assequutus. Quis autem pœnitentiæ finis est? Imò verò quis sacramentorum omnium à Christo Domino institutorum finis est, nisi quem Isaias breuiter exposuit, cũ ait: Hic omnis fructus, ut auferatur iniquitas? Peccati igitur abolitio, detestatio, & honesta vitæ cõstitutio nihil prius

Simil.

Isai. 27.

Fsequatur, frustra omnis pœnitentiæ labor insumitur: imò verò (ut in prima cõcione disseruimus, cum de falsa pœnitentia loqueremur) in maximam hominis pernicietẽ cedit, post perceptã remissionis gratiam, nouis iterum criminibus diuinam in aietatẽ lacessere. Hoc enim illa Dñi verba insinuant, quæ paralytico dixit: Ecce sanus factus es, iam amplius noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Quid autem deterius homini in peccati morte degenti, nisi vel æterna damnatio, vel obstinatio in malis euenire queat? Cũ enim malorum omnium summum cõstet esse peccatum, quid hoc tãto malo grauius, nisi vltimũ supplicium esse potest? Deniq; sublato pœnitentiæ remedio, quæ nobis reliqua spes salutis manet? Ad hoc enim Quadragesimalis pœnitentia

Ioan. 5.

inici

instituta est, vt malis nostris finem imponeremus, pristinaquæ li
 centiæ nostræ terminum præfigeremus. Cùm verò hoc longè se-
 cus accidat, ipsaquæ nobis medella in venenum vertatur, quid
 nobis spei reliquum est? Quo circa opportunè admodum Ioan-
 nes Baptista ad eos, qui pœnitentiâ ducti ad eum veniebant, di-
 ctitabat: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Hoc est, si veram pœ-
 nitentiâ agere in animum induxistis, facite dignos eius fructus.
 Qui sunt autem isti fructus, nisi ab iniquitate recedere, & iustitiâ
 colere? Sicut enim cùm nobis Apostolus præcipit, vt ambule-
 mus dignè Deo, hoc exigit, vt quantum fieri possit, parem diuinæ
 bonitati & maiestati pietatem & cultum exhibeamus: ita cum
 Ioannes dignos pœnitentiæ fructus exigit, id quod veræ pœni-
 tentiæ ratio atq; natura postulat, à nobis requirit. Cùm autem
 pœnitentiâ velut medicina quædam aduersus peccatum sit, quæ
 illud ab anima pellit, tunc dignos pœnitentiâ fructus facimus,
 cùm peccatum è moribus nostris eliminamus. Hac enim ratione
 salus & æterna vita paratur. Si quis enim à me, qua in re totius
 Christianæ philosophiæ summa constituta sit quærat, vnico illi
 verbo respondebo: nempe, vt fixum immotumquæ in animo pro-
 positum retineat, omnia prius perpeti, quàm lethali peccato suc-
 cumbere. Hoc enim animi propositum omniuin diuinorum mâ-
 datorum obedientiam complectitur: in qua tota salutis & felici-
 tatis nostræ summa posita est.

Qualis autem huius propositi firmitas esse debeat, illa Apo-
 stoli nunquam satis laudata verba declarant. Quis nos separabit
 à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas,
 an periculum, an gladius? &c. Atq; vt ad singularia exempla ve-
 niamus, huius propositi firmitatem miro modo sancta illa Susa-
 na retinuit: quæ à duobus senibus in has angustias coniecta, vt
 vel peccato turpiq; facinori succumberet, vel infamiæ dedecus,
 & lapidationis sententiâ subiret: maluit duo hæc mala (quæ
 omnium grauissima in vita putantur) perpeti, quàm in lethale
 peccatum incidere, & legè Domini violare. Quântò aliter fecit,
 tot vocibus laudata illa Lucretia, quæ in easdem angustias reda-
 cta, ne pudicitix famam amitteret, pudicitiam amittere maluit?
 Qua in re duplici nomine deliquit, & quòd corpus suum turpiter
 prostituit, & quòd sibi postea necem intulit. Quæ res declarat, il-
 lam non tam pudicitix, quàm famæ & honoris studiôsâ fuisse,
 cuius infans amore deuicta, vtrûq; scelus cõmisit. Tales erant
 ferè Gentiliûm virtutes, quæ non Deum sed homines intuebatur:

Dneque tam iustitiam, quàm famam & gloriam aucupabantur. Quas quidem virtutes ne ipse quidem Gentilis Aristoteles hoc nomine dignas esse putat: Vnde nec Achilli, nec Hectori fortitudinis virtutem tribuit: quòd vterquè non virtutis amore, aut patriæ charitate: sed vel dedecoris metu, vel gloriæ cupiditate, vel alia simili ratione in certamen descenderent. At Susana nostra pudicitia famam neglexit, vt pudicitiam illibatam conseruaret. Cuius autem probitatis argumentum hoc sit, prudentissimè Seneca docet his verbis: Nemo plus videtur estimare virtutem, nemo magis illi deuotus, quàm qui boni viri famam perdidit, ne conscientiam perderet. Quid quæso fratres ab Ethnico homine dici sanctius potuit? Possem hoc in loco clarissimū septem Machabeorum, & matris eorum exemplum commemorare: quæ ne Dei legem violaret, septem filios ante oculos suos discerpi, dilaniari, excarnificari, & mille modis cruciari passa est, ne vnicum diuinæ legis præceptum, perurgente Antiocho rege violaret. Satius tamen duco exemplum hoc silentio præterire, quàm breui atque humili oratione rem quæ omnem superat admirationem, dicendo extenuare. Sed aliud tamen præterire non possum, quod & si non manus, nouitate tamen ipsa omnia Græcorum & Latinorum exempla superare videtur. Habuit enim illa sancta mater alias, quæ eius fidem & constantiam imitarentur. Sancta enim Felicitas, & Symphorosa septem quoque filiorum matres extiterunt, quos ante oculos suos varijs tormentorum generibus mactari passæ sunt, ne simili ratione delinquerent. Hoc tamen quòd modò referam exemplum singulare est, neque hætenus, quod sciam, imitorem habuit. Et

Fne quis fabulosum existimet, D. Hieronimum in vita Pauli primi eremitæ, autorem citabo. Sic enim ait: Initio nascentis Ecclesiæ, hostis antiquus tarda ad mortem supplicia conquitens, animas volebat iugulare, non corpora: ideoquè nouam hanc rationem excogitauit, qua repugnantem martyrem in peccatum præcipitaret. Adolescentem quendam iuuenili ætate florentem, Decius imperator in hortulos præcepit abduci: ibique inter lilia candentia, & rubentes rosas, cum leni iuxta murmure aquarum serperet riuulus, & molli sibilo arborum folia ventus perstringeret, super extructum plumis lectum resupinari, & ne inde se posset excutere, blandis nexibus irretitum relinqui. Quòd, cum recedentibus cunctis, meritrix speciosa venisset, cæpit de-

*Seneca in
Epist.*

Hieron.

licitatis stringere colla complexibus. Et quod dictu quoq; scelus **A**
 est, manibus atrectare virilia, vt corpore in libidinem incitato,
 se victrix impudica superiaceret. Quid ageret miles Christi,
 quo se verteret? Fugeret ne? At vincētus & compeditus erat. Abi-
 geret manibus impudicā lenam? At hæ vinculis constricta erāt.
 Quid igitur faceret? Quem tormenta non vicerāt, superabat vo-
 luptas. Tandē cœlitus inspiratus, præcisam morsu linguam in
 osculantis se faciem expuit: ac sic libidinis sensum succedēs do-
 loris magnitudo superauit. Quid hîc prius mirer? quid prius di-
 cam? an fidei constantiam, an fortitudinis laudem, an consilij
 nouitatem, quæ in re desperatam nouam atq; insolitam eua-
 dendi rationem excogitauit? Et quidem non ignorabat martyr
 inuictus, quod Lucia virgo Tyranno simile dedecus minanti
 respondit: Si inuitam me feceris violari, castitas mihi dupli- **B**
 cabitur ad coronam. Itaque dedecus illud non tam pecca-
 tum, quàm peccati umbra, & imago quedam extitisset. Sed
 tantum probus adolescens odium in animo aduersus peccatum
 conceperat, vt hanc nouam rationem excogitauerit, quò vel
 ipsam peccati umbram & imaginem à se depelleret. Simile ergo
 propositum fratres habent, qui oculos habent, quibus immen-
 sam diuinæ bonitatis speciem cõtuenrur, eamque debito amore
 prosequuntur: vnde prius extrema omnia perpeti, quàm ab
 eius charitate & gratia excidere malunt. Hoc igitur primum
 est, quod verus pœnitens apud se constituere, atque decer-
 nere debet.

Cùm igitur (vt antediximus) totius Christianæ disciplinæ
 summa in hac lethalis peccati fuga atq; detestatione, posita sit,
 danda nobis opera est, vt diligēter ea persequi curemus, quæ nos **C**
 ad hoc præstandū iuuare possint. Ceterum ad peccati fugam vix
 quicquam magis adiuuat, quàm peccandi occasiones fugere:
Simil. alioqui (vt Sapiens ait) Qui amat periculum, peribit in illo.
 Si quis infirmum ac debilem hominem, baculo innitēte, & vix
 ossibus hærentem, apprehensa vestis lascinia violenter impelle-
 ret, annon facile eum deijceret atque prosterneret? Cùm igi-
 tur humana natura post communis peccati lapsum adeo ægra,
 infirma, & ad malū prona relicta sit, totq; malorum semina in-
 tra se contineat, quid futurum speramus, si foris etiam peccandi
 opportunitas & occasio ante oculos posita sit? Quis enim dubi-
 tare poterit illam ruituram, cùm frequēter etiam ipsa perse, ne-
 mine

Dimine impellente ad malum preceps feratur? Quàm multi sunt à maleficio quidem abhorrètes, quos oblata opportunitas, aut facultas in maleficiu[m] impulit? Hoc est igitur quod nos propo- sita initio verba admonent, cum offendicula, hoc est peccatoru[m] occasiones amouere suadent. Hinc Saluator in Euangelio tam acri oratione huiusmodi pericula vitare monet, cum ait: Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & proijce ab te, &c. Et si oculus tuus scandalizat te, &c. Vix potuit hoc acri- oribus verbis celestis magister commendare: vt potè qui humanę naturę infirmitatem ad eò perspectam & exploratam haberet.

E Quòd si queras, cuiusmodi occasiones diligentius à nobis vi tandę sint, prima est prauorum hominum societas. Sic enim le- gimus: Qui tangit picem, inquinabitur ab ea: & qui communi- cat superbo, induet superbiam. Talis enim quisq; efficitur, qua- les illi sunt, quorum contubernio & amicitijs delectatur. Vnde est illud: Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit, amicus stul- toru[m] similis efficitur. Si ferrum in igne coëctaris, fit ignis, si diu

Simil.

vel in terra, vel in acervo salis esse patiaris, in terram & salẽ du- ra illa & intrastabilis natura conuertitur. Quid quòd feræ etiã

Simil.

ipsę & truces leones, si ad homines assueuerint, naturali feritate deposita mansuescunt? tantu[m] societas eorum quibus cum ver- samur, valet. Hinc Apostolus ait: Scripsi vobis in epistola, non commiseri, si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut maledicus, cum huiusmodi nec cibum sumere. Videte quàm longè ab improborum hominum societate nos ab esse Apostolus voluit, quando ne cibum quidem cum illis capere finit. Meminerat enim se dixisse: Corruptunt bonos mores

1. Cor. 5

1. Cor. 13.

F colloquia praua. Et, Modicum fermentum totam massam corrumpit.

1. Cor. 5.

Sed longè tamen periculosior est virorum & fœminarum (quando ætas consentit ad vitium) cohabitatio atque commu- nio, vel frequens etiam conspectus & consuetudo. Hinc D Aug. Sine vlla dubitatione dico: qui familiaritatem non vult vitare mulierum, cito labitur in ruinam. Et hac occasione ait, vidisse se insignes meritis & pietate viros, miserabiliter corruisse: de quorum casu non magis dubitabat, quàm Ambrosij aut Hiero- nymi. Verissimè enim ab eodẽ Hieronymo dictum est: Ferreas mentes libido domat. Hinc sanctus Isidorus: Iuxta serpentem

August.

Hiero. in Epist.

inquit positus, non eris diu illęsus: & iuxta ignem consistens,

Isidor.

ferreus Isidor.

Ecll. 7. ferreus licet sis, combureris. Quid verò illud Salomónis: Inveni **A**
 (inquit) amariorē morte mulierem, quæ laqueus venatorum
 est, & sagena cor eius: vincula sunt manus illius. Animaduerti-
 te quæso quot similitudinibus mulieris potentiam ad capien-
 das & illaqueandas animas amplificauerit! Cuius rei cum innu-
 mera penè sint exempla, nullum neque mirabilius, neque for-
 midabilius, quàm eiusdem Salomónis afferri potest: qui cum
 omnium sapientum quos mundus agnouit, sapientissimus voce
 Domini pronuntiatus esset, ad malorum omnium summum per-
 uenit: cum idola coluit, quia se ab alienigenarum fœminarum
 cõsortio (quo ei Dominus propter eius periculi magnitudinẽ
 interdixerat) abdicare noluit. Quo crimine non seipsum mo-
 dò, sed omnes penè filios Israelis perdidit, qui propter hoc imma-
 ne scelus (Domino in eius vltionem permittente) à domo Da-
 uid, & sacri templi cultu, & religione separati, idolorum sese
 cultui dederunt. Atque hoc tantum malum (quod nulla ora-
 tione explicari potest) ex eo ortum habuisse constat, quod hu-
 ius periculi occasionem Salomon vitare noluerit. **B**

Nec consuetudo fœminarum, aut virorum, sed conspectus
 etiam vtrisque vitandi sunt. Sic enim legimus, Ne circumpicias
 in vicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Per speciem
 enim mulieris multi corruerunt, & ex hoc concupiscentia qua-
 si ignis exardescit. Hinc autem Hierosolymæ excidium ortum
 habuisse, insinuat Hieremias Propheta, cum miseram vrbs ca-
 lamitatem deplorans ait: Oculus meus deprædatus est animam
 meam in cunetis filiabus populi mei. Cuius sceleris nequa-
 quam in lamentationibus suis meminisset, nisi hoc etiam cum
 alijs, interitum & vastationem miseræ vrbi attulisset. Quis au- **C**
 tem verbis consequi possit, quàm multa homines flagitia hac
 oculorum licentia committant? Quo nomine Ecclesiasticus ait:
 Nequius oculo, quid creatum est? Aiunt qui de anatomes scien-
 tia scripserunt, oculorum fabricam & opificium inter omnia
Aristotel. corporis humani membra maximè esse mirabile. Vt enim sen-
 sus hic inter omnes (vel ipso Aristotele teste) principem locum
 tenet, eius quoque fabrica omnem superat admirationem. Ea
 tamen hominum peruersitas & ingraticudo est, vt hoc summo
 Dei opere & beneficio (pro quo immortales opifici suo gratias
 agere perpetuò deberent) ad eius dedecus & offensionem ma-
 ximè abutantur. Cùm enim constet verum esse quod Saluator
 ait:

D. ait: Si quis viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mæchatus est in corde suo: quàm multi erunt, in quos illud Apostoli Iudæa iactari meritò possit: Oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti? Qua de causa Sapiens ille dicere non dubitauit: Nequius oculo quid creatû est? Nihil igitur in humano corpore (si fabricâ Dei spectes) oculo (vt antè diximus) mirabilius: nihil verò oculo (si hominis lasciuiam consideres) nequius & execrabilius. Quocirca quisquis animæ suæ puritatem conseruare cupit, hanc in primis oculorum licentiam frenare contendat: hac enim ratione multorum laborum, curarum, dolorum, ac tentationum materiam vno ictu amputabit.

E Quarto deinde loco ludi sequuntur: qui (vt cætera eorum mala & incommoda, ac præcipuè iacturam temporis omittam) periurijs, & rixis, atque contentionibus, & interdù etiam blasphemijs occasionem præbent. Quos etiam vitare curabit, quisquis ab his malis immunis esse cupit. Hoc est igitur fratres, alterum ex duobus peccatorum remedijs, quo peccandi offensa minuire in propositis verbis monemur, hoc est, omnes peccandi occasiones & periculâ studiose vitare.

✠. I I I.

¶ Superest alterum, nempe precari ante faciem Domini. Hac enim ratione discipulos suos Dominus aduersus Diaboli congressum armare volebat, cum ait: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Orationis autem nomine, mentis eleuationem ad Deum intelligimus: siue cum opem & auxilium ab eo postulamus, siue cum diuina mente volumus & cogitamus. Quæ quidem cogitatio contra eisdem antiqui serpentis dolos miro modo adiuuat. Vnde est illa Propheta vox: Nisi quòd lex tua meditatio mea est, tunc fortè periissem in humilitate, hoc est in afflictione mea. Vt autem hæc pia diuinarum rerum meditatio à peccato seruat, ita contra eius neglectus atque prætermissio in mala omnia præcipitat. Sic enim de improbo legimus: Non est Deus in conspectu eius: siue (vt alij verterunt) in vllis cogitationibus eius. Vnde illud sequitur, quod mox subdit: Inquinatae sunt viæ illius in omni tempore. Quis veltrum fratres rationem mihi reddere poterit, quid sibi Dominus voluerit, cum admirandam illam atque insuperabilem Sansonis fortitudinem in capillis sitam esse volnerit? Quid capitis cæsaries ad fortitudinem, cum satis esset brachijs, reliquisquè corporis

membris eam vim & robur præbere? Hoc planè mysterio vacare nullo modo potest. Quid igitur capillorum nomine mystice intelligimus? Hoc planè D. Hier. explicuit, qui locū illū Isaiæ explanans: Erit pro crispanti crine caluicium: crinium nomine, piarum precum & sanctarum cogitationum studia intelligit: quibus improbi homines, Deo ita permittente, destituntur. Vt enim capilli ab externi hominis vertice deriuantur: ita piarum precum & sanctarum cogitationum excitamenta ab interni hominis extrema & summa parte, hoc est mēte, fluūt: in quibus eiusdem hominis fortitudo aduersus omnes diaboli vires & machinas sita est: cū per eas nobis diuinæ virtutis auxilium præstō sit: cuius fortitudo (vt ille aiebat) similis est rhinocerotis. Quo circa, si quis est, qui verè atque ex animo ab omni se lethali peccato deinceps continere cupiat, illud pro comperto habeat, nunquam sibi cœlestem opem atque fortitudinem defuturam (qua periculis omnibus atq; tentationibus Diaboli, superior sit) quandiu huiusmodi capillis, hoc est, sanctis cogitationibus & precibus in se eius ornata fuerit atque instructa. Si verò his crinibus homo destituatur, vehementer formidare debet, ne (quod Sansoni abscessis capillis obtigit) infirmus relinquatur, vt cæteri hominum. Hoc enim nobis apertè insinuat Sansonis infirmitas, quæ capillorum abscissionem consequuta est. Vnde protinus ab hostibus captus, excæcatus, atque omnibus ludibrijs & iniurijs expositus fuit. O cui tanta dicēli vis atq; facultas inesset, vt huius rei veritatem vobis persuadere, & oculis subiicere posset, quāta videlicet eius animæ fortitudo ad omnia Diaboli tela repellēda sit, quæ his crinibus ornata est: & quāta rursus eius mentis infirmitas & imbecillitas, quæ his crinibus destituitur. Quo circa, inter omnia quæ nos à peccatorum contagio immunes conseruare possunt, principem locum tenet, quod in propositis verbis audistis: Precare ante faciem Domini. Quo verbo assiduitas & studium orationis comendatur. Neque enim satis est, semel aut iterum orare, aut verba multa sine intellectu voluere: assidua enim, ardenti, & quotidiana oratione opus est. Quam rem apertè Ecclesiast. docuit, cum ait: Qui conseruat legem, multiplicat orationē. Quia enim antiquus hostis nos semper à legis obseruatione retrahere tentat, nos quoque aduersus illum diuinam opem semper implorare debemus. Quam rem vnico verbo Apostolus expressit, cum aduersus insidias Diaboli

Doli orare omni tempore in spiritu docuit. Quibus verbis & orationis assiduitatē, & eiusdem feruorem atque deuotionem commendauit. Quicūq; autem huius virtutis studiosi sunt, & quantum roboris ea lectatoribus suis adiungat, non legendo, sed experiendo didicerunt: vix credunt posse aliquem diu in charitate & iustitia perseverare, si virtutis huius auxilio profusus destituitur: Quis. n. (vt. ceteras virtutum pugnas & labores prætereā) illibatam pudicitiam sine orationis præsidio diu conseruare poterit: cui tot laquei, tot pericula, tot insidiæ ubique locorum intenduntur: quæq; non solum corporis pollutione, sed sola potest cogitatione violari? Quis ergo (ait Hieron.) gloriabitur callum se habere cor? Si enim periculi huius metu non vacant, qui cælestem opem assiduis præcibus implorant: in quo periculo versabuntur, qui huius virtutis profusus experte sunt? Quid enim de his sperari possit, nisi quod abscessis piarum precum capillis, infirmi sicut ceteri hominum relinquuntur, & Sanfonis more ludibrio pateant inimicorum suorum? Hæc sunt fratres, duo præcipua aduersus peccatum remedia, quæ vobis in propositis a me verbis traduntur: nempe, peccatorum offendicula vitare, & precari ante faciem Domini. Quæ duo vobis fratres charissimi quam comendatissima esse cupio.

Ephes. 6.

Hierony.

Præter hæc autem remedia sunt & alia, quæ plurimum ad hoc ipsum conducunt: quæ propter temporis angustiam enumerare magis, quam explicare possumus. Eorū primum atque summum est, Sacramentorum frequentior vsus: quandoquidem (vt ante diximus) sacramentalis gratia præcipuam quandam vim & robur aduersus peccata confert. ¶ Deinde illud etiam maximè iuuat, prauis cogitationibus, cum primū ad cordis nostri ianuam pulsant, in ipso itatim limine occurrere, atq; hostem dum paruus est, interficere: neque sinere, vt arcem mentis occupet, vel radices in anima iaciat. Quod quidem facimus, cum ad Christi vulnera quanta possumus celeritate confugimus. ¶ His etiam adde quotidianam conscientie discussionem atque examen, quo homo secum intrat in iudicium, & qua ratione diem expenderit diligenter explorat: seque ante iudicem Deum accusat, & lapsus tuos vitare proponit. Vt autem Christianus homo libentius hoc nostrum siue consilium, siue peccati remedium amplectatur, duo gentilium Philosopherum exempla in medium afferam, qui hoc ipsum diligenter faciebant; alterum Sextij Stoici

philosophi: alterum Senecæ. Vtrumquè autem idem Seneca describit his verbis. Sextius cõsummato iam die, cum se ad nocturnam quietem recepisset, interrogabat animum suum: Quod hodie malum tuum sanasti? cui vicio obstitisti? qua parte melior es? Desinet ira, & erit moderatior, quæ sciet sibi quotidie ad iudicem esse veniendum. Quid ergo pulchrius, hac consuetudine excutiendi totum diem? Qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur? quàm tranquillus, altus, ac liber: cum aut laudatus est animus, aut admonitus: & speculator sui, censorq; secretus cognoscit de moribus suis? Deinde de se quoque idem Seneca subdit: Vtor ego hac potestate, & quotidie apud me causam dico. Cùm sublatum è conspectu lumen est, & conticuit vxor moris iam mei conscia, totum diem mecum scrutor, facta ac dicta in ea remetior. Nihil mihi ipse abscondo, nihil trans-
 seo: quate enim quidquam ex erroribus meis timeam, cum
 possim dicere: Vide ne istud amplius facias, nunc tibi ignosco.
 In illa disputatione pugnatius locutus es: Noli postea congregi cum imperitis. Nolunt discere, qui nunquam didicerunt: illum liberius admonuisti quàm debeas: itaque non emendasti, sed offendisti. De cætero vide, non tantum an verum sit quod dicis, sed an ille cui dicitur, veri patiens sit. Haec Seneca. Hoc ergo nobis exemplo sit fratres, vt pudeat patriæ cœlestis amore nõ facere, quod isti solo virtutis amore (quam vltimum expetendorum esse putabant) facere soliti erant. ¶ Vt autem sub noctem præsentis diei à nobis rationem exigimus, ita cum primum lucefcit, quo ordine atque ratione diem traducere, & à quibus potissimum vitis cauere, & quibus studijs exerceri debeamus, prouidendum atque statuendum est, atque à Domino auxilium implorandũ, quo ea quæ apud nos decernimus & statuimus, implere valeamus. ¶ Postremò turpeotiũ fugiendũ est, quod cum ad omnia mala aditum præbeat, ad lapsũ tamen carnis faces etiam atque incendia subministrat. Verissimè enim à Philosophis dictum est, impudicum amorem esse otiosorum hominum negotium. Vnde à Poeta dictum est: Finem qui quæris a mori. Cedit amor rebus: res age, tutus eris. Hoc idem ego vobis fratres consilium quàm commendatissimum esse volo. Quòd si vitæ vestræ conditio nullum occupationis genus admittit, lectione saltem piorum librorũ, & orationis studio, à vobis otium non sine magno fructu abdicare licebit.

D : His autem omnibus extremum appono remedium: quòd cum toto affectu peccata omnia detestanda atque formidanda sint; primum tamen peccatum quo à Dei gratia & amicitia excidimus, & nudi atque inermes inter hostium tela relinquitur, super omnia formidandum atque vitandum est: propterea quòd primum hoc cæteris aditum præbeat. Videmus enim quòd cum primum homo nouam vellem induit, diligenter curat, ne vlla macula sordidetur: at vbi per incuriam sordes contrahere, cœpit, protinus cura illa remittitur, & negligentius homo se in hac parte gerit. Quod quidem exemplum multo magis in vereris vitæ renouatione locum habet: quam si quis nouo peccato inquinauerit, non modo illam sordidat, sed etiam cœlestis gratiæ robore & virtute nudat: atque ita inermem nudamq; inimicorum omnium telis exponit. Cuius rei insigne exemplum vobis ante oculos ponam. Illa Samuelis imago, quæ Sauli regi fuerat. 1. Reg. 28

E turam postero die cladem exposuit, huius tantæ calamitatis causam etiam denunciauit: nempe quòd is non fecerit iram Domini contra Amalech, quam facere à Domino iussus erat. Mira profectò res, quòd cum Saul incredibili furore exagitatus septuaginta sacerdotes Domini vestitos Ephor interemerit, & Nobe ciuitatem sacerdotum nihil cõmeritam incenderit, oueq; & bouem, camellum & asinum gladio peremerit (quòd crudelissimus omnium mortalium Nero nusquam fecisse memòratur: sola enim hominum morte contentus, in bruta animantia, atque iumenta nunquam eius furor & immanitas desæuit) & tamen hoc tantum nefas siletur, & sola indisereta illa pietas profertur: propter quam cœlestis aduersus eum vindicta parabatur. Quare hoc? Nimirum, quia propter primum illud inobedienciæ crimen à Deo derelictus fuit, atque eius spiritu & gratia nudatus. Quæ res omnium aliorum criminum fons & origo extitit. Quòd si fortè aliquando (Diabolo suggerente) in crimen aliquod lapsi fuerimus, danda protinus opera est, vt quàm omissimè fieri poterit, ab eo resiliamus, & confessionis atque penitentis remedio pristinam gratiam recuperare studeamus: ne si hac cœlesti ope nudati fuerimus, in alia atque alia flagitia corruamus. Quemadmodum enim qui domus suæ restum integrum atque incorruptum seruare studet, vbi primum, stillicidium aliquod in eo deprehenderit, remedium protinus adhibet: ne si paruam illam rimulam neglexerit, finitima ligna putrescant,

Simil.

trescant, ac ita paulatim tota domus contignatio soluatur: ita A
 quisquis conscientia suæ domum puram, integramque seruare
 studet, si fortè alicubi lapsus fuerit, salutaris pœnitentiæ reme-
 dium protinus adhibeat: ne lapsus lapsum, & culpa culpam pa-
 riat, atque ita ad extremum malorum homo perueniat. Hinc
 D. Chrysol. Quemcumque inquit, plaga vna inflata non mor-
 det, nec attristat, is certè facillè & alteram excipit: itemque &
 hac accepta, tertiam. Neque enim intermittit ad extremum vsq;
 spiritum feriens nefarius ille, quoties inuenit animam supinam,
 prioresque plagas contemnentem.

Chry. lib.
6. de sa-
cerdotio.

Hæc omnia fratres breuiter (vt vidiſtis) percurrimus magis,
 quàm explicuimus: partim tēporis angustia coacti, partim quòd
 hæc ipsa salutis & vitæ nostræ remedia quotidie auribus vestris
 inculcanda, & vberius tractanda seruamus. Oportet enim (vt
 D. Greg. ait) sepè reminisci, quod mundus cogit obliuisci. Si B
 cui multa videor exigere, ponat sibi ante oculos diuina benefi-
 cia, Christi mortem atque passionem, cœlestem gloriam quæ
 pijs proposita est, & æterna supplicia atque vltices tēmas, quæ
 improbis paratæ sunt. Cogitet etiam multò maiora atque acer-
 biora homines propter res fluxas & celeriter interituras aggredi
 & perpeti. Quàm multi enim sunt, qui exiguæ mercedis gratia
 maria omnia lustrant, & peregrinas atque barbaras nationes
 adeunt? Quàm multi, qui inter gladios & ignes vitam in bello
 presentissimis periculis obijciunt? At quantò minus est, quod
 nos hic à vobis exigimus, vt vitam, salutem, gratiam, Dei amici-
 tiam, iustitiam, pacem, & conscientia tranquillitatem, filiorum
 Dei adoptionem, simul & cœlestis patrimoniij heredita-

Grego.

tem assequamini? Quam nobis Christus Dominus C
 concedere dignetur, qui cum Patre, &
 Spiritu sancto vivit & regnat in
 secula seculorum
 Amen.

Ad Lectorem.

Quemadmodum in prima de pœnitentia con-
 cione duo illa exempla cõmemorauimus,
 quæ nos ad veram pœnitentiam opportuno
 tempore agendam inuitant: ita modo post
 extremam hanc quæ de satisfactionis virtu-
 te habita est, aliud multò illustrius exemplum ex eodẽ
E autore commemorare operæpretium duxi: quod non
 modo ad satisfactionem, sed ad totam pœnitentiæ ra-
 tionem, atque ad eò ad omnem pietatem & iustitiam
 vehementer homines (nisi ferrei sint) inducere poterit.
 Constat enim huiusmodi exempla, quæ à viris illustri-
 bus, & omni mēdacij suspicione carentibus referuntur,
 ad omne genus homines, ac ad eos præcipuè qui pau-
 lò sunt tardiores permouendos, esse efficacissima. Quo
 circa non sunt ab ijs concionatoribus negligenda, qui *Historie*
 non tam auram popularem captare, quàm auditoribus *Eccles. An*
 prodesse sitienter appetunt. Res igitur gesta Beda refe- *glicane*
 rente, sic habet. *cap. 13.*

F

His

HIS temporibus miraculum memorabile & anti-^A
 quorum simile in Britania factum est. Namque ad
 excitationem viuentium, quidam aliquandiu mor-
 tuus ad vitam resurrexit corporis, & multa memo-
 ratu digna quæ viderat, narrauit. E quibus hîc ali-
 qua breuiter perstringenda esse putauit. ¶ Erat quidã pater fami-
 lias in regione Nordamhimbrorum religiosam cum domo sua
 gerens vitam. Qui infirmitate corporis tactus, & hac in dies cres-
 cente, ad extrema perductus, primo noctis tempore defunctus
 est: sed diluculo reuiuiscens, ac repente residens, omnes qui corpo-
 ri silentes aderant, timore immenso perculosos, in fugam conuer-
 tit. Vxor tamen, quæ eum amplius diligebat, quamuis multum
 tremens & pauida ibidem mansit. Quam ille consolatus, Noli in-
 quit timere, quia iam verè surrexi à morte qua tenebar, & apud
 homines sum iterum viuere permissus. Non tamen ea mihi, qua^B
 ante consueueram conuersatione, sed valde dissimili ex hoc tẽ-
 pore viuendum est. Statimquẽ surgens, abiit ad villulæ orato-
 rium, & vsq; ad claram diem in oratione persistens, mox omnem
 quam possederat substantiam in tres diuisit portiones, e quibus
 vnam coningi, alteram filijs tradidit, tertiam sibi ipsi retentam,
 statim pauperibus distribuit. Nec multo post seculi curis absolu-
 tus, ad monasterium Nailros, quod Tuidi fluminis circumflexu
 magna ex parte clauditur, peruenit: accepta quẽ consura, locum
 secretæ mansionis, quam præuiderat Abbas, intrauit: & ibi vsq;
 ad diem mortis in tanta mentis & corporis contritione durauit,
 vt multa illum, quæ alios laterent, vel horrenda vel desideranda
 vidisse, etiam si lingua sileret, vita loqueretur.

Narrabat autem hoc modo quod viderat. Lucidus inquiters^C
 aspectu, & clarus erat indumento, qui me ducebat. Incedebamus
 autem tacentes, vt videbatur mihi, contra ortum Solis solstitia-
 leni. Cumquẽ ambularem, deuenimus ad vallem multæ lati-
 tudinis ac profunditatis, infinitæ autem longitudinis, quæ ad le-
 uam nobis sita, vnum latus flammis feruentibus nimium terribi-
 le, alterum furenti grandine ac frigore niuium omnia perflante
 atq; vrente, non minus intolerabile præferbat. Vtrumq; autem
 erat animabus hominum plenum, quæ vicissim hinc inde vide-
 bantur quasi tempestatis impetu iactari. Cum enim vim feruoris
 immensi tolerare non possent, prosliebat miseræ in medium fri-
 goris infesti. Et cum neq; ibi quicquam requiei inuenirent, resi-
 liebant

Dliebāt rursus vrendæ in medium flammaram inextinguibilem. Cumquē hac infelici vicissitudine longē latequē, prout aspicere poteram, sine vlla quietis intercapedine innumerabilis spirituum deformium multitudo torqueretur, cogitare cœpi, quōd hic fortasse esset infernus, de cuius tormentis intolerabilibus narrare sæpius audiui. Respōdit cogitationi meę ductor, qui me precedebat: Non hoc, inquiens suspiceris: non enim hic infernus est ille, quem putas.

At cum me hoc spectaculo tam horrendo perterritum paulatim in vteriora produceret, vidi subitō ante nos obscurari incipere loca, & tenebris omnia compleri. Quas cum intrauimus, vsq; adeo paulatim cōdensata sunt, vt nihil præter ipsas aspicere, excepta duntaxat specie & veste eius, qui me ducebat. Et cum progredere[mur] sola sub nocte per vmbra[s], ecce subito apparent ante nos crebi flammaram tetra[rum] globi ascendentes quasi de puteo magno, rursu[m]q; decedentes in eundem. Quōd cū perductus essem, repente ductor meus disparuit, ac me solum reliquit in medio tenebrarum, & horrendæ visionis. At cum globi ignium sine intermissione modo alta peterent, modo barathri profunda repeterent, cerno omnia quæ ascendebant fastigia flammaram, plena esse spiritibus hominum, qui instar fauillarum cum fumo ascendentium, nunc ad sublimiora procederent, nunc retractis ignium vaporibus, relaberentur in profundum. Sed & fœtor incomparabilis cum eisdem vaporibus ebulliens, omnia illa tenebrarum loca replebat. Et cum diutius ibi pavidus consisterem, vtpote incertus quid agerem, quōd verterem gressum, qui vè mihi finis maneret, audio subitō post terga sonitum inmanissimi hœtus ac miserrimi, simul & cachinum crepitantem quasi vulgi indocti captis hostibus insultantis. Vt autem sonitus idè clarior redditus, ad me vsquē peruenit, considero turbam malignorum spirituum, quæ quinquē animas hominum mœrentes emulantesquē, ipsa verò multum exultans & cachinans medias illas trahebat in tenebras. E quibus videlicet hominibus, vt dinoscere potui, quidam erat attonsus vt clericus, quidam laicus, quædā fœmina. Trahentes autem eos maligni spiritus, descenderunt in medium baratri illius ardentis. Factumquē est vt cum longius subeuntibus eis, hœcum hominum, & risum dæmoniorū clarè discernere nequirem, sonum tantum adhuc promiscuum in auribus haberem. Interea ascenderunt quidam spirituum obscurorum

rorum de abyſſo illa flammiuoma, & accurrentes circundede- **A**
 runt me, atque oculis flammantibus, & de ore ac naribus igne
 putridum efflantes angebant, forcipibus quoque igneis, quaste-
 nebant in manibus, minitabantur me cōprehendere, nec tamen
 me vllatenus contingere, tametsi terrere præsumebant. Qui cū
 vndique versus hostibus, & cæcitate tenebrarum conclusus,
 huc illucque oculos circumferrem, si fortè aliunde quid auxiliij
 patret, apparuit cōtra viam qua veneram, quasi fulgor stellæ
 micantis inter tenebras, qui paulatim crescens, & ad me ocus
 festinans, vbi appropinquavit, dispersi sunt, & aufugerunt om-
 nes, qui me forcipibus rapere quærebant spiritus infelci. Ille au-
 tem qui adueniens eos fugavit, erat ipse qui me ante ducebat.
 Hastenus Bedæ verba quæ de Purgatorij & Gehenæ locis intel-
 ligenda esse paulò inferius docet. Nec non & felicissimum bea- **B**
 tarum mentium locum sibi ab eodem ductore ostensum fuisse
 ait. Qua quidem re exposita idem Beda subdit.

Hæc & alia qui viderat idem vir Dei, non omnibus passim
 desidioſis referre volebat, sed illis solummodo, qui vel tormen-
 torum metu perterriti, vel spe gaudiorum perennium delectati,
 profectum pietatis ex eius verbis haurire volebant. Denique in
 vicinia cellæ illius habitabat quidam monachus nomine Heni-
 gils, præbyteratus etiam, quem bonis operibus adornabat, gra-
 du præminens, qui adhuc superest, & in Hibernia insula solita-
 rius vltimam vitæ ætatem pane cibario & frigida aqua susten-
 tat. Hic sæpius ad eundem virum ingrediens, audiuit ab eo, re-
 petita interrogatione, quæ & qualia essent, quæ exutus corpore
 viderat. Per cuius revelationem ad nostram quoque agnitonē
 peruenere: quæ de his pauca perstrinximus. Narrabat autem vi- **C**
 siones suas etiam regi Alfrido, viro vndecumquæ doctissimo: et
 tam libenter tamque studioſe ab illo auditus est, vt eius rogatu
 in monasterio supra memorato indutus, hac monastica sit ton-
 sura coronatus, atque ad eum audiendum sæpissimè, cum in eum
 locum deuenisset, accederet. Accepit autem in eodem monaste-
 rio locum mansionis secretiorem, vbi liberius continuis oratio-
 nibus famulatu sui conditoris vacaret. Et quia locus ipse super
 ripam fluminis erat situs, solebat hoc frequenter ob magnū ca-
 stigandi corporis affectum ingredi, ac sæpius in eo supermean-
 tibus vndis immergi, sicque ibidem quandiu sustinere posse
 videbatur, psalimis vel precibus insistere, fixusque manere, ascen-
 dente

Ddente aqua fluminis vsque ad lumbos, aliquando & vsque ad col-
lum: atque inde egrediens ad terram, nunquam ipsa vestimenta
vda vel algida deponere curabat, donec ex suo corpore cale-
fierent, & siccarentur. Cumque tempore hyemali defluentibus
circa eum semifractarum crustis glaciæ, quas & ipse aliquã-
do contriuerat, quo haberet locum standi siue immergendi in
fluvio, dicerent qui videbant: Mirum frater Driehelme (hoc
enim erat viri nomen) quod tantam frigoris asperitatem vlla
ratione tolerare præuales. Respondebat ille simpliciter (erat
namque homo simplicis ingenij ac moderatæ naturæ) Frigidio-
ra ego vidi. Et cum dicerent: Mirum cur tam austeram te-
nere continentiam velis. Respondebat, Austeriora ego vidi. Sicq;
vsque ad diem suæ vocationis infatigabili cælestium bonorum desi-
Ederio, corpus senile inter quotidiana ieiunia domabat, multisq;
& verbo & conuersatione saluti fuit. Hastenus Bedæ verba, quæ
nos fratres ad timorem Domini, ad peccati odium, ad mundi cõ-
temptum, & ad agendam opportuno tempore pœnitentiam in-
citare bebent, nec minus ad satisfactionis laborem de
qua modo locuti sumus: quando hic vir sanctus ter-
rorum quos viderat magnitudine permo-
tus, tam rigidum pœnitentiæ pro-
positum sarripuerat, qui
ita se glacialibus
vndis immer-
gebat,
vt Purgatorij ignes, & hor-
renda frigora quæ in
spiritu viderat,
evadere
posset.

Expliciunt quinque de pœnitentia
conciones

OLYSIPPONE

Excudebat Ioannes Barrerius Typographus
Regius, expensis Ioannis Hispani.

Anno Domini,

1574.

Mense Aprilis.